

**LXXX Zjazd Polskiego Towarzystwa Językoznawczego
Białystok, 18-19 września 2023 r.**

Język i języki na pograniczach

ABSTRAKTY¹

*

Olga Anchimiuk (UwB), *Прецедентные тексты из области культуры и искусства в заголовках латышских газет 2018-2022 годов*

По данным статистического управления Латвии в некоторых крупных латвийских городах (Даугавпилсе, Риге, Резекне) удельный вес представителей латышской национальности ниже 50%. В Латгалии, со столицей в г. Даугавпилс (Дунепбург, Двинск), являющейся восточной областью Латвии и граничащей с Эстонией, Россией, Беларусью и Литвой, кроме латышей проживают этнические русские, белорусы, поляки, евреи. Это связано с исторической ситуацией данного региона, что находит отражение в общественной жизни и в периодических изданиях Латвии.

Цель исследования – выявить прецедентные тексты, относящиеся к области культуры и искусства, в заголовках русскоязычных газет и определить их связь с культурой России и уровень восприятия, адаптации и интерпретации прецедентных единиц в латышской среде. Для анализа прецедентных текстов в заголовках были взяты русскоязычные газеты за 2018–2022 годы, издающиеся в Латвии на русском языке, – „Сегодня”, „МК Латвия”, а в Латгалии – „Латгалес Лайкс”, „Миллион”, „Панорама Резекне”.

В обнаруженных заголовках строки из текстов песен явились самой частотной группой (в основном это народные песни и песни советской эпохи), вторую группу составили названия произведений или цитаты из литературы (преимущественно это классические произведения и народные сказки). Еще одна группа – имена известных деятелей искусства (современные актеры, режиссеры). Самая малочисленная группа – названия фильмов, мультфильмов и сериалов (главным образом 90-х годов XX века).

Следует отметить несколько распространенных способов включения прецедентного текста в заголовки. Самым частотным явилась дословная цитация, например: *Ширится растет заболевание* (газета «Миллион» 2.10.21 п 29 (2205), В.Высоцкий „Утренняя гимнастика”). Менее частотна трансформация прецедентного текста с замещением компонентов: *И теперь все узнают, где могилка твоя* («Миллион» 1.10.20 п. 39 (2153)). Это строки из народной песни „Позабыт, позаброшен” (музыка Я. Столжара, слова народные): *И никто не узнает, где могилка моя*. Незначительное количество составили трансформации прецедентного текста с добавлением компонентов: *'Хождение по мукам' в инвалидной коляске* («Миллион» 3.02.22 п 5 (2222)). Название романа А.Толстого. Не частотны прецедентные тексты с усечением компонентов: *Вагончик тронется...* («Миллион» 30.05.19 п. 21 (2084) с. 24).

¹ Organizatorzy nie ingerują w treść i formę streszczeń ani sposób sporządzania bibliografii.

Это слова из песни „На Тихорецкую состав отправится, вагончик тронется – перрон останется” (слова М. Львовского, музыка Микаэла Таривердиева).

Удалось определить, что рассмотренные тексты являются прецедентными для людей среднего и старшего возраста, жителей Латвии, получивших образование на русском языке, а также эмигрантов из стран бывшего СССР. Песни являются самыми узнаваемыми текстами для этого поколения в связи с историческими и социальными событиями.

Teksty precedensowe z zakresu kultury i sztuki w nagłówkach prasy łotewskiej z lat 2018-2022

Według danych Urzędu Statystycznego Łotwy, w niektórych dużych miastach (Ryga, Daugavpils, Rezekne) udział obywateli łotewskich w ogólnej liczbie mieszkańców wynosi poniżej 50%. W Łatgalii, której stolicą jest Daugavpils (Dyneburg, Dźwińsk) i która jest wschodnim regionem Łotwy, graniczącym z Estonią, Rosją, Białorusią i Litwą, oprócz Łotyszy mieszkają etniczni Rosjanie, Białorusini, Polacy i Żydzi. Taka sytuacja narodowościowa ma ścisły związek z historią regionu, znajdującą odzwierciedlenie w życiu publicznym i prasie na Łotwie.

Celem badania jest identyfikacja tekstów precedensowych związanych z kulturą i sztuką w nagłówkach gazet rosyjskojęzycznych, określenie ich związku z kulturą rosyjską oraz ustalenie poziomu percepcji, adaptacji i interpretacji jednostek precedensowych w środowisku łotewskim. Do analizy tekstów precedensowych w nagłówkach wzięto rosyjskojęzyczne gazety ukazujące się na Łotwie w latach 2018-2022 („Сегодня”, „МК Латвия”, w tym łatgalskie periodyki – „Латгалес Лайкс”, „Миллион”, „Панорама Резекне”).

W wyekscerpowanych tytułach najczęściej pojawiały się wersy z tekstów piosenek (głównie pieśni ludowych i piosenek z czasów radzieckich), natomiast drugą grupę stanowiły nazwy utworów literackich lub cytaty z literatury (głównie dzieł klasycznych i baśni ludowych). Rzadziej w nagłówkach prasowych występowały nazwiska znanych artystów (np. współczesnych aktorów i reżyserów). Najmniejszą grupę stanowiły nazwy filmów, komiksów i seriali telewizyjnych (głównie z lat 90. XX wieku). Warto zwrócić uwagę, że najczęstszym sposobem włączania tekstu precedensowego do nagłówków było dosłowne cytowanie.

Analiza zebranego materiału pozwoliła ustalić, że omawiane nagłówki są tekstami precedensowymi dla osób w średnim i starszym wieku, dla mieszkańców Łotwy wykształconych w języku rosyjskim, a także dla emigrantów z innych ziem byłego Związku Radzieckiego. Piosenki i ich fragmenty są dla tego pokolenia tekstami najbardziej rozpoznawalnymi w odniesieniu do wydarzeń historycznych i społecznych.

Słowa kluczowe: *прецедентный текст, пограничье, газетные заголовки*

Bibliografia:

1. Jankowiak M., *Wielonarodowość i wielokulturowość Łatgalii w aspekcie społecznym i historycznym*, w: J. Mędelska & Z. Sawaniewska-Mochowa (red.) *Językowe i kulturowe dziedzictwo Wielkiego Księstwa Litewskiego. Księga jubileuszowa na 1000-lecie Litwy*. Bydgoszcz: UKW, 2010.
2. Milusz M., *Intertekstualność w reklamie prasowej i telewizyjnej*, „Poradnik Językowy” n 4, 2013 s. 87-97
3. Высоцкая И.В., Перфильева Е.Ю., *Типология способов трансформации прецедентного текста в газетном заголовке*, Вестник НГУ, Серия: История, филология. 2010б том 9, вып. 6, Журналистика, с. 118-124.
1. Земская Е.А. *Цитация и виды её трансформации в заголовках современных газет* [в:] *Поэтика. Стилистика. Язык и культура*, Москва 1996, с.157-168.
2. Караулов Ю.Н. *Русский язык и языковая личность*, Москва 2004.

3. Красных В.В. *Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология*, Москва 2006.
4. Красных В.В., Гудков Д.Б., Захаренко И.В., Багаева Д.В. *Когнитивная база и прецедентные феномены в системе других единиц и в коммуникации*, „Вестник Московского университета”, Сер.9. Филология. 1997. №3, с.62-85.
5. Кривенко Б.В., *Фразеология и газетная речь*, „Русская речь”, п 3, 1993, с. 44-49.
6. Малецкая М.С., Толкачева Ю.Г., *Особенности прецедентных заголовков современных печатных СМИ*, „Журналистский ежегодник” п 2, 2013, с. 59-61.
7. Муратова Е.Ю., *Интертекстуальность как фактор смыслопорождения в поэтическом тексте*, „Вестник Волгоградского государственного университета”, 2012, п 2, с.29-33.
8. Нахимова Е.А. *Прецедентные имена в массовой коммуникации*, Екатеринбург 2007.
9. Слышкин Г.Г., *От текста к символу: лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе*, Москва 2006.
10. Тюрина А.А., *Проблема классификации прецедентных феноменов (ПФ)*, „Вестник ЮУрГУ”, п 8(63), 2006, с. 82-84.
11. Фокина О.В., *Интертекстуальность СМИ как когнитивно-вербальный феномен*, „Вестник Нижегородского университета имени Н.И. Лобачевского”, 2011б п 6(2), с.699-703.

*

Piotr Bartelik (UZ), *Zapóżyczenia efemeryczne (nonce loans) i przełączanie kodów (code switching) na przykładzie języka kaszubskiego*

W planowanym wystąpieniu omówione zostaną dwa procesy kontaktu językowego: zapóżyczenie i przełączanie kodów. Na podstawie zebranego synchronicznego i diachronicznego kaszubskiego korpusu językowego szczegółowo przeanalizowane zostaną stosunkowo rzadko badane w literaturze slawistycznej (por. Kuźniak\Mańczak-Wohlfeld 2014) tzw. zapóżyczenia efemeryczne (chwilowe, okazjonalizmy określane też jako nonce loans) i wyniki procesu przełączania kodów (code switching). Zebrany materiał obejmuje zarówno pojedyncze leksemy (wybrane z *Wielkiego Słownika Polsko-Kaszubskiego*), jak i bardziej złożone konstrukcje syntaktyczne. Kwestia ewentualnego rozgraniczenia obu fenomenów, zwłaszcza na początkowym etapie sytuacji kontaktu i przy założeniu pewnej linearności procesów przełączania kodów i zapóżyczenia, jest przedmiotem wielu badań (por. Haspelmath 2009, Poplack\Robillard\Dion\Paolollo 2020, Poplack 2018; Backus 2005). Rozpatrzenie kryteriów wyróżniających wykładniki code switching i nonce loans (a także dalej: zapóżyczenia trwałe) na kaszubskim materiale językowym dostarczyć może wielu wniosków dotyczących: i) prymarnego i sekundarnego charakteru sytuacji kontaktu językowego kaszubsko-niemieckiego (szerzej: kontaktu językowego ogólnie); ii) rozpatrywania jednostek obcej proveniencji w korpusie (pytanie: zapóżyczenie czy wynik przełączania kodu?); iii) procesów i uwarunkowań utrwalania leksemów czy konstrukcji w docelowym zasobie językowym.

Słowa kluczowe: *zapóżyczenia efemeryczne, okazjonalizmy, przełączanie kodów, kontakt językowy*

Bibliografia:

Backus, Ad. 2005. „Codeswitching and language change: One thing leads to another?“. *International Journal of Bilingualism*, Vol. 9, 3-4:307–340.

- Haspelmath, Martin. 2009. „Lexical borrowing: Concepts and issues“. In Haspelmath, Martin; Uri Tadmor (eds.). *Loanwords in the World's Languages*, 35-55. Berlin.
- Kuźniak, Marek; Mańczak-Wohlfeld, Elżbieta. 2014. "Angielskie wyrazy okolicznościowe w polszczyźnie". *LingVaria*, R.9, nr 1, 69-79.
- Poplack, Shana. 2018. *Borrowing. Loanwords in the Speech Community and in the Grammar*. New York.
- Poplack, Shana; Robillard, Suzann; Nathalie Dion; John C. Paolillo. 2020. „Revisiting phonetic integration in bilingual borrowing“. *Language* 96, 1: 126-159.

*

Jacek Bąkowski (IJP PAN), *Indie — pogranicze językowe jako wyzwanie dla przekładu literackiego*

Jeśli zdefiniować pogranicze językowe nie jako miejsce położone w pobliżu granicy oddzielającej różne strefy lingwistyczne, lecz jako specyficzny obszar przenikania i współegzystowania wielu kultur narodowych i etnolektów, wówczas znaczną część Półwyspu Indyjskiego można uznać za swojego rodzaju pogranicze językowe.

Na przestrzeni wieków wiele odrębnych kultur przewijało się przez cały subkontynent stopniowo się przeplatając, aby po wiekach zrosnąć się w obecną mozaikę indyjską. Z powodu tych zaszczości historycznych — między innymi synkretyzmu kulturowego tudzież wielu lokalnych partykularizmów — oraz ogromnego zróżnicowania etnicznego, dyglosja jest we współczesnym indyjskim tyglu powszechna, a takie zjawiska jak wielojęzyczność i przełączanie kodów, wszechobecne i nieuniknione.

W szczególności współczesna literacka odmiana języka hindi, na skutek długiej i bogatej historii, ma złożony źródłosłów i odzwierciedla kolejne warstwy politycznych i kulturowych dziejów subkontynentu, czerpiąc jednocześnie z sanskrytu, jak i z języka perskiego, arabskiego i tureckiego. Ponadto z powodu długiej zależności kolonialnej anglicyzmy również są powszechne, zarówno w codziennych sytuacjach komunikacyjnych, jak i w języku pisanym, chociaż rzadko są one uznawane przez normę językową.

Zapózyczenia z różnych języków często funkcjonują równolegle, przy czym wybór jednego z nich zależy od kontekstu, rejestru, bieżącej sytuacji komunikacyjnej, pochodzenia społecznego użytkownika języka, jego wykształcenia, czy wreszcie od indywidualnych wyborów leksykalnych. Z tego powodu każde z tych słów ma, pomimo wspólnego desygnatu, odmienną frekwencję, wartość stylistyczną, oraz znaczenie konotacyjne, co sprawia, że nie są one tożsame funkcjonalnie. Większość tych słów jest równocześnie częścią pewnego kontinuum językowego, gdzie granice pomiędzy językami często są nieoczywiste.

Takie bogactwo leksyki oraz możliwość posługiwania się różnymi rejestrami językowymi daje autorom ogromne możliwości ekspresji i odzwierciedla niezwykle różnorodność kulturową obszaru językowego hindi, tworząc jednocześnie liczne interferencje wewnątrz- i międzysystemowe.

Stanowi to również wyzwanie dla tłumacza, który musi oddać w przekładzie nie tylko sam sens, ale również specyfikę utworu wielokulturowego, nie tracąc przy tym kontaktu z jednojęzycznym odbiorcą i jego kognitywnym komfortem. W szczególności w sytuacjach, gdy wielojęzyczne fragmenty tekstu mają wartość ekspresywną, a nie jedynie informacyjną, odzwierciedlenie tej wielokulturowości kraju, o którym Borges pisał, że „jest większy niż świat”, przy jednoczesnym uwzględnieniu słów „stąd i stamtąd” powinno stanowić wręcz dominantę translatorską.

Pochodzący z dzisiejszego Pakistanu Krishna Baldev Vaid, ważny autor z drugiej połowy XX w. piszący w hindi, używał w swojej twórczości wielu zapożyczeń z urdu. Miały one dla niego decydujące znaczenie do wypracowania własnego, oryginalnego stylu, ale w niektórych jego dziełach, to anglicyzmy odgrywają decydującą rolę. Tłumaczenie utworów Vaida bez uwzględnienia tak ważnego aspektu jego literackiego idiomu zubożyłoby i zniekształciło przekład. Podczas prezentacji zostaną omówione różne strategie tłumaczeniowe, aby oddać te niuanse w przekładzie na język polski.

Słowa kluczowe: *przekładoznawstwo, przekład wielokulturowy, trzeci język w przekładzie*

Bibliografia:

- Bańko, Mirosław. 2016. *Forma i znaczenie w adaptacji zapożyczeń*. W Diana Svobodová, Joanna Rączaszek Leonard, Marcin Tatjewski. *Nie całkiem obce. Zapozyczenia wyrazowe w języku polskim i czeskim*, red. Mirosław Bańko, 53–70. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Bednarczyk, Anna. 2008. *W poszukiwaniu dominanty translatorskiej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Brzozowska, Małgorzata. 2009. *Etymologia a konotacja słowa*. Studia semantyczne. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Czuruta, Olga. 2015. *Przekład tekstu wielokulturowego albo polilog międzykulturowy*. W *Przekład, język, kultura*, red. Roman Lewicki, 85–95. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Każmierczak, Marta. 2016. *Na peryferiach teorii – trzeci język w przekładzie*. W *Między Oryginałem a Przekładem XXII*, nr 1(31): 61–89.
- Newmark, Peter. 1988. *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall.
- Stasik, Danuta. 2008. *Dialekty, odmiany, style języka hindi w kontekście wielojęzyczności*. W *Języki Azji i Afryki w komunikacji międzykulturowej*, red. Nina Pawlak, 145–157. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.

*

Magdalena Błaszak, Paulina Pycia-Kośćcak (UŚ), Chorwackie i macedońskie pogranicza morfologiczne

Język chorwacki i język macedoński należą do grupy języków południowosłowiańskich, jednak oprócz wielu podobieństw, wykazują również istotne różnice zarówno na poziomie systemu językowego (*langue*) i na poziomie jego realizacji (*parole*). W niniejszej pracy przedstawione zostały chorwackie i macedońskie struktury językowe, które są przykładami formacji hybrydalnych na płaszczyźnie morfologicznej. Analizowane struktury obejmują połączenia czasownika z innymi częściami mowy tworzące formy imiesłowowe (chorw. *glagolski pridjev trpni*, *glagolski pridjev radni*, *glagolski prilog sadašnji*, *glagolski prilog prošli*, mac. *глаголска придавка*, *глаголска л-форма*, *глаголски прилог*), rzeczowniki odczasownikowe (chorw. *glagolske imenice*, mac. *глаголска именка*) i formy bezokolicznikowe (chorw. *infinitiv*). Punkt wyjścia dla niniejszej analizy stanowi opis struktury formalnej formacji tego typu, ich semantyki i funkcji. W drugiej części przedstawiono wybrane przykłady macedońskich konstrukcji ekwiwalentnych znaczeniowo w stosunku do chorwackich formacji hybrydalnych i odwrotnie. Niniejsza analiza konfrontatywna stanowi wkład dla translatoryki i glottodydaktyki omawianych języków.

Słowa kluczowe: język chorwacki, język macedoński, formacje hybrydalne, morfologia, ekwiwalencja

Bibliografia:

- Конески, Блаже (2004). *Граматика на македонскиот јазик*. Скопје, s. 430-458.
- Минова-Ѓуркова, Лилјана (2000). *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*. Скопје, s. 67-79.
- Pranjković, Ivo (2003). *Glagolske kategorije prema imenskima*. Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2002, FF press, Zagreb, s. 9-15.
- Pranjković, Ivo (2004). *Kategorijalna svojstva imenskih riječi*. Zbornik Zagrebačke slavističke škole 2003, FF press, Zagreb, str. 25-32.
- Silić, Josip i Ivo Pranjković (2005). *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, Školska knjiga, Zagreb.
- Pranjković, Ivo (2012). *Hibridni oblici i vrste riječi*. Sarajevski filološki susreti: zbornik radova 1, Bosansko filološko društvo, Sarajevo, s. 191-199.

*

Elżbieta Bogdanowicz (UwB), *Przejawy interferencji językowych w zasobie antroponimicznym i toponimicznym polsko-wschodniosłowiańskiego pogranicza*

Niniejszy artykuł dotyczy antroponimii i toponimii polsko-wschodniosłowiańskiego pogranicza, czyli dogodnej przestrzeni do wzajemnego przenikania różnych kultur, w której mógł uformować się oryginalny, etnicznie i językowo niejednolity zbiór antroponimów i toponimów. Przedmiot opisu stanowią imiona i nazwiska oraz nazwy geograficzne będące świadectwem interferencji językowych, głównie wpływu języków wschodniosłowiańskich.

Słowa kluczowe: antroponimia, toponimia, interferencje językowe, pogranicze

Bibliografia:

1. Abramowicz Z., Synkretyzm w antroponimii żydowskich i chrześcijańskich mieszkańców Podlasia, „Onomastica” 2017, R. 61/2, s. 161-177.
2. Abramowicz Z., Citko L., Dacewicz L., Słownik historycznych nazw osobowych Białostoczczyzny (XV-XVII w.), t. I-II, Białystok 1997-1998.
3. Dacewicz L., Historia nazwisk na kresach północno-wschodnich Rzeczypospolitej (XVI-XVIII w.), Białystok 2014.
4. Dacewicz L., Podlasie w badaniach onomastycznych w przekroju historycznym – stan obecny, zadania i potrzeby, „Studia Wschodniosłowiańskie” 2018, t. 18, s. 89-108.
5. Kondratiuk M., Nazwy geograficzne i osobowe Białostoczczyzny, Białystok 2016.

*

Artur Bracki (UG), *Surżyk – historia i terażniejszość. Kontynuacja*

Artykuł jest próbą podjęcia dalszych rozważań nad zjawiskiem surżyka – mieszaniny językowej rosyjsko-ukraińskiej z perspektywy zmian, zachodzących w społeczeństwie ukraińskim w pierwszym dwudziestoleciu XXI wieku.

Punktem wyjścia jest monografia własna z roku 2008 – *Surżyk – historia i terażniejszość*, która zarówno przez ukraińskie środowisko naukowe, jak i polskie oraz zachodnioeuropejskie kręgi slawistyczne została uznana za pierwszą monografię, stawiającą za cel pełen opis zjawiska surżyka w przestrzeni ukraińskiej. Podstawę materiału badawczego

zamyka rok 2022, reprezentowany przez dwa artykuły naukowe wydane we współautorstwie z ukraińskimi badaczkami.

W niniejszym artykule zawarto również informacje dotyczące obecnej sytuacji językowej w Ukrainie poparte m.in. tekstami najnowszej literatury ukraińskiej (A. Caplienko, M. Kidruk, N. Neždana i in.), gdzie pojawia się wątek obecnej wojny rosyjsko-ukraińskiej).

Słowa kluczowe: *surżyk, interferencja językowa, hybryda językowa, stałość i stabilność językowa, język a tożsamość narodowa*

Bibliografia:

- Artur Bracki, *Surżyk – historia i terażniejszość*, Wydawnictwo UG, Gdańsk 2008.
- Ołena Bondarewa, Artur Bracki, *Wydawnicza kolekcja dramaturgiczna jako otwarta antologia: „Kolekcja teatralna” Wydawnictwa Anetty Antonenko* [w:] „Bibliotekarz Podlaski”, 1/2022 (LIV), s. 247–265.
- Łarysa Masenko, *Język i polityka*, Athenae Gedanenses, Gdańsk, 2012.
- Natalia Rozinkewycz, Artur Bracki, *Strategie opisu zagadnień ekologicznych i elementy ekokrytyki we współczesnej literaturze ukraińskiej* [w:] „Świat i Słowo”, 38|1|2022, s. 447–459.
- Антошкіна Л., Красовська Г., Сигеда П., Сухомлинов О. Соціолінгвістика: навчальний посібник, Донецьк: ТОВ "Юго-Восток ЛТД", 2007. — 360 с.
- А. Цапленко, *Книга змін*, Харків 2015
- Лариса Масенко, *Конфлікт мов та ідентичностей у пострадянській Україні*, Кліо, Київ, 2020.

*

Elżbieta Chrzanowska-Kluczevska (UJ), „Litewska” polszczyzna w Dolinie Issy Czesława Miłosza w przekładzie Louisa Iribarne’a na język angielski – *The Issa Valley (New York, 1981)*

W napisanym niedawno dla czasopisma *Journal of World Languages* artykule o ekostylistycznym odczytaniu *Doliny Issy* Miłosza (Chrzanowska-Kluczevska 2022) pojawił się, sygnalizowany tam krótko, problem przekładu „litewskiej” polszczyzny Miłosza, ponieważ moja analiza stylistyczna opierała się na przekładzie *Doliny Issy* na język angielski, dokonany przez amerykańskiego slawistę i zasłużonego tłumacza literatury polskiej Louisa Iribarne’a.

Oczywiście, język Kresów północno-wschodnich był niejednorodny i wg klasyfikacji Zofii Sawaniewskiej-Mochowej (1985, 2002) można wyodrębnić w nim trzy odmiany: 1) wariant wysoki – język ziemiaństwa i wykształconych mieszczan, czyli język polski z regionalizmami kresowymi, 2) wariant średni – język drobnej szlachty – polszczyzna z wieloma pożyczkami litewskimi oraz 3) wariant niski – język chłopów, a więc język litewski z mocną domieszką języka polskiego, a także z zapożyczeniami z języka białoruskiego.

W moim wystąpieniu chciałabym spojrzeć na warianty 1 i 2, prezentowane w prozie Miłosza, a wspólnie tworzące zregionalizowaną w różnym stopniu polszczyznę kresową, którą Sawaniewska-Mochowa (2002) oraz Sawaniewska-Mochowa i Anna Zielińska (2007) uważają za socjolekt szlachecki raczej niż dialekt. Oprócz typowych regionalizmów, warianty te zawierały też wyrażenia dialektalne znane z innych regionów etnicznej Polski, archaizmy i neologizmy.

W szczególności interesuje mnie sposób radzenia sobie przez znakomitego tłumacza anglojęzycznego z tą niezwykle idiosynkratyczną polszczyzną (nierządki

egzotyczną również dla współczesnych polskich czytelników, zwłaszcza młodszego pokolenia) – na poziomie fonetyki, morfologii, leksyki i składni. Dotykamy tu starego problemu (nie)przekładalności dialektów na języki obce (por. Berezowski 1997), a szczególnie kwestii zastępowania ich dialektami języka docelowego. W tym kontekście pragnę także odnieść się do uwag Pauliny Horbowicz i Dominiki Skrzypek (2011) nt. strategii translatorskich stosowanych w przekładzie *Doliny Issy* na języki szwedzki i norweski oraz spostrzeżeń Piotra Bukowskiego i Ewy Daty-Bukowskiej (2000) dotyczących problemów z ekwiwalencją obrazowania w szwedzkim przekładzie tejże powieści.

Słowa kluczowe: polszczyzna „litewska”, „Dolina Issy” Cz. Miłosza, tłumaczenie na jęz. angielski, Louis Iribarne, (nie)przekładalność dialektów/regionalizmów

Bibliografia:

- Berezowski, L. 1997. *Dialect in Translation* Wrocław: Wrocław University Publishing House.
- Bukowski, P., Data-Bukowska, E. 2000. *Acta Sueco-Polonica* 8/9(1999-2000): 17-31.
- Chrzanowska-Kluczevska, E. 2022. Lost landscapes of Childhood: An ecostylistic analysis of *The Issa Valley*. *Journal of World Languages* 8(3): 486-514).
- Horbowicz, P., Skrzypek, D. 2011. Filmowa kronika dzieciństwa. *Dolina Issy* w przekładzie na język szwedzki i norweski. *Przekładaniec* 25: 290-307.
- Miłosz, Cz. 1955/2011. *Dolina Issy*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Miłosz, Cz. 1981/1982. *The Issa Valley: A novel*. Transl. by Louis Iribarne. New York: Farrar, Strauss & Giroux.
- Sawanievska-Mochowa, Z. 1985. O polszczyźnie „litewskiej” w *Dolinie Issy* Czesława Miłosza. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej* 23: 65-85.
- Sawanievska-Mochowa, Z. 2002. *Ze studiów nad socjolektem drobnej szlachty kowieńskiej (na podstawie słowników przekładowych Antoniego Juszkiewicza)*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wlk.
- Sawanievska-Mochowa, Z., Zielińska, A. 2007. *Dziedzictwo kultury szlacheckiej na byłych Kresach północno-wschodnich Rzeczypospolitej. Ginąca część kultury europejskiej*. Warszawa: Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk.

*

Agnieszka Cierpich-Koziel (Instytut Neofilologii, Akademia Ignatianum w Krakowie), *Najnowsze zapożyczenia angielskie w polszczyźnie ogólnej*

Angielski, jako współczesna lingua franca, od kilkudziesięciu lat widocznie wpływa na języki narodowe i ich odmiany. W ciągu ostatniej dekady zjawisko to zintensyfikowało się, głównie ze względu na wzrost dynamiki rozwoju technologicznego oraz zmiany sposobów komunikowania się. Przemiany te znalazły swe odzwierciedlenie w języku polskim.

W prezentacji przedstawione zostaną wyniki badań nad najnowszymi anglicyzmami, które weszły do użycia językowego w Polsce w ciągu ostatnich lat. Analizy te objęły język ogólny, pisany (m.in. prasę tradycyjną i elektroniczną, portale internetowe, media społecznościowe czy portale plotkarskie), oraz mówiony (głównie programy informacyjne i śniadaniowe), a rzeczywiste użycie poszczególnych jednostek leksykalnych zostało zweryfikowane m.in. za pomocą korpusów pITenTen i Monco.

W toku prac wyodrębniono pola tematyczne charakteryzujące się widoczną obecnością najnowszych zapożyczeń angielskich, przykładowo:

- rzeczywistość społeczno-polityczna, np.: *Brexit, exit poll, fake news, lockdown, NGO-sy, pushback*;
- technologie i nowinki technologiczne, np.: *pin pad* (w kasie samoobsługowej), *power bank, smartwatch, soundbar*.

Zadomowienie się poszczególnych jednostek sprawdzono poprzez zbadanie stopnia ich asymilacji do polskiego systemu graficznego, fonologicznego, morfologicznego, semantycznego, jak również ich wpływu na rodzimą składnię. W prezentacji przedstawione zostaną wybrane wyniki tych analiz. Na końcu poruszona zostanie kwestia agresywnej anglicyzacji wybranych sfer języka.

Słowa kluczowe: *kontakt językowy, zapożyczenia, anglicyzmy*

Bibliografia:

- Cierpich-Kozieł, A. Mańczak-Wohlfeld, E., Witalisz, „Nowy słownik zapożyczeń angielskich w polszczyźnie – założenia ogólne i mikrostruktura haseł”, *Język Polski*, artykuł przyjęty do druku.
- Cierpich, A. (2019). *Zapożyczenia angielskie w polszczyźnie korporacyjnej*, Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie.
- Crystal, D. (2003). *English as a Global Language*. Cambridge University Press.
- Haspelmath, M. (2009). Lexical borrowing: Concepts and issues, [w:] *Loanwords in the World's Languages. A Comparative Handbook*. M. Haspelmath, U. Tadmor (red.), 35–54. Berlin/New York: de Gruyter.
- Haugen, E. (1950). “The analysis of linguistic borrowing”, *Language* 26 (2): 210–231.
- Mańczak-Wohlfeld, E. (1995). *Tendencje rozwojowe współczesnych zapożyczeń angielskich w języku polskim*, Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas.
- Mańczak-Wohlfeld, E. (2006). *Angielsko-polskie kontakty językowe*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Mańczak-Wohlfeld, E. (red.) (2010). *Słownik zapożyczeń angielskich w polszczyźnie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Mańczak-Wohlfeld, E., A. Witalisz (2016). „The influence of English on Polish morphology”. *Kwartalnik Neofilologiczny* 63(4): 421–434.
- Weinreich, U. (1953). *Languages in Contact. Findings and Problems*. The Hague: Mouton.
- Wilkoń, A. (2000). *Typologia odmian językowych współczesnej polszczyzny*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Witalisz, A. (2016). *Przewodnik po anglicyzmach w języku polskim*, Kraków: Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego.
- Witalisz A. (2018). “Contact-induced right-headed interfixless N+N compounds in Polish: a corpus-based study”. *Studies in Polish Linguistics*, 13(1), 45-67.
- Witalisz, A. 2021. “Polish LGBTQ+-related anglicisms in a language contact perspective”, *Studia Anglica Posnaniensia*, 56 (1), 631–653.

Korpusy internetowe:

plTenTen: Corpus of the Polish Web: <https://www.sketchengine.eu/pltenten-polish-corpus/>

Monco PL: <http://monco.frazeo.pl/>

Mirosław Dawlewicz (Centrum Polonistyczne Uniwersytetu Wileńskiego, LITWA), O języku współczesnej młodzieży polskiej na Wileńszczyźnie raz jeszcze

Przedmiotem referatu jest omówienie specyfiki współczesnego języka młodzieży polskiej na Wileńszczyźnie, jego odmiany socjolektalnej. Młodzież polska na Wileńszczyźnie to osoby polilingwalne. Wszyscy znają bowiem kilka języków. Młodzież jest przywiązana do języka ojczystego, który ma status języka codziennego. Jest nim najczęściej regionalny wariant języka polskiego (tzw. polszczyzna wileńska). Jednocześnie najczęściej deklaruje dobrą znajomość języka rosyjskiego i - na drugim miejscu - języka litewskiego. Charakterystyczną cechą socjolektu młodzieży polskiej na Wileńszczyźnie jest zatem duża liczba zapożyczeń z różnych języków. W środowisku wielojęzycznym obecność zapożyczeń leksykalnych jest zjawiskiem nieuniknionym. Najliczniejszą grupę stanowią zapożyczenia z języków wschodniosłowiańskich. Wśród nich dominują rusycyzmy. Spory rejestr rusycyzmów leksykalnych, jak też wyrażen frazeologicznych, wiąże się z pozycją języka rosyjskiego w niedalekiej przeszłości jako języka urzędowego i języka - interdialektu, tj. środka komunikowania się mieszkańców Wileńszczyzny. Zapożyczaniu z języka rosyjskiego sprzyja również bliskie pokrewieństwo obu języków i związane z tym podobieństwo wielu wyrazów oraz związków wyrazowych. Zapożyczenia rosyjskie zostały przejęte nie z języka literackiego, lecz z potocznego języka rosyjskiego lub rosyjskich gwar środowiskowych (np. przestępczej, młodzieżowej). Młodzież polskiego pochodzenia na Wileńszczyźnie posługuje się socjolektem, który w dużej części jest mieszaniną rosyjskiej gwary przestępczej oraz ogólnosłowiańskich ekspresywizmów (przekleństw i wulgaryzmów). Mimo bezpośredniej styczności z językiem litewskim na tym terenie brak tu większej liczby wyrazów zapożyczonych z tego języka. Przyczyną takiej sytuacji może być fakt, iż w języku litewskim nie ukształtował się odrębny socjolekt młodzieżowy. Słownictwo to należy najczęściej do warstwy potocznej języka litewskiego i ma charakter cytatowy, tj. wyrazy przeniesione z języka litewskiego w formie oryginalnej lub nieznacznie spolszczonej.

Niewątpliwie, przeprowadzone badania są rejestracją ulotnej chwili, albowiem zgromadzony materiał słownikowy jest już właściwie obrazem zdarzeń przebrzmiałych, czasów dla dzisiejszego ucznia bądź studenta dawnych. Nie można jednak zrezygnować całkowicie ze zgromadzonego materiału, gdyż gwara uczniowska w tej postaci nie wycofała się ze środowisk młodzieżowych w Wilnie i na Wileńszczyźnie w zupełności. Można tu spotkać wiele nazw i określeń funkcjonujących dotychczas. Przetrwały przede wszystkim wyrazy, które dotyczą niezmiennych realiów szkolnych i uczelnianych: egzaminów, przedmiotów nauczania itd. Jednocześnie wiele zmieniło się w rzeczywistości szkoły polskiej na Litwie (np. wprowadzono gimnazja, zmieniono skalę ocen), które znalazły już swoje odbicie w języku młodzieży na Wileńszczyźnie. Należy jednak pamiętać, że mechanizmy tworzenia leksyki slangowej wielu pokoleń okazują się stałe.

Słowa kluczowe: *socjolekt, język młodzieży, Litwa*

Bibliografia:

- Dawlewicz M., 2021, *Regionalizmy kresowe w socjolekcie młodzieży polskiego pochodzenia w Wilnie*, [w:] *Pod znakiem Orła i Pogoni. Polsko-litewskie związki naukowe i kulturowe w dziejach Uniwersytetu Wileńskiego*, zbiór studiów, pod red. I.Fedorowicz, M.Dawlewicza, K.Geben, wyd. Uniwersytetu Wileńskiego, Vilnius/Wilno, s. 499-511.
- Dawlewicz M., 2000, *Słownictwo socjolektu młodzieży polskiego pochodzenia w Wilnie*, wyd. Elipsa, Warszawa.
- Geben K., 2003, *Świadomość i kompetencja językowa a warstwy leksykalne w idiolektach młodzieży polskiego pochodzenia na Wileńszczyźnie*, Warszawa.

Oleńska M., 2008, *Ewolucja socjolektu młodzieży polskiego pochodzenia w Wilnie*, kompilacja pracy dyplomowej, Wileński Uniwersytet Pedagogiczny, Wilno.

*

Katarzyna Doboszyńska-Markiewicz (UKSW), *Przymiotniki typu czysty, zwykły, dobry na pograniczu przedmiotowego i nieprzedmiotowego poziomu języka. Gramatykalizacja ponad granicami*

W referacie zostaną przedstawione przymiotniki metapredykatywne typu *istny* (*cud*), *prawdziwy* (*festiwal*), *czysty* (*przypadek*), *zwykły* (*złodziej*), *szczerze* (*złoto*), *dobry/ładny/marny* (*tysiąc*) jako jednostki sytuujące się na pograniczu przedmiotowego i nieprzedmiotowego poziomu języka. Leksemy te w procesie gramatykalizacji zatraciły niektóre cechy formalne typowych przymiotników (m.in. predykatywność, stopniowalność, negowalność) oraz zmieniły znaczenie – zamiast cech przedmiotów, osób czy zjawisk stały się przekąźnikami ocen osoby mówiącej na temat spełniającej się właśnie wypowiedzi. Pozostają przy tym uwikłane w składową zależność, przejawiając zwykłe dla adektywów właściwości fleksyjne. Interesujące wydaje się to, jakie komponenty znaczeniowe przymiotników jakościowych sprzyjają ich leksykalnej transgresji w stronę metatekstu. Czy jest to zjawisko widoczne także w innych językach? W jaki sposób opisywać tego typu jednostki i jak je rejestrować w opracowaniach leksykograficznych?

Słowa kluczowe: *metatekst, przymiotnik, gramatykalizacja*

Bibliografia:

- Danielewiczowa M., 2007, Przymiotniki nieprzymiotniki (O pewnym niezwykłym typie wyrażen w języku polskim), *Zbornik Matice srpske za slavistiku* 71–72, s.223–235.
- Chojak J., 2010, Szczerzy przyjaciel jak szczerze złoto? (uwagi do leksykograficznego obrazu szczerości), *Poradnik Językowy* nr 1/2010. s. 42–49.
- Doboszyńska-Markiewicz, K. 2020. *Метанпредикативные прилагательные в польском и русском языках. Заметки о их формальных и семантических свойствах* [w:] Gutiérrez Rubio, E. et al. (red.), *Contributions to the 22nd Annual Scientific Conference of the Association of Slavists (Polyslav)*. Wiesbaden. s. 85–92.
- Doboszyńska-Markiewicz, K. 2020. Operatory adnumeratywne typu „marny”, „dobry”, „bity” – próba charakterystyki formalno-semantycznej. *Poradnik językowy* nr 9/2020. s. 59–74.
- Doboszyńska-Markiewicz K., 2018, Metaprzymiotnikowe linguistic hedges „istny”, „prawdziwy”, „swoisty”. Kilka uwag o ich statusie semantyczno-składowym. *LingVaria* nr 2 (26). s. 81–93
- Grochowski, M., 2013. O metatekstowych operatorach typu „w całym tego słowa znaczeniu”, *Prace Filologiczne* LXIV. s. 99–110.
- Traugott E., 2018, Modeling language change with constructional networks. [w:] S. Pons Bordería & Ó. Loureda Lamas (red.), *Beyond Grammaticalization and Discourse Markers*. [Studies in Pragmatics 18], Leiden: Brill, s. 17-50.
- Wajszczuk J., 2005, *O metatekście*, Warszawa: KLF UW.

*

Ewa Dziegiel (IJP PAN), *Prestiż polskich gwar w Ukrainie w świetle ideologii języka standardowego oraz ideologii monoglosji*

Celem referatu jest analiza prestiżu polskich gwar chłopskich zachowanych do czasów współczesnych w zachodniej i środkowej Ukrainie. Badanie uwzględnia dwa typy prestiżu: *prestiż jawny*, zorientowany na status społeczny (ang. overt, status-oriented prestige) oraz *prestiż ukryty*, zorientowany na identyfikację środowiskową (covert, identity-oriented prestige) (Sairio, Palander-Collin, 2012).

Na potrzeby opracowania wyzyskano wywiady przeprowadzone w latach 1991–2018 w kilkudziesięciu wsiach z ludnością o polskich korzeniach w Ukrainie, nagrania znajdują się w zbiorach Pracowni Polszczyzny Kresowej Instytutu Języka Polskiego PAN.

W niektórych badanych społecznościach gwary polskie są postrzegane jako odmiany językowe o niskim prestiżu jawnym. Pejoratywne cechy przypisywane tym gwarom – język *niepoprawny*, *prosty* (chłopski), *niekulturalny* – stanowią wyznacznik *ideologii języka standardowego* (ang. standard language ideology). Podstawą tej ideologii jest stanowisko, że istnieje jedna „najbardziej poprawna”, „najlepsza” odmiana języka narodowego, to jest język standardowy (literacki), inne odmiany są „niepoprawne” oraz mniej ważne (Kroskrity 2000, 26; Lippi-Green 2012, 67; Milroy, J., 2007, 134; Milroy, J., & Milroy, L., 2012, 150 passim, 167 passim). W wypowiedziach respondentów zwraca też uwagę jednoznacznie wartościująca kategoria „czystości języka” (język *czysty* – *nieczysty*), a także kategorie estetyczne (język *ładny* – *nieładny*). Gwary często opisywane są jako „nieczyste”, a także „nieładne”, tak więc gorsze niż polszczyzna standardowa.

Z kolei pejoratywnie zabarwione określenie *język zmieszany* odzwierciedla poglądy wynikające z ideologii monoglosji. *Ideologia monoglosji* (ang. monoglossic ideology) zawiera założenie, że języki (kody językowe) powinny być ściśle oddzielone, a mieszanie języków jest oceniane negatywnie (Wardhaugh & Fuller 2015).

Niska pozycja społeczna gwar chłopskich to przykład szeroko znanego w kręgu europejskim zjawiska, gdy negatywnie waloryzowany język wsi, i ogólnie kultura wiejska, przeciwstawiane są wyidealizowanemu językowi standardowemu i kulturze „wysokiej”.

Z drugiej strony z wielu wywiadów wynika, że lokalne gwary są cenione jako wyznacznik przynależności do własnej społeczności, charakteryzuje je wobec tego wysoki prestiż ukryty. Uczestnicy badań określają gwary często jako język *swój*, *zwykły*, *codzienny*, *domowy*, tak więc bliski, wyrażający więzi rodzinne, sąsiedzkie i lokalne.

Wykorzystana w opracowaniu nowa rama teoretyczna pozwala przedstawić złożone zagadnienie prestiżu polskich gwar chłopskich za granicą w nowym świetle, z uwzględnieniem szerokiego kontekstu kulturowego, socio-ekonomicznego i politycznego.

Słowa kluczowe: *polsko-ukraińskie kontakty językowe, gwary polskie za granicą, prestiż języka, ideologia języka standardowego, ideologia monoglosji, socjolingwistyka, wielojęzyczność*

Bibliografia:

- Dziegiel E., 2017, *Odmiany terytorialne i społeczne współczesnego języka polskiego na Ukrainie*, „Lingvaria. Półrocznik Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego”, 2 (24), 199–210, <https://doi.org/10.12797/LV.12.2017.24.14>.
- Dziegiel E., 2020, *Polish in Ukraine*, w: *Encyclopedia of Slavic Languages and Linguistics Online*, red. M. L. Greenberg, wyd. Brill, online, http://dx.doi.org/10.1163/2589-6229_ESLO_COM_032055.
- Kroskrity P. V., 2000, *Regimenting Languages: Language Ideological Perspectives*, w: *Regimes of Language: Ideologies, Politics and Identities*, red. P. V. Kroskrity, Oxford: James Currey, 1–34.

- Lippi-Green R., 2012, *English with an Accent: Language, Ideology, and Discrimination in the United States*, wyd. 2, Abingdon: Routledge.
- Milroy J., & Milroy L., 2012, *Authority in language: Investigating Standard English*, wyd. 4, Routledge.
- Milroy J., 2007, *The ideology of the standard language*, w: *The Routledge Companion to Sociolinguistics*, red. C. Llamas, L. Mullany, P. Stockwell, London: Routledge.
- Rieger J., Cechosz-Felczyk I., Dzięgiel E., 2002, *Język polski na Ukrainie w końcu XX wieku*, cz. 1. Stan i status. Cechy charakterystyczne. Polszczyzna w Lwowskim, Tarnopolskim i na Podolu. Teksty, Warszawa.
- Rieger J., Cechosz-Felczyk I., Dzięgiel E., 2007, *Język polski na Ukrainie w końcu XX wieku*, cz. 2. Polszczyzna w Lwowskim, Żytomierskim i na Podolu. Teksty, Kraków.
- Sairio A., Palander-Collin M., 2012, *The Reconstruction of Prestige Patterns in Language History*, w: *The Handbook of Historical Sociolinguistics*, red. J. M. Hernández-Campoy, J. C. Conde-Silvestre, Wiley Blackwell, 626–638, <http://dx.doi.org/10.1002/9781118257227.ch34>.
- Wardhaugh R., Fuller J.M., 2015, *An Introduction to Sociolinguistics*, wyd. 7, Oxford: Wiley Blackwell, 89–90.

*

Dorota Filar (UMCS), JEZYKOWO-KULTUROWY OBRAZ POGRANICZA. ANALIZA DANYCH LEKSYKOGRAFICZNYCH I WYBRANYCH TEKSTÓW WSPÓŁCZESNYCH

Leksem *pogranicze* tworzy bogatą ramę semantyczną. W znaczeniu podstawowym odnosi się do relacji przestrzennych, ale powiązane z nim konceptualizacje językowe są złożone, wielowymiarowe: współtworzą językowo-kulturowy obraz relacji człowieka ze światem. Według kognitywistów ludzka świadomość przestrzeni ma charakter naturalny i prekonceptualny (L. Talmy 1983, G. Lakoff i Johnson 1999, R. Langacker 2009 i in.), dlatego stanowi uniwersalną bazę doświadczeniową człowieka, na której budowane są złożone konstrukty semantyczne. Leksem *pogranicze* sygnalizuje więc treści, związane zarówno z zewnętrznymi (fizycznymi) uwarunkowaniami, jak i z ludzką sferą psychosomatyczną; „podświetla” konkretne strefy przestrzeni fizycznej i „mapy mentalnej” człowieka. POGRANICZE można przy tym uznać za modelowy przykład kategorii kognitywnej: o labilnych granicach, płynnej interakcji różnych wymiarów (np. terytoriów, wartości, kultur, emocji, stanów itp.), dynamiczny, interpretowany kontekstowo i wyraźnie antropologiczny.

POGRANICZE pozostaje w bezpośrednim związku z konceptem GRANICY, co ujawnia analiza etymologiczna oraz morfologiczna wyrazu *pogranicze* (J. Fras 2013). Współczesne źródła leksykograficzne wydobywają w definicjach *pogranicza* element semantyczny ‘blisko / w pobliżu granicy’. BLISKOŚĆ wprowadza zaś do struktury konceptualnej POGRANICZA mocny akcent antropocentryczny. W terminologii, którą operują służby państwowe, bliskość przestrzenna jest wprawdzie uściślana, definiowana (por. *teren przygraniczny* – ‘pas do 100 km od granicy’, *strefa przygraniczna* – ‘pas 20-230 km od granicy’, *strefa nadgraniczna* – ‘pas 2-6 km od granicy’). BLISKO-DALEKO to jednak kategorie subiektywne, antropologiczne (i antropocentryczne, por. D. Filar 2022), toteż w użyciach nieterminologicznych zarysowuje się ich zależność od procesów kategoryzacji naturalnej, o labilnych, kontekstowych cechach, poddanej subiektyfikacji. Zazwyczaj podmiot mówiący nadaje sens relacjom przestrzennym oraz ich metaforycznym obrazom. Wiąże się z tym bogactwo cech znaczenia, odcieni

aksjologicznych, emotywnych, modalnych *pogranicza*, których wydobyć będzie celem proponowanego wystąpienia.

W referacie analizie zostaną poddane najważniejsze elementy językowo-kulturowe wpisane w ramę semantyczną *pogranicza*. Zostaną one zrekonstruowane na podstawie: 1. danych semantyczno-leksykalnych ze współczesnych źródeł leksykograficznych; 2. tekstowych obrazów granicy i *pogranicza*. Wybrane teksty współczesne mają uwzględniać zarówno w pełni skonwencjonalizowane użycia leksemu, jak i kreatywne konfiguracje semantyczne. Dzięki tekstom wydobyte zostaną najważniejsze elementy semantyczne związane z *pograniczem* przez współczesnych użytkowników polszczyzny.

Punkt wyjścia analizy będą stanowiły podstawowe treści, wpisane w definicje leksykalne i w najsilniej utrwalone znaczeniu. Stopniowo opis będzie rozszerzany o bardziej szczegółowe konceptualizacje, w tym – treści rozwijane w tekstach. Poczynając od CECH FIZYCZNYCH i FUNKCJI PRZESTRZENNYCH, poprzez odniesienia do różnych sfer KULTURY, POLITYKI, RELIGII, NAUKI (AKTÓW POZNAWCZYCH), opis sięgnie językowej konceptualizacji złożonych RELACJI MIĘDZYLUDEKICH, obrazu EMOCJI, WARTOŚCIOWANIA, aż po rzeczy ostateczne - ŻYCIE i ŚMIERĆ.

Ramę metodologiczną planowanego wystąpienia wyznaczą badania nad językowym obrazem świata oraz założenia teorii schematów i semantyki ramowej.

Bibliografia:

- Filar D., (2021). „*Blisko czy daleko*”? O względności językowej kategoryzacji przestrzennej, „Prace Filologiczne” 2021(76), s.111-128.
- Fras J., (2013). *Istnieją tylko pogranicza, nie granice*, Pogranicze. Polish Borderlands Studies, nr 1, s.69-70.
- Lakoff G. i Johnson M. (1999). *The Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*, New York, Basic Books.
- Langacker R. W. (2009). *Gramatyka kognitywna. Wprowadzenie*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Talmy L. (1983). *How language structures space*, [w:] *Spatial Orientation*, red. H. Pick, L. Acredolo. New York, s. 255-319.

*

Agnieszka Gasz (UŚ), Śląskie przekłady tekstów literackich z perspektywy czytelnika i tłumacza (na wybranych przykładach)

Niniejsze wystąpienie ma na celu podjęcie próby charakterystyki wybranych śląskich przekładów tekstów literackich. Jako źródło materiału badawczego posłużyły opublikowane śląskie tłumaczenia utworów literatury pięknej, takie jak: „Drach” Szczepana Twardocha oraz „Winnie-the-Pooh” Alana Milne’a. Oprócz tego w analizie materiałowej wykorzystano również przygotowywany do publikacji autorski przekład opowiadania Antona Czechowa *Kratkaja anatomija cheloveka*. Porównanie wybranych tekstów z ich śląskimi przekładami z uwzględnieniem zastosowanych strategii translatorskich daje szansę wykrycia oraz przybliżenia najistotniejszych kwestii i problemów związanych zarówno z samym tłumaczeniem, jak i jego recepcją.

Słowa kluczowe: *etnolekt śląski, tekst literacki, przekład*

Bibliografia:

- Chehov A.P.: *Kratkaja anatomija cheloveka*. V: *Jumoristicheskaja proza*. Sankt-Peterburg 1996, s. 78–80.

- Chehov A.P.: *Krōtkō anatōmijō czowieka*. Przekł. A. Gasz. [przekład autorski w przygotowaniu do publikacji].
- Hentschel G. (2022): *Języki regionalne: zagrożenie czy umocnienie polskiej wspólnoty językowej*. „Postscriptum Polonistyczne” 1/29, s. 1–13.
- Hentschel G. (2022): *Socjodialektologia ilościowa. Zróżnicowanie regionalne i społeczne regiolektu śląskiego na przykładzie żywotności niemieckich zapożyczeń*. „Postscriptum Polonistyczne” 1/29, s. 1–28.
- Hentschel G., Fekete I., Tambor J. (2019): *Głos w sprawie aktualnego stanu użycia zapożyczeń niemieckich we współczesnym etnolekcie śląskim i postaw językowych jego użytkowników (raport wstępny z projektu badawczego)*. „Forum Lingwistyczne”, s. 17–42.
- Kubica G. (2018): *Moja ślōnsko rzecz. Szkic autoetnograficzny*. „Socjolingwistyka” XXXII, s. 39–59.
- Makarska R. (2016): *Tekstowa wielojęzyczność jako zapisywanie miejsca. Regionalizm, polikulturowość i wielojęzyczność nowej literatury z Europy Środkowej*. „Wielogłos” 2/28, s. 81–98.
- Milne A.A.: „Winnie-the-Pooh”. London 2001.
- Milne A.A.: *Niedzwiedek Puch*. Przekł. G. Kulik. Poznań 2020.
- Momot A. (2016): *Gwara śląska jako tworzywo językowe „tłumaczeń” literatury światowej*. „Socjolingwistyka” XXX, s. 61–72.
- Pycia-Koścak P., N. Koścak: *Gnój Wojciecha Kuczoka w chorwackim i serbskim przekładzie, czyli o dwóch strategiach tłumaczenia gwary śląskiej*. „Przekłady Literatur Słowiańskich”. T. 12, s. 1–19.
- Steciąg M. (2015): *Lingua receptiva w powieści Szczepana Twardocha „Drach”*. „Socjolingwistyka” XXIX, s. 325–335.
- Syniawa M.: *Ślabikōrz niy dlō bajtli abo lekcje ślōnskiej gōdki*. Chorzów 2010.
- Tambor J. (2015): *Stylizacja – pomysł na reaktywację śląszczyzny*. „Poznańskie Studia Slawistyczne” 8, s. 215–228.
- Twardoch Sz.: *Drach*. Kraków 2014.
- Twardoch Sz.: *Drach*. Przekł. G. Kulik. Kraków 2018.

*

Swietłana Gaś (UAM), *Biografie językowe wybranych rodów mieszkańców Śląska Cieszyńskiego końca XIX-poł.XX wieku*

Niniejszy referat skupia się na indywidualnych realizacjach dwujęzyczności polsko-niemieckiej na ziemi cieszyńskiej I połowy XX wieku. Dwujęzyczność polsko-niemiecka cieszyńskich rzadko znajduje się w centrum uwagi językoznawców, zwłaszcza w badaniach idiolektów. Zakres czasowy wybrano nieprzypadkowo. W tym okresie kilkakrotnie następuje zmiana granic i przynależności państwowej. Zmiany kodu językowego, wybór języka domowego zostanie rozpatrzony na przykładzie biografii językowych wybranych osób zarówno wśród ludności autochtonicznej jak i napływowej. Rekonstrukcji życiorysów dokonano na podstawie badań genealogicznych, analizy językowej dokumentów osobistych, zwłaszcza korespondencji prywatnej, oraz nagrań wywiadów z potomkami tych osób.

Słowa kluczowe: *Śląsk Cieszyński, biografia językowa, dwujęzyczność polsko-niemiecka*

*

Helena Grochola-Szczepanek, Rafał L. Górski (IJP PAN), *Pogranicza gwary i polszczyzny współnoodmianowej: spiski archaiczny wykładnik dopełniacza -e*

Język mieszkańców wsi to współcześnie język pogranicza – pogranicza pomiędzy odziedziczoną gwarą a dominującym poza kontaktami z najbliższymi językiem ogólnopolskim. Równocześnie gwara spiska to gwara pogranicza polsko-słowackiego, zaś gwary peryferyjne częstokroć mają skłonność do długiego zachowywania archaizmów

W naszym wystąpieniu skupimy uwagę na pewnej zmianie językowej, która zachodzi na naszych oczach w gwarze spiskiej, mianowicie na zastąpieniu wykładnika dopełniacza liczny pojedynczej *-e* przez zgodne ze normą ogólnopolską *-i* (*do studnie > do studni*, por. Dejna 1993: 215). Zenon Sobierajski (1966) uznaje ją za dominującą. Współcześnie jest rzadka u najstarszych użytkowników języka, jednak wciąż bywa sporadycznie spotykana nawet w wypowiedziach pokolenia najmłodszego.

W referacie odpowiemy na pytanie o zmienne zewnątrzjęzykowe (socjolingwistyczne) i wewnątrzjęzykowe, które sprawiają, że użytkownik języka wybierze tę rzadszą formę, zasadniczo już skazaną na wymarcie. Do tych pierwszych zaliczymy wiek, płeć i wykształcenie mówiącego, przy czym kluczowy jest tu wiek, pozostałe zmienne odgrywają mniejszą rolę. To, że frekwencja formy recesywnej jest silnie związana z wiekiem daje dość dobre przybliżenie tempa zmiany.

Z kolei przechodząc do zmiennych wewnątrzjęzykowych dostrzegamy, że prawdopodobieństwo użycia formy recesywnej wzrasta gdy użytkownik wypowiada wyraz związany z realiami wiejskimi (*studnie, stajnie*), choć zdarzają się wypowiedzi typu *w kawiarnie*; podobnie rzecz ma się z lokalnymi toponimami – u najmłodszego pokolenia użycie formy archaicznej jest właściwie do nich ograniczone.

Dane dla naszych badań pochodzą z Korpusu Spiskiego (Grochola-Szczepanek 2019), dużego, zdygitalizowanego i anotowanego zbioru tekstów mówionych nagranych podczas badań terenowych pod koniec ubiegłej dekady. Pozwala on automatycznie wyszukiwać interesującą nas zmianę, zaś bogata informacja demograficzna umożliwia ustalenie wpływu zmiennych socjolingwistycznych.

Ponieważ mamy tu do czynienia z danymi ilościowymi, otrzymane z korpusu wyniki zostaną poddane analizie statystycznej, która pozwoli ustalić które z poszczególnych wyżej zarysowanych czynników mają istotny wpływ na wybór pomiędzy formą recesywną a dominującą już formą innowacyjną.

Słowa kluczowe: *Gwara spiska, fleksja, socjolingwistyka, zmiana językowa*

Bibliografia:

- Dejna, K. (1993): *Dialekty polskie*. Wrocław: Ossolineum.
- Grochola-Szczepanek, H. (2013): Badanie języka mieszkańców wsi w kontekście przemian społecznych. *Socjolingwistyka* 27, 43–53.
- Grochola-Szczepanek, H., Górski, R. L., von Waldenfels, R. & Woźniak, M. (2019): Korpus języka mówionego mieszkańców Spisza. *LingVaria* 14 (27), 165–180.
- Sobierajski, Z. (1966–1977): *Atlas polskich gwar spiskich na terenie Polski i Czechosłowacji. vol. I–IV*. Warszawa: Polska Akademia Nauk.

Arkadiusz Jabłoński (UAM), Maria Kurpaska (UAM), Michał Szczyszek (UAM), *Pogranicza normy językowej wobec wyzwań XX i XXI wieku: procesy standaryzacji języka i jej kodyfikacji na przykładach polityk językowych Chin, Japonii i Polski*

W naszym wystąpieniu przedstawimy XX- i XXI-wieczny horyzont zdarzeń, w ramach którego rozgrywane są wydarzenia językowe, a zwłaszcza – kulturalnojęzykowe, tj. normalizacyjne/ standaryzacyjne oraz kodyfikacyjne w trzech obszarach językowych: w japońskiej wspólnocie komunikatywnej, chińskiej oraz polskiej. Dobór tych trzech obszarów językowych nie jest przypadkowy, a złożyły się nań takie aspekty historycznego i obecnego funkcjonowania tych wspólnot językowych, jak np. duże „rozbiecie” języków w wypadku Chin, „rozbiecie” (po)rozbiorowe polszczyzny, złożoność dialektalna w Japonii oraz to, jak na tym tle rysuje się kształtowanie normy/ standardu językowego i kodyfikacja dla każdego z tych trzech obszarów językowych. Jeszcze jeden istotny aspekt badawczy ma dla nas znaczenia – łączący refleksję sinologiczną, japonistyczną i polonistyczną mimo ogromnej przestrzeni geograficznej dzielącej Polskę i Japonię oraz Chiny i niemałych różnic społeczno-politycznych i kulturowych różnicujących te trzy obszary. Tym rysem jest wewnątrz (w każdej z tych kultur) potrzeba powołania i utrwalenia, tj. jakiegoś skodyfikowania spójnego standardu językowego (normy językowej) u progu XX w. Potrzeba wynikała z przyczyn tak kulturowych i społecznych, jak i politycznych oraz – *lust but not least* – językowych (językoznawczych). Kształtowanie się standardów wymienionych trzech wspólnot komunikatywnych przebiegało w różnorodny sposób. Właśnie tą procedurą (*de facto* – kodyfikacyjną) – przebiegającą na bazie zjawisk językowych, a także społecznych, politycznych itp. zamierzamy się zająć w naszej prezentacji, zaczynając od zarysowania terminologicznego i historycznego tła dla tego horyzontu zdarzeń w odniesieniu do języków: japońskiego, chińskiego/chińskich, polskiego, oraz zarysowując XX- i XXI-wieczne tło językowe i kulturalnojęzykowe tych wspólnot.

Istotny jest w naszych rozważaniach określony punkt odniesienia. Zjawiska związane z normą / standardem ujmujemy z perspektywy poszczególnych filologii, tj. sinologii, japonistyki i polonistyki. Jednocześnie obrazujemy fenomeny norm poszczególnych języków na wzajemnym tle, tj. wyzwania polonistyczne stawiamy na tle orientalistycznym, i na odwrót. Zjawiska związane ze standaryzacją języków chińskich i japońskiego widzimy na tle polszczyzny jako reprezentanta europejskiej „ligi” i/ lub rodziny językowej. W tak usytuowanej tematyce naszego artykułu staramy się rozważać kwestie związane z wyzwaniami i/lub zagrożeniami stojącymi (lub stawianymi) przed kodyfikatorami normy/ standardu, a tym samym podejmiemy się rekonstrukcji owych wyzwań (zagrożeń?) dla norm języków, które tu opisujemy, co nas prowadzi wprost do próby oceny polityk językowych, wynikających z przyjętego kierunku kodyfikacji – albo od rzeczywistości językowej ku kodyfikacji, albo od kodyfikacji ku wytwarzanej w ten sposób jakiejś rzeczywistości językowej. Wzajemne – orientalistyczno-polonistyczne – oświetlenie tej problematyki stanowi w naszym odczuciu niezwykle istotny element poznawczy – metakognitywny – umożliwiający wypracowanie rzetelnego i obiektywnego metodologicznego opisu tak odległych kultur i języków. Na tej podstawie będzie można np. oszacować właściwość procesów normalizacyjnych i procedur kodyfikacyjnych dla każdej z trzech analizowanych przez nas wspólnot komunikatywnych.

Słowa kluczowe: *normalizacja (standaryzacja) języka w XX i XXI w., zagrożenia w procesie kształtowania normy językowej, graniczne wyzwania polityk językowych, norma i język(i) w Chinach, Japonii, Polsce*

Bibliografia:

- “Law of the People's Republic of China on the Standard Spoken and Written Chinese Language”. 2001. http://www.npc.gov.cn/zgrdw/englishnpc/Law/2007-12/11/content_1383540.htm [27.02.2023].
- Bajerowa, Irena, 1977: Aktualne problemy polityki językowej, [w:] Lubaś W. (red.), *Polityka językowa*, Uniwersytet Śląski, Katowice, s. 26–32.
- Bańko, Mirosław, 2008: O normie i błędzie, „Poradnik Językowy”, z. 5, s. 3–17.
- Batchelor, John, 1905. *An Ainu-English-Japanese Dictionary*. Tokyo: Methodist Publishing House, London: Kegan Paul, Trench, Trubner.
- Bąba, Stanisław, 1981, Z zagadnień współczesnej normy językowej, „Studia Polonistyczne” IX, , s. 27-36.
- Bernstein, Basil, 1980: Socjolingwistyka a społeczne problemy kształcenia, [w:] M. Głowiński (red.), *Język i społeczeństwo*, tłum. K. Biskupski, Czytelnik, Warszawa, s. 83–119.
- Bernstein, Basil, 1990: *Odtwarzanie kultury*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa.
- Buttler, Danuta, 1985: Zróżnicowanie współczesnej normy językowej, „Prasa Techniczna”, nr 3, s. 20.
- Buttler, Danuta, Kurkowska, Halina, Satkiewicz, Halina, 1971: *Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności gramatycznej*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Chamberlain, Basil Hall 1887. *Essay in Aid of The Grammar and Dictionary of Luchuan Language*. “Transactions of the Asiatic Society of Japan”, vol. 23 supplement.
- DeFrancis, John 1986. *The Chinese Language. Fact and Fantasy*. Honolulu: University of Hawaii Press.
- Durkheim, Émile, 2000: *Zasady metody socjologicznej*, przeł. J. Szacki, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Fairbank, John King 1996. *Historia Chin. Nowe spojrzenie*. Gdańsk: Marabut.
- Frellesvig, Bjarke 2010. *A History of The Japanese Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gruszczyński, Włodzimierz, 2009: Jeszcze raz o systemie, normie i uzusie, [w:] G. Dąbkowski (red.), D. Lewandowska-Jaros (współudział), *Polszczyzna moja... Księga jubileuszowa z okazji 40-lecia pracy naukowej i dydaktycznej Profesora Jerzego Bralczyka*, Oficyna wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa, s. 110–119.
- Jabłoński, Arkadiusz 2021. *Polski leksykon japońskich terminów gramatycznych t. 1-3*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.
- Jadacka, Hanna, 2005: *Kultura języka polskiego. Fleksja, słowotwórstwo, składnia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Kaske, Elisabeth 2015. “National Language Movement”. w: Rint Sybezma (red.) *Encyclopedia of Chinese Language and Linguistics*. Consulted online on 04 March 2017 <http://dx.doi.org/10.1163/2210-7363_ecll_COM_00000285> [04.03.2017].
- Kindaichi, Haruhiko 1957. *Nihongo [język japoński]*, Tōkyo: Iwanami Shoten.
- Kłosińska, Katarzyna, 2017: Istnienie i kształt normy językowej w świetle lingwistyki funkcjonalnej, „Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego” LXXIII, s. 81–89.
- Kulas, Piotr, 2017: *Inteligencja zaprzeczona. Etos i tożsamość młodych inteligenckich elit*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa.
- Kulas, Piotr, 2018: *Początek końca. Analiza debat o przeobrażeniach inteligencji po 1989 roku*, [w:] P. Kulas, P. Śpiewak (red.), *Od inteligencji do postinteligencji. Wątpliwa hegemonia*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa, s. 19–51.

- Kurkowska, Halina, 1977: Polityka językowa a zróżnicowanie społeczne współczesnej polszczyzny, „Socjolingwistyka 1. Polityka językowa”, Polska Akademia Nauk, Instytut Języka Polskiego, Katowice, s. 17–25.
- Kurpaska, Maria 2017. “The effects of language policy in China”. *Język. Komunikacja. Informacja*, 12: 14-24.
- Kurpaska, Maria 2019. “How to create a language for the whole people? On the codification of Putonghua pronunciation”. *Roczniki Humanistyczne* Tom LXVII, zeszyt 9, 89-100. DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/rh.2019.67.9-4>.
- Lee Yeounsuk 1996. *The Ideology of Kokugo*, tłum. Maki Hirano Hubbard. Honolulu: The University of Hawaii Press.
- Liberek, Jarosław, 2021, Norma językowa jako fakt społeczny fundowany na uzusie. Uwagi w kontekście *Słownika właściwych użycj języka*, „Język Polski”, vol. 101, nr 2, s. 34-48.
- Liberek, Jarosław, Zdunkiewicz-Jedynak, Dorota, 2019: Norma językowa jako obiektywny fakt społeczny (Uwagi polemiczne w kontekście koncepcji Ferdynanda de Saussure’a), [w:] J. Liberek, D. Zdunkiewicz-Jedynak (red.), *Problemy polskiej normy językowej i kodyfikacji*, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 55–92.
- Majewicz, Alfred F. 1989. *Języki świata i ich klasyfikowanie*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Markowski, Andrzej, 1999: [hasło problemowe] Norma językowa, [w:] A. Markowski (red.), *Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 1701–1704.
- Markowski, Andrzej, 2005: *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Markowski, Andrzej, 2018: *Kultura języka polskiego. Teoria. Zagadnienia leksykalne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, wyd. II, Warszawa.
- Markowski, Andrzej, 2001, *Ewolucja normy w polszczyźnie XX wieku*, w: *Polszczyzna XX wieku. Ewolucja i perspektywy rozwoju*, pod red. S. Dubisza i S. Gajdy, Warszawa, s. 65-71.
- Markowski, Andrzej, 2013, Funkcja stabilizacyjna najważniejszą funkcją działań kulturalnojęzykowych, „Język Polski”, z. 5, s. 330-332.
- Markowski, Andrzej, 2018, Norma językowa w polskich pracach normatywnych w pierwszej połowie XX wieku, „Poradnik Językowy”, z. 8, s. 93-104.
- Markowski, Andrzej, 2017, Polityka językowa a kultura języka, „Poradnik Językowy”, z. 2, s. 25-33.
- Markowski, Andrzej, 1982, *Polszczyzna końca XX wieku*, Warszawa.
- Miller, Roy Andrew 1967. *The Japanese Language*. Chicago, London: The University of Chicago Press.
- National Bureau of Statistics in China 2021. “Main Data of the Seventh National Population Census” [online]. http://www.stats.gov.cn/english/PressRelease/202105/t20210510_1817185.html [27.02.2023].
- National People’s Congress of the People’s Republic of China 2019. “Constitution of the People’s Republic of China”. <http://www.npc.gov.cn/englishnpc/constitution2019/201911/1f65146fb6104dd3a2793875d19b5b29.shtml> [27.02.2023].
- Norman, Jerry 1988. *Chinese*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pan, Haiying 2016. “An Overview of Chinese Language Law and Regulation”. *Chinese Law & Government*, 48:4, 271-274, DOI: 10.1080/00094609.2016.1118306.

- Pelc, Jerzy, 2001: Dwa pojęcia normy a poprawność, [w:] W. Gruszczyński (red.), *Język narzędziem myślenia i działania. Materiały z konferencji zorganizowanej z okazji 100-lecia „Poradnika Językowego”* (Warszawa, 10–11 maja 2001 r.), Dom Wydawniczy i Handlowy „Elipsa”, Warszawa, s. 96–102.
- Shibatani, Masayoshi 1990. *The Languages of Japan*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Skibski, Krzysztof, Szczyszek, Michał, 2009, Ponowoczesna dynamika zmian w normie językowej, „*Język Polski*”, z. 4-5, s. 285-292.
- Skibski, Krzysztof, Szczyszek, Michał, 2008, Semantyczne i formalne uwarunkowania serii analogicznej w: *Stylistyka a leksykologia. Związki, zależności, metody. Studia o języku i stylu artystycznym*, T. IV, pod red. K. Maćkowiaka i C. Piątkowskiego, Zielona Góra, s. 97-111.
- Szczyszek, Michał, 2013, O porozumiewaniu się międzyludzkim. Wariant mówiony języka polskiej wspólnoty komunikatywnej: słowotwórstwo, leksyka, składnia, Poznań, Wydawnictwo Rys, ss. 303.
- Zdunkiewicz-Jedynak, Dorota, Liberek, Jarosław, 2019: Nowoczesny słownik poprawnej polszczyzny – wyzwania, plany, wątpliwości, nadzieje, [w:] D. Zdunkiewicz-Jedynak, J. Liberek (red.), *Problemy polskiej normy językowej i kodyfikacji*, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, s. 37–54.
- 中华人民共和国中央人民政府 2021. 国务院办公厅关于全面加强新时代语言文字工作的意见 http://www.gov.cn/zhengce/content/2021-11/30/content_5654985.htm [6.03.2023]

*

Anna Jorroch (WSTiJO), Język na pograniczu. Replikacje wzorców z języka niemieckiego w języku polskim rozmówców dwu- i jednojęzycznych na Mazurach

W referacie przedstawię część wyników badań projektu „Pokoleniowe zróżnicowanie języka: zmiany morfosyntaktyczne wywołane przez polsko-niemiecki kontakt językowy w mowie osób dwujęzycznych”². Prezentowany materiał został pozyskany w roku 2018 w ramach badań terenowych wśród osób dwujęzycznych urodzonych przed 1945 rokiem w Niemczech, na ziemiach przyłączonych do Polski w 1945 roku. Osoby te pozostały w Polsce. W ramach projektu zespół prowadził i rejestrował również w roku 2019 wywiady z dwujęzycznymi rozmówcami, którzy urodzili się na tych samych terenach po 1945 roku i wyjechali ok. 12 roku życia do Niemiec.

W trakcie referatu zaprezentuję wypowiedzi w języku polskim dwujęzycznych rozmówców mieszkających na Mazurach. W wypowiedziach tych zostały anotowane replikacje wzorców, czyli dystrybucji w obrębie różnych części mowy z języka niemieckiego w ramach korpusu LangGener³, który jest jednym z efektów projektu. Dwujęzyczność na

² Projekt jest finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki, nr projektu 2016/23/G/HS2/04369, i afiliowany w Instytucie Sławiści Polskiej Akademii Nauk oraz ze środków Niemieckiej Wspólnoty Badawczej (Deutsche Forschungsgemeinschaft), nr projektu HA 2659/9-1, afiliowany w Uniwersytecie w Ratyźbonie (Universität Regensburg). Projekt realizowany jest przy współpracy międzynarodowego zespołu sławistów i germanistów.

³ Korpus jest dostępny pod linkiem: <https://langgener.ijp.pan.pl/#/> Dwujęzyczny multimodalny korpus jest anotowany gramatycznie i socjolingwistycznie. Celem nowatorskiej anotacji socjolingwistycznej ułatwienie opracowywania wywiadów pod względem treści odnoszących się do biografii językowych mówców, które są historiami przyswajania i używania języków w ciągu całego życia człowieka, zmiany i utraty języka

Mazurach jest szczególnym przejawem pogranicza językowo-kulturowego, jednak ciekawa jest także obecność wzorców użycia jako wpływ języka niemieckiego w języku polskim jednojęzycznych mieszkańców tego regionu. Zjawiska te nie zostały ujęte w korpusie, lecz zostały odnotowane metodą obserwacji uczestniczącej w trakcie prowadzonych badań terenowych.

Słowa kluczowe: Mazury, polski, niemiecki, kontakt językowy, korpus digitalny, dwujęzyczność

Bibliografia:

- Babbie Earl (2009): Podstawy badań terenowych. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bučková Aneta /Centner Carolin/ Księżyk Felicja/ Prawdzic Irena: „Sprachstrukturelle Annotation der LangGener-Korpora: Typologie und Abgrenzungsprobleme” w: Hansen Björn/Zielińska Anna (Red.) (2022): Soziolinguistik trifft Korpuslinguistik. Deutsch-polnische und deutsch-tschechische Zweisprachigkeit. Universitätsverlag Winter GmbH. Heidelberg. s. 53-90. doi: <https://doi.org/10.33675/2019-82538591>
Open access: https://www.winter-verlag.de/de/programm/open_access/
- Franceschini Rita (2002): Sprachbiographien: Erzählungen über Mehrsprachigkeit und deren Erkenntnisinteresse für die Spracherwerbsforschung und die Neurobiologie der Mehrsprachigkeit, „Bulletin VALS-ASLA” nr 76, s. 19–33.
- Lüdi Georges (1996): Mehrsprachigkeit. W: Kontaktlinguistik. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung, 1. Halbband. W: Hans Goebel, Peter H. Nelde, Zdeněk Starý, Wolfgang Pölck (Red.) Berlin-New York, s. 233-245.
- Riehl Claudia Maria (2014): Sprachkontaktforschung. Eine Einführung, wyd. 3, „Narr Studienbücher”, Tübingen.
- Weinreich Uriel (1977): Sprachen in Kontakt. Ergebnisse und Probleme der Zweisprachigkeitsforschung, „Beck'sche Elementarbücher”, München.

*

Łukasz Karpecki (UJ), *Wpływ średniowiecznej kolonizacji niemieckiej na antroponimie wsi Haczowa (XV–XVII wiek)*

Analiza materiału nazewniczego wyekscerpowanego ze źródeł historycznych z okolic Krosna poświadcza współwystępowanie na tym terenie kilku żywiołów kulturowych, z których pierwotnie dominującym wydaje się niemiecki. Badacze tłumaczą ten fakt średniowieczną kolonizacją niemiecką, która swym zasięgiem objęła okolice Krosna i Łańcuta oraz Pogórze Ciężkowicko-Rożnowskie (między rzekami Białą i Wisłokiem), tworząc swego rodzaju enklawy etniczno-językowe nazywane wyspami głuchoniemieckimi. Z biegiem lat ludność ta uległa całkowitej polonizacji, pozostając luźnym konglomeratem lokalnych społeczności. W ramach projektu „Głuchoniemcy (Walddeutsche): przeszłość i teraźniejszość zapomnianych społeczności lokalnych na Pogórzu Karpackim” (NCN 2019/35/B/HS3/01274) zespół naukowców przygląda się temu tematowi z wielu perspektyw, z których niezwykle istotna jest językoznawcza.

W związku z tym, że tereny te stanowiły obszar stykania się kultury niemieckiej, polskiej, ruskiej i żydowskiej, przyjrano się interferencji językowej utrwalonej w antroponimii. Za studium przypadku wybrano jedną podkrośnieńską wieś (Haczów) ulokowaną na prawie magdeburskim w połowie XIV wieku. Niestety do dziś nie

przetrwiała najstarsza księga sądowa z tej wsi datowana na XV wiek. Z pomocą przychodzą jednak źródła tej samej natury wytwarzane od początku XV wieku w sąsiednich miejscowościach (Krościenko Wyżne, Trześniów, Wola Komborska, Wola Jasienicka, Klimkówka i Iwonicz oraz Lubatówka), w których pojawiają się antroponimy dotyczące haczwian – to właśnie te poddano m. in. analizie etymologicznej. Materiał badawczy stanowią ponadto rejestry poborowe, spisy poddanych, inwentarze wsi oraz fragment księgi brackiej prowadzone od początku XVI do końca XVII wieku. W oparciu o nie wykonano diachroniczne analizy językowo-kulturowe nazwisk ze szczególnym nakierowaniem na te o niemieckiej proveniencji (np. Kyellar, Krausz, Raichel, Rozembaiger, Sprynklar, Ulman) i świadczące o interferencji językowej charakterystycznej dla terenów pogranicza. Referat będzie stanowił sprawozdanie w wykonanych prac oraz przedstawienie ich wyników.

Słowa kluczowe: *Antroponimia, nazwiska niemieckie, pogranicze kulturowe, Gluchoniemcy (Wallddeutsche, Taubdeutsche)*

Bibliografia:

1. Bahlow H., 1967, *Deutsches Namenlexicon. Familien- und Vornamen nach Ursprung und Sinn erklärt*, Monachium.
2. Blajer W., 2007, *Uwagi o stanie badań nad enklawami średniowiecznego osadnictwa niemieckiego między Wisłoką i Sanem*, [w:] „Późne średniowiecze w Karpatach polskich”, red. J. Gancarski, Krosno, s. 56-107.
3. Cieślíkowa A. (red.), 2007-2016, *Antroponimia Polski od XVI do końca XVIII wieku*, t. 1-6, Kraków.
4. Cieślíkowa A., Malec M., Rymut K. (red.), 1995-2002, *Słownik etymologicznomotywacyjny staropolskich nazw osobowych*, cz. 1-7, Kraków.
5. Czopek-Kopciuch B., 1995, *Adaptacje niemieckich nazw miejscowych w języku polskim*, Kraków.
6. Gottschald M., 1971, *Deutsche Namenkunde. Unsere Familiennamen nach ihrer Entstehung und Bedeutung*, Berlin.
7. Górny H., 2004a, *Antroponimia wsi Krościenko Wyżne (XV-XVI w.) w świetle kolonizacji niemieckiej*, [w:] „Prace Językoznawcze” 6, s. 33-40.
8. Górny H., 2004b, *Nazwiska mieszkańców wybranych miejscowości dawnej ziemi sanockiej w świetle interferencji etniczno-językowej (XV-XIX w.)*, Rzeszów.
9. Klimek Z., 1993, *Mechanizmy zapożyczeń nazw osobowych pochodzenia niemieckiego w staropolszczyźnie*, [w:] “Folia Linguistica” XXVII, s. 113-120.
10. Kowalik-Kaleta Z., 2007, *Historia nazwisk polskich na tle społecznym i obyczajowym (XII-XV w.)*, t. I, Warszawa.
11. Polackówna H., 1923, *Najstarsza księga sądowa wsi Trześniowa*, Lwów.
12. Rymut K., 1999-2001, *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny*, t. 1-2, Kraków.
13. Wolnicz-Pawłowska E., Szulowska W., 1998, *Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich: XV-XIX wiek*, Warszawa.

Jolanta Klimek-Grądzka (KUL), *HISTORYCZNA POLSZCZYZNA KIJOWSKA – MIĘDZY PÓLNOCĄ A POŁUDNIEM KRESÓW*

Wystąpienie poświęcone będzie specyficznej – bo warunkowanej tak socjologicznie, jak i geograficznie – sytuacji historycznej polszczyzny kijowskiej.

Mianem *polshczyzny kijowskiej* określam ‘odmianę terytorialną polskiego języka literackiego funkcjonującą w kręgu polskiej i ruskiej inteligencji kijowskiej skupionej w XVII w. wokół Akademii Kijowsko-Mohylańskiej, reprezentowaną przez druki typografii Ławry Peczerskiej’ (Klimek 2010). Co kluczowe dla proponowanego tematu, jest to odmiana sytuująca się pomiędzy rozpoznanymi i dobrze opisanymi w literaturze odmianami kresowymi polszczyzny. Prowadzone od kilkunastu lat badania nad polszczyzną druków kijowskich przyniosły już (częściowo) odpowiedź na pytania o jej relację z polszczyzną literacką XVII stulecia, wciąż jednak nierozstrzygnięta pozostaje kwestia, czy widzieć w niej należy odmianę południowokresową, czy może północnokresową. W wystąpieniu chcę wykorzystać wyłącznie argumenty językowe, pomijając jednocześnie kryterium geograficzno-historyczne (por. Walczak 1995; Nowowiejski 1996).

Słowa kluczowe: *polshczyzna kresowa, polshczyzna regionalna, historia języka, Kresy*

Bibliografia:

- Klimek J., *Status polshczyzny kijowskiej w świetle granic i zasięgów polshczyzny kresowej*, w: Kuźmicki M., M. Osiewicz (red.), *Żywe problemy historii języka*, Poznań 2010.
- Klimek J., *Polonika kijowskie – nierozpoznana odmiana polshczyzny XVII stulecia? Rekonesans*, w: Dunaj B., M. Rak (red.), *Badania historycznojęzykowe. Stan, metodologia, perspektywy*, Kraków 2011.
- Kurzowa Z., *Polshczyzna Lwowa i Kresów południowo-wschodnich do 1939 roku*, Warszawa 1983.
- Kurzowa Z., *Język polski Wileńszczyzny i Kresów północno-wschodnich XVI-XX w.*, Kraków 2006.
- Martel A., *La langue polonaise dans les pays ruthènes Ukraine et Russie Blanche 1569-1667*, Lille 1938.
- Nowowiejski B., *Kresowizm – co to takiego?*, [w:] Felisiak E., B. Nowowiejski (red.), *Wilno i Kresy północno-wschodnie, t. 3. Polshczyzna kresowa*, red. Białystok 1996.
- Rieger J., *Kilka uwag o polshczyźnie pisarzy-Rusinów w XVII w.*, w: Schmid H. (her.), *Der Text und seine Spielarten im polnischen Barok. Bausteine zu einer Epochensynthese*, München 2005.
- Walczak B., *Po co i jak badać gwary polskie na Ukrainie*, w: Rieger J. (red.) *Studia nad polshczyzną kresową*, t. 8, Warszawa 1995.

*

Justyna Kobus (UAM), *Ślady demonologii ludowej w języku mieszkańców wielkopolskich wsi*

Referat wpisuje się w rozważania na pograniczu językowo-kulturowym, dotyczące przejawów kultury ludowej we współczesnym języku mieszkańców wsi. Treść wystąpienia koncentruje się wokół leksyki z pola tematycznego DEMONOLOGIA LUDOWA.

Analizą zostaną objęte materiały dialektologiczne z Wielkopolski: dane leksykalne współcześnie pozyskane drogą badań terenowych w ramach realizacji cyklu Wielkopolskie Słowniki Regionalne oraz materiały zdeponowane w fonotece Pracowni Dialektologicznej UAM (WSR – pozyskiwane po 2000 r.), dane leksykalne opublikowane w *Atlasie języka*

i kultury ludowej Wielkopolski (AJKLW – pozyskane l. 70./80. XX w.), materiały przedwojenne Adama Tomaszewskiego (AT – pozyskane l. 20./30. XX w.).

Opisowi zostaną poddane następujące leksemy: *urok / przyrok* ‘choroba zwierząt gospodarskich’, *paskudnik* ‘choroba zwierząt gospodarskich’, *złe spojrzenie / złe oczy* ‘wzrok mający moc czynienia zła’, *ciota* ‘1. czarownica, zła kobieta; 2. motyl nocny, rzadziej dzienny; 3. gąsienica’, *diabeł* ‘wiatr wirujący’.

Zestawienie danych z trzech zróżnicowanych chronologicznie grup źródeł pozwoli zobrazować funkcjonowanie leksyki demonologicznej na przestrzeni ostatniego stulecia, z naciskiem na stan obecny. Zróżnicowany pokoleniowo materiał współczesny uwydatni tendencje rozwojowe tej grupy leksyki wielkopolskiej. Ujawniony w dłuższych wypowiedziach informatorów stosunek do powyższego słownictwa pozwoli określić stopień świadomości językowo-kulturowej badanych osób, co – zdaniem referentki – ma istotny wpływ na żywotność tego typu leksyki.

Słowa kluczowe: *dialekt, język mieszkańców wsi, demonologia ludowa Wielkopolski*

Bibliografia:

- AJKLW-II: *Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski*, t. II: CZŁOWIEK – PRZYRODA, pod red. Z. Sobierajskiego i J. Burszty, cz. 1. *Mapy 116–235*, cz. 2. *Wykazy i komentarze do map 116–235*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1979.
- AJKLW-X: *Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski*, t. X: LECZNICTWO LUDOWE. MAGIA, pod red. Z. Sobierajskiego, cz. 1. *Mapy 764–834*, cz. 2. *Wykazy i komentarze do map 764–834*, Poznań 2001.
- Bobrowski I, *Nazwy istot nadprzyrodzonych we współczesnej polszczyźnie ze szczególnym uwzględnieniem dziedzictwa słowiańskiego (na materiale Wielkiego słownika języka polskiego PAN)*, „*Język Polski*”, R. CII, z. 4, 2022, s. 93–108.
- Budziszewska W., *Słowiańskie słownictwo dotyczące przyrody żywej*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1965.
- Budziszewska W., *Z nazw motyla w językach słowiańskich na tle porównawczym*, „*Rocznik Słowistyczny*” 43, cz. 1, 1983–1985, s. 13–19.
- Horodyska-Gadkowska H., *Polskie słownictwo gwarowe z zakresu hodowli zwierząt domowych*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1967.
- Kobus J., *Funkcjonowanie zwyczajów, elementów tradycji i ich nazw wśród mieszkańców wsi okolic Gniezna*, [w:] *Dialog pokoleń w języku i językoznawstwie*, pod red. E. Wierzbickiej-Piotrowskiej, Warszawa 2018, s. 99–111.
- Kobus J., *Kierunki i dynamika zmian w języku mieszkańców wielkopolskich wsi na przełomie wieków XX i XXI*, Poznań 2015.
- Maciołek M., *Kształtowanie się nazw owadów w języku polskim. Procesy nominacyjne a językowy obraz świata*, praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. UŚ, dr hab. Jolanty Tambor, Katowice 2012.
- Maciołek M., *Nazwy larw owadów – etymologia i rozwój w języku polskim*, [w:] *Granice w języku – język w granicach*, red. K. Lisczyk-Kubina, M. Maciołek, Katowice 2014, s. 20–36 [wersja online: https://www.postscriptum.us.edu.pl/wp-content/uploads/2018/03/bps2014_4_3.pdf [dostęp: 2.02.2023]].
- Migdał W., Migdał Ł., *Słownictwo gwarowe w hodowli zwierząt*, „*Wiadomości Zootechniczne*”, R. XLVI, 2008, s. 53–62.
- Pelcowa, H. (2015). *Nazwa i desygnat w zmieniającej się rzeczywistości wiejskiej*, [w:] *Odkrywanie słowa – historia i współczesność*, red. U. Sokólska. Białystok, s. 551–568.

- Sierociuk J., *Założenia metodologiczne regionalnych słowników gwarowych powstających przy współdziałaniu środowisk lokalnych*, [w:] *Studia dialektologiczne IV*, pod red. H. Kurek, A. Tyrpy, J. Wronicz, Kraków 2010, s. 135–143.
- WSR-Gn: *Słownik języka mieszkańców okolic Gniezna. Święta, wierzenia i przesady*, pod red. J. Kobus i T. Gniazdowskiego, Poznań 2018.
- WSR-Pob-2: *Słownik języka mieszkańców okolic Pobiedzisk. Przyroda*, pod red. J. Kobus i A. Migdałek, Poznań 2023.

*

Anna Kostecka-Sadowa (IJP PAN), *Funkcjonowanie wyrazów wschodniosłowiańskich w mowie Polaków na pograniczu południowo-wschodnim – na przykładzie kilku leksemów w obwodzie lwowskim*

Pogranicze południowo-wschodnie jest jednym z wielu obszarów Polski, gdzie zaznaczyły się różne wpływy językowe, kulturowe i etniczne. Na przykładzie kilku nazw można wskazać na skomplikowane mechanizmy przekształceń, adaptacji, interferencji elementów poszczególnych języków, które pozostawały w dłuższym lub krótszym kontakcie z polszczyzną.

Spśród bogatego zbioru wyrazów wybrałam kilka nazw, które w sposób wyrazisty obrazują wielokierunkowość wpływów i różnorodność sposobów dostosowywania się wyrazów zapożyczonych do polskiego systemu gwarowego. Jednocześnie stanowią kolejny dowód, jak trudno o kategorię rozstrzygnięcia, który język był pierwszym źródłem pożyczki w odniesieniu do wyrazów używanych na obszarach pogranicznych.

Słowa kluczowe: *kontakty językowe, pogranicze polsko-wschodniosłowiańskie, gwary polskie, zapożyczenia leksykalne*

Bibliografia (wybrane przykłady):

- Czyż e w s k i F., 1986, *Zapożyczenia ukraińskie w gwarach b. powiatu włodawskiego, „Studia nad polszczyzną kresową”*, t. 4, Wrocław, s. 81–107.
- Kostecka-Sadowa A., 2015, *Rzeczownikowe zapożyczenia wschodniosłowiańskie w gwarach polskich*, Kraków.
- Kurzowa Z., 1985, *Polszczyzna Lwowa i Kresów południowo-wschodnich do 1939 roku*, Warszawa : Kraków.
- Słownictwo gwarowe przesiedleńców z Ukrainy. Słownik porównawczy kilku wsi we Lwowskiem, z materiałów zebranych pod kierunkiem W. Paryla, opracowany przez K. Czarnecką, D. A. K o w a l s k ą, E. R u d o l f - Z i ó ł k o w s k ą, pod red. K. C z a r n e c k i e j, D. A. K o w a l s k i e j, Kraków.
- Siatkowski J., 2010, *Zanikanie elementów wschodniosłowiańskich w polskich dialektach peryferyjnych*, [w:] *Język polski – wczoraj, dziś, jutro*, pod red. B. Czopek- K o p c i u c h i P. Żmigrodzkiego, Kraków, s. 367–373.
- S i a t k o w s k i J ., 2016, *Przydatność regionalnych słowników i opracowań w interpretacji materiałów Ogólnosłowiańskiego atlasu językowego*, [w:] *Słowiańskie słowniki gwarowe – tradycja i nowatorstwo*, red. D. K. R e m b i s z e w s k a, Warszawa, s. 235–244.
- SJPD, 1958–1969 [przedruk elektroniczny 1997], *Słownik języka polskiego*, pod red. W. D o r o s z e w s k i e g o, t. 1–11, Warszawa.
- Sławski SE, 1952–1982, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. 1–5, Kraków
- SSp, 1953–2004, *Słownik staropolski*, red. S. U r b a ń c z y k, t. 1–11, Warszawa : Kraków.

- SSUM, 1977–1978, Словник староукраїнської мови XIV–XV ст., ред. Л. Л. Гумецька, т. 1–2, Київ.
- SUM, 1970–1980, Словник української мови, ред. І. К. Білодід, т. 1–11, Київ.
- SUM XVI–XVII, 1994–, Словник української мови XVI–першої половини XVII ст., ред. Д. Гринчишин, Львів.
- SW, 1908–1927, Słownik języka polskiego, ułożony pod red. J. K a r ł o w i c z a, A. K r y ś k i e g o, W. N i e d Ź w i e d z k i e g o, t. 1–8, Warszawa (tzw. Słownik warszawski).
- SWil, 1861, Słownik języka polskiego, wypracowany przez A. Z d a n o w i c z a, M. B o h u s z a S z y s z k ę i in., t. 1–2, Wilno (tzw. Słownik wileński).
- SXVII–XVIII, 1999–, Słownik języka polskiego XVII w. i 1. połowy XVIII wieku, Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN.
- Tarnacki J., 1939, Studia porównawcze nad geografią wyrazów (Polesie – Mazowsze), Warszawa.
- Tarnopol 2007, Słownictwo gwarowe przesiedleńców z Ukrainy. Słownik porównawczy kilku wsi w Tarnopolskiem, z materiałów zebranych pod kierunkiem W. Paryła, opracowany przez K. Czarnecką, D. K o w a l s k ą, E. R u d o l f-Ziółkowsk ą, pod red. J. R i e g e r a, Kraków.

*

Michał Kotin (UZ), *Germania Romana w lustrze gramatyki*

Przedmiotem analizy są najstarsze teksty staro-wysokoniemieckie, zapisane w IX.-XI. wieku w skryptoriach klasztorów przez mnichów – rodzimych użytkowników dialektów średnio- i góroniemieckich. Część z tychże manuskryptów są przekładami z łacińskiego oryginału, inne zaś powstały jako teksty autochtoniczne, ale również pod bezpośrednim wpływem łaciny wczesno-średniowiecznej. Centralnym zagadnieniem teoretycznym jest przy tym problem oceny stopnia oraz istoty wpływu kontaktów językowych na rozwój gramatyki języka przyjmującego, w tym wypadku (wysoko)niemieckiego. Zasadnicze pytanie brzmi zatem następująco: czy wpływy języka obcego na gramatykę języka ojczystego doprowadzają do kardynalnych przemian w systemie gramatycznym poprzez przyjmowanie obcego zjawiska bez jego istotnego zmodyfikowania (jak twierdzą m.in. Yaron Matras, Sarah Thomason i Terrence Kaufman, czyli autorzy tzw. *anything-goes-hypothesis*), czy raczej tylko przyspieszają zmiany, które wywołane są rozwojem rodzimego systemu gramatycznego (co odpowiada koncepcji *pólotwarych drzwi* Wernera Abrahama, Ermenegildo Bidese i autora niniejszego referatu). W sytuacji trwałej dyglosji częściowo zamieniającej się nawet w bilingwizm na pograniczach językowych, zwłaszcza kiedy chodzi o użytkowników języków pokrewnych, nierzadko zachodzą dość obszerne zmiany w systemie gramatycznym języka przyjmującego pod wpływem języka wiodącego, którym w omawianym wypadku był język łaciński. Mimo to, „struktury rdzenne” pozostają zaskakująco stabilne, a zmiany w tym obszarze prawie że zawsze odpowiadają własnym tendencjom rozwojowym, natomiast system odrzuca tendencje języka-„dawcy”, które nie odpowiadają własnemu rozwojowi gramatycznemu. Jednocześnie autorzy niektórych tekstów często tłumaczą wyrazy łacińskie w ścisłej zgodzie z gramatyką oryginału, a nawet wbrew uzusowi gramatycznemu języka rodzimego. Przyczyną tego jest dążenie do dosłowności w przekazywaniu treści (przede wszystkim treści sakralnych) oryginału, nawet kosztem łamania podstawowych struktur rodzimego dialektu, a także brak odpowiednich struktur w rodzimych systemach wskutek braku tradycji pisemnej. W pierwszym wypadku niektórzy tłumacze dodatkowo stosują po części rozległe komentarze zawierające rodzime środki

gramatyczne. W drugim zaś kształtowanie własnej tradycji piśmiennictwa wymaga przyjmowania odrębnych, choć stosunkowo nielicznych, zapożyczeń gramatycznych, które jednak nie zawsze zachowują się przez dłuższy okres czasowy w rodzimym systemie gramatycznym.

Słowa kluczowe: *kontakty językowe, zmiany gramatyczne, dyglosja, bilingwizm, piśmiennictwo*

Bibliografia:

- Abraham Werner. 2014. *Schriften zur Synchronie und Diachronie des Deutschen* / Hrsg. von Andrzej Kątny, Michail Kotin, Elisabeth Leiss, Anna Socka. Frankfurt a. M. [u. a.]: Lang.
- Bidese, Ermenegildo. 2017. Der kontaktbedingte Sprachwandel. Eine Problemannäherung aus der I-language-Perspektive // *Grammatische Funktionen aus Sicht der japanischen und deutschen Germanistik* / Hg. Shin Tanaka, Elisabeth Leiss, Werner Abraham, Yasuchiro Fujinawa. Hamburg: Buske, 2017. S. 135—157.
- Frings, Theodor & Gertraud Müller. 1966. *Germania Romana*. Tübingen: Niemeyer [Mitteldeutsche Studien 19].
- Kotin Michail L. 2017. Sprachkontakte in der Schriftsprache. Fallbeispiel Artikel im Gotischen // *Grammatische Funktionen aus Sicht der japanischen und deutschen Grammatik* / Hg. Shin Tanaka, Elisabeth Leiss, Werner Abraham, Yasuchiro Fujinawa. Hamburg: Buske, S. 109–133.
- Krażyńska, Zdzisława, Tomasz Mika & Agnieszka Słoboda. 2015. *Składnia średniowieczna polszczyzny*. Część 1: *Konteksty – metody – tendencje*. Poznań: Wydawnictwo Rys.
- Matras, Yaron. 1998. Utterance modifiers and universals of grammatical borrowing // *Linguistics* 36/1, 281–331.
- Thomason, Sarah G. & Terrence Kaufman T. *Language Contact, Creolization and Genetic Linguistics*. Berkeley & Los Angeles: University of California Press.

*

Anna Kozłowska (UKSW), *Idiolekt jako pogranicze. Język pisarzy w świetle badań nad bi- i multilingwalnością*

Wielojęzyczność twórców literatury stała się ostatnio jednym z ważnych zagadnień historii języka – głównie za sprawą studiów Bronisławy Ligary (zwłaszcza Ligara 2011; Ligara 2018), która zaproponowała nowe ujęcie problematyki tekstów niejednorodnych językowo oraz instrumentarium pojęciowo-terminologiczne dotyczące tzw. zapisanej mowy dwujęzycznej. Ustalenia krakowskiej badaczki, inspirowane przez najnowsze badania nad wielojęzycznością, koncentrują się przede wszystkim na strukturze i funkcji wykładników transkodowych obecnych w tekście, a także na genologii wypowiedzi heterogenicznych (zob. Ligara 2014a; Ligara 2014b); tymczasem w świetle tychże badań przemyślenia, a prawdopodobnie również rewizji wymagają także kwestie związane z samą koncepcją i opisem idiolektu, w tym szczególnie sprawa relacji idiolektu i języka etnicznego. W większości dotychczasowych ujęć idiolekt był przecież rozumiany jako wariant języka narodowego; prace uczonych związanych z uniwersytetem w Neuchâtel, takich jak m.in.: Francois Grosjean, Georges Ludi, Bernard Py (zob. Gajo, Matthey, Moore, Serra 2004), pokazują jednak, że idiolekt osoby bi- lub multilingwalnej należy traktować zupełnie inaczej – jako przestrzeń kontaktów międzyjęzycznych.

Referat będzie omawiał metodologiczne konsekwencje najnowszych badań nad dwu- i wielojęzycznością dotyczące:

1. pojęcia idiolektu;
2. relacji idiolekt–język etniczny;
3. zakresu i sposobu opisywania tzw. języka pisarzy, który w proponowanym ujęciu stanowi funkcjonalną odmianę idiolektu i jest – przynajmniej w tradycji polonistycznej – jego najczęściej charakteryzowanym wariantem.

W referacie zostanie również zaproponowana typologia idiolektów pisarzy dwu- i wielojęzycznych, oparta na kryteriach genetycznych i funkcjonalnych.

Słowa kluczowe: idiolekt, dwujęzyczność, wielojęzyczność, język pisarzy, bilingwalność, multilingwalność, kontakty językowe

Bibliografia:

- Bajerowa I., 1992, *Cytaty obcojęzyczne w tekstach polskich jako ślady przeszłości*, „Poradnik Językowy” 6, s. 412-420.
- Gajo L., Matthey M., Moore D., Serra C. (red.), 2004, *Un parcours au contact des langues. Textes de Bernard Py commentés*, Paris, „Langues et Apprentissages des Langues”, s. 139-148.
- Grosjean F., 2007, *Mieszanie, przetwarzanie językowe – problemy, wyniki i modele*, w: *Psychologiczne aspekty dwujęzyczności*, red. I. Kurcz, Gdańsk, s. 311-339.
- B. Ligara, 1987, *Galicyzmy leksykalne w listach Zygmunta Krasińskiego na tle wpływów francuskich w polszczyźnie XIX wieku (studium bilingwizmu polsko-francuskiego)*, Kraków.
- Ligara B., 2010, *Bilingwizm polsko-francuski Adama Mickiewicza. W stronę antropologii lingwistycznej*, „LingVaria” V, nr 2, s. 141-170.
- Ligara B., 2011, *Dwujęzyczność twórców literatury polskiej jako problem badawczy historii języka*, „LingVaria” VI, nr 1, s. 165-178.
- Ligara B., 2014a, *Bilingwizm w tekście zapisany. Cz. I. Status lingwistyczny. Paradygmaty badawcze*, „LingVaria” IX, nr 1, s. 149-167.
- B. Ligara, 2014b, *Bilingwizm w tekście zapisany. Część II. Wykładniki transkadowe. Gatunki*, „LingVaria” IX, nr 2, s. 139-174.
- B. Ligara, 2018, *Badania bilingwizmu (i wielojęzyczności) wybitnych nosicieli języka w przestrzeni języka polskiego: nowa subdomena historii języka?*, w: *Historia języka w XXI wieku. Stan i perspektywy*, red. M. Pastuch, M. Siuciak, przy współpracy K. Wąsińskiej i W. Wilczek, Katowice, s. 97-108.
- Ludi G., Py B., 2003, *Etre bilingue*, Bern.
- Mazur A., 2019, *Wielojęzyczność indywidualna jako problem badawczy lingwistyki. Przypadek Bronisława Malinowskiego*, „LingVaria” XIV, nr 1, s. 377-388.
- Miodunka W.T., 1997, *Bilingwizm polsko-portugalski w Brazylii. W stronę lingwistyki humanistycznej*, Kraków.
- Miodunka W.T., 2013, *O definiowaniu języków ojczystego i obcego oraz o „terminologicznym chaosie” w glottodydaktyce – polemicznie*, „LingVaria” VIII, nr 2, s. 275-283.
- Miodunka W.T., 2014, *Dwujęzyczność polsko-obca w Polsce i poza jej granicami. Rozwój i perspektywy badań*, „LingVaria” IX, nr 1, s. 199-226.
- Piechota M., 2016, *Poliglotyzm wielkich romantyków polskich (Mickiewicz, Słowacki, Krasiński)*, Katowice.
- Py B., 2007, *Apprendre une langue et devenir bilingue: un éclairage acquisitionniste sur les contacts de langues*, „Journal of Language Contact – THEMA” 1, www.jlc-journal.org, s. 93-100.
- Skwara M., 2016, *Języki pisarzy polskich i dwukulturowych, czyli na ile literatura polska była i jest wielokulturowa*, „Postscriptum Polonistyczne” 2(18), s. 31-46.

Joanna Kuć (UwB), „Sklejona tożsamość” – refleksje o tożsamości językowo-kulturowej dzieci bilingwalnych w aspekcie przyswajania przez nie języków

Język – najbardziej zasadniczy fakt kulturowy – jak twierdzi C. Levi-Strauss – jest częścią kultury, jedną z umiejętności, które otrzymujemy z tradycji zewnętrznej, ale i środkiem wyrazu kulturowego. Uczymy się wszelkich działań kulturowych i obyczajowych przez język i dzięki językowi je wyrażamy. Wystąpienie będzie poświęcone skomplikowanemu procesowi nabywania języków przez dzieci żyjące w różnych światach lingwistycznych, budujące obraz własnego „ja” poprzez wielowymiarowość bilingwalnej koegzystencji oraz indywidualnym następstwom społeczno-psychologicznym takiego stanu. Jest to problem tym bardziej aktualny, że wielokulturowość i wielojęzyczność są wpisane w zjawisko globalizacji współczesnego świata i osadzają jednostkę w innej scenerii uzualnej i pragmatycznej. Teorie filozoficzne, kulturowe i psychologiczne opisujące tożsamość emigrantów mają swoje źródło w mechanizmach językowych i archetypach. W referacie zostanie wyeksponowany czynnik językowy jako dynamiczny kreator tożsamości osób bilingwalnych, który nie tylko wpływa na postrzeganie przez rzeczywistości, ale i poruszanie się w świecie „dwóch kodów”.

Słowa kluczowe: język, kultura, tożsamość, bilingwizm

Bibliografia:

- Aitchinson J., 1991, *Ssak, który mówi. Wstęp do psycholingwistyki*, Warszawa.
- Anusiewicz J., 1994, *Lingwistyka kulturowa. Zarys problematyki*, Wrocław.
- Błasiak M., 2011, *Dwujęzyczność i Ponglish. Zjawiska językowo-kulturowe polskiej emigracji w Wielkiej Brytanii*, Kraków.
- Cieszyńska-Rożek J., *Rozwój system językowego dzieci bilingwalnych*, w: *Logopedia międzykulturowa*, red. E. Czaplewska, Gdańsk, s. 132-149.
- Dębski R., 2009, *Dwujęzyczność angielsko-polska. Języki mniejszościowe w dobie globalizacji i informatyzacji*, Kraków.
- Grabias S., 2003, *Język w zachowaniach społecznych*, Lublin.
- Kuć J., 2018, *Bilingwizm i mutyzm w kontekście opóźnionego rozwoju mowy*, Kraków.
- Kurcz I., 2005, *Psychologia języka i komunikacji*, Warszawa.
- Kurcz I., 2007, *Jakie problemy psychologiczne może rodzić dwujęzyczność?*, w: Kurcz I. (red.), *Psychologiczne aspekty dwujęzyczności*, Gdańsk, s. 9-56.
- Kuros-Kowalska K., 2014, *Problemy językowe dzieci bilingwalnych w opinii rodziców za granicą*, w: *Dwujęzyczność, wielojęzyczności i wielokulturowość*, red. K. Kuros-Kowalska, I. Loewe, Gliwice, s. 171-190.
- Lambert W.E., 1981, *Bilingualism and Language Acquisition*, Montreal.
- Lipińska E., 2003, *Język ojczysty, język obcy, język drugi. Wstęp do badań dwujęzyczności*, Kraków.
- Mackey W.F., 1968, *Becoming bilingual: language acquisition in a bilingual community*, in: J.A. Fishman (ed.), *Reading in a Sociology of Language*, Mouton, s. 554-584.
- Michońska-Stadnik A., 2009, *Przetwarzanie informacji w języku pierwszym i drugim – perspektywa neurobiologiczna*, w: *Język – Poznanie – Zachowanie*, red. J. Nijakowska, Łódź, s. 1-13.
- Myers-Scotton C., 2006, *Multiple Voices. An Introduction to Bilingualism*, Oxford.
- Richards B.J., Gallaway C., 1999, *Input and Interaction*, w: *Concise Encyclopedia of Educational Linguistics*, (ed.) B. Spolsky, Oxford, s. 219-225.

- Rocławska-Daniluk M., 2011, *Dwujęzyczność i wychowanie dwujęzyczne z perspektywy lingwistyki i logopedii*, Gdańsk.
- Rokita-Jaśków J., 2015, *Spór o metodę, czyli jak najlepiej uczyć dzieci języków obcych*, „Języki Obce w Szkole”, 1, s. 31-35.
- Sopata A., *Wczesna wielojęzyczność – rola wieku rozpoczęcia akwizycji języka*, „Lingwistyka Stosowana” 7/2013, s. 135-144.
- Tarkowski Z., Wiewióra D., 2017, *Bilingwizm a rozwój mowy dziecka*, w: *Studia logopedyczno-lingwistyczne. Księga jubileuszowa z okazji 70-lecia urodzin profesora Edwarda Łuczyńskiego*, Gdańsk, s. 109-131.

*

Małgorzata Kurianowicz (UwB), *Język cerkiewnosłowiańskich akatystów wydanych po 1918 r. przez Kościół Prawosławny w Polsce*

Artykuł poświęcony został analizie językowej akatystów wydanych po 1918 r. staraniem Kościoła Prawosławnego w Polsce. Bazę tworzą teksty wydane w języku cerkiewnosłowiańskim przez Drukarnie Synodalną w Warszawie oraz stanowiące dodatek do pisma Воскресное Чтение. W artykule podjęto próbę przyjrzenia się zjawiskom świadczącym o wpływach języka polskiego na cerkiewszczyznę Kościoła Prawosławnego. Artykuł porusza jednocześnie kwestię stosunku zarejestrowanych zapisów do cerkiewnosłowiańskich norm stanowiących kanon oraz wstępnej normatywizacji polskiej cerkiewszczyzny.

Słowa kluczowe: *akatyst, język cerkiewnosłowiański, interferencja językowa, językowe pogranicze etno wyznaniowe, Kościół Prawosławny w Polsce*

Bibliografia (wybrane pozycje):

- Jurewicz O., *Historia literatury bizantyjskiej. Zarys*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1984.
- Łużny R., *Bizantyjsko-słowiański Akatyst oraz jego poetyckie egzemplifikacje w literaturze polskiej – dawnej i nowej* [w:] *Literatura a liturgia*, red. J. Okoń, Łódź 1998.
- Meyendorff J., *Teologia bizantyjska*, Warszawa 1984.
- Moszyński L., *Stosunek dwóch średniowiecznych cerkiewnosłowiańskich wersji "Akatystu ku czci Bogurodzicy" do dwóch wersji greckiego oryginału*, *Acta Universitatis Wratislaviensis. Slavica Wratislaviensia* 2004 nr 127 (2611) s. 187-202.
- Naumow A., *Wiara i Historia. Z dziejów 14. literatury cerkiewnosłowiańskiej na ziemiach polsko-litewskich*, Kraków 1986.
- Naumow A., *Sofiologia w „Akatystie ku czci Bogurodzicy”*, „*Slavia Orientalis*”, 1998, nr 3.
- Naumow A., *Cerkiewnosłowiańskie akatysty maryjne z ziem Rzeczypospolitej*, w tomie: *Literatura a liturgia. Księga referatów międzynarodowej sesji naukowej*. Łódź, 14-17 maja 1996. Red. J. Okoń, Łódź, s. 80-87.
- Narbutt O., *Historia i typologia ksiąg liturgicznych bizantyjsko-słowiańskich*, Warszawa 1979.
- Wątróbska H., *Warszawski "Akatyst do Wszystkich Świętych" [w:] Wokół struktury słowa*. Red. Alicja Patyga. Gdańsk 2003.
- Зиновьев В., *История церковного пения*, Ярославль 2001.

*

Beata Kuryłowicz (UwB), *Na styku kultur i języków – dziewiętnastowieczna gwara polsko-białoruska w reprezentacji literackiej Jana Barszczewskiego*

Jan Barszczewski to mało znany, aczkolwiek niezwykle utalentowany pisarz wczesnego romantyzmu pochodzący z kresów północno-wschodnich Rzeczypospolitej. Starannie wykształcony, doskonale znający łacinę i grekę, znakomicie zorientowany w najnowszych prądach literatury światowej, świadomie sięgał do folkloru ludowego i realiów kulturowo-historyczno-językowych ziemi połockiej, którą w szczególny sposób wielił jako kraj lat dziecińczych. Celem referatu jest przedstawienie stylizacji gwarowej w utworach pisarza tworzącego na styku dwóch kultur i języków, wyzyskującego z dystansem estetycznym folklor białoruski, który traktował jako tworzywo swoich niezwykle frapujących utworów.

Słowa kluczowe: *polszczyzna północnokresowa XIX wieku, stylizacja gwarowa, gwary pogranicza polsko-białoruskiego, język autorów*

Literatura podmiotu:

Barszczewski J., 1849, *Proza i wiersze*, Kijów

Barszczewski J., 1844, *Szlachcic Zawalnia czyli Białoruś w fantastycznych opowiadaniach*, t. 1, Petersburg

Barszczewski J., 1845, *Szlachcic Zawalnia czyli Białoruś w fantastycznych opowiadaniach*, t. 2-4, Petersburg.

Literatura przedmiotu:

Bajerowa I., 1964, *Kształtowanie się systemu polskiego języka literackiego XVIII w.*, Wrocław-Warszawa-Kraków.

Bajerowa I., 1986, *Polski język ogólny XIX w. Stan i ewolucja, t. 1, Ortografia, fonologia z fonetyką, morfonologia*, Katowice.

Boleski A., 1956, *Słownictwo Juliusza Słowackiego*, Łódź.

Brzezina M., 1974, *Język Franciszka Zabłockiego*, „Zeszyty Naukowe UJ”, Prace Językoznawcze, z. 41, s. 181-244, z. 42, s. 295-328.

Buttler D., 1976, *Innowacje składniowe współczesnej polszczyzny*, Warszawa.

Bystron J., 1895, *O użyciu genetywu w języku polskim*, „Rozprawy Wydziału Filologicznego AU”, t. 22, Kraków.

Chotkowska J., 1996, *Pisownia oraz wartość fonetyczna zakończeń -ia || -ya, -iia || -yia w odmianie zapożyczonych rzeczowników żeńskich. Na materiale „Słownika języka polskiego XVII i I. Połowy XVIII wieku, [w:] Studia historycznojęzykowe, t. 2, Fleksja historyczna*, pod red. M.Kucały, W.R. Rzepki, Kraków, s. 223-239.

Dobrzyckie S., 1911, *Kilka spostrzeżeń nad językiem Mickiewicza*, „Prace Filologiczne” VII.

Doroszewski W., 1949, *Język T. T. Jeża*, Warszawa.

Dźwigoł R., 2004, *Polskie ludowe słownictwo mitologiczne*, Kraków

GHJP - Klemensiewicz Z., Lehr-Splawiński T., Urbańczyk S., 1964, *Gramatyka historyczna języka polskiego*, Warszawa.

Handke K., 1997, *Regionalność polszczyzny „Wspomnień Wołynia, Polesia i Litwy Józefa Ignacego Kraszewskiego*, [w:] K. Handke, *Rozważania i analizy językoznawcze*, Warszawa, s. 259-273.

Harrer-Pisarkowa K., 1959, *Przypadek dopełnienia w polskim zdaniu zaprzeczonym*, „Język Polski” XXXIX, s. 9-32.

Hrabec S., 1959, *Różnice językowe między rękopisami a drukami Mickiewiczowskimi*, [w:] *O języka Adama Mickiewicza. Studia*, Wrocław, s. 11-53.

- Jodłowski S., 1979, *Losy polskiej ortografii*, Warszawa.
- Karłowicz J., 1984, *Podręcznik czystej polszczyzny dla Litwinów i petersburszczan* (do druku przygotowała E. Smułkowa), [w:] *Studia nad polszczyzną kresową*, t. III, s. 33-81.
- Kempf Z., 1970, *Rozwój i zanik polskiego partitiwu*, „Język Polski” L, s. 185-186.
- Koniusz E., 1992, *Studia nad językiem Józefa Ignacego Kraszewskiego, cz. 1. Elementy kresowe w powieściach i listach okresu wołyńskiego*, Kielce.
- Kosyl Cz., 1978, *Właściwości fonetyczne polszczyzny kresowej w I. Połowie XVIII wieku (na przykładzie języka mieszczan hrubieszowskich)*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej, t. 17, s. 105-121.
- Kryński A., 1910, *Gramatyka języka polskiego*, Warszawa.
- Kurzowa Z., 1993, *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno – wschodnich XVI – XX w.* Warszawa – Kraków.
- Kurzowa Z., 1972, *Studia nad językiem filomatów i filaretów (fonetyka, fleksja i składnia)*, Kraków.
- Lindert B., 1973, *Wpływ systemu języków wschodniosłowiańskich na system fonetyczny języka polskiego na terenie Wielkiego Księstwa Litewskiego na początku XVII wieku (na podstawie „Discursu nabożnego” A.S. Radziwiłła)*, „Prace Filologiczne”, t. 23, s. 235-238.
- Łętowski A., 1915, *Milujmy język ojczysty. Błędy nasze. Rzecz o czystości języka na Litwie*, Wilno.
- Łoś J., 1927, *Gramatyka języka polskiego, Lwów-Warszawa-Kraków*.
- Malinowski L., 1895, *O języku komedij Franciszka Bohomolca*, „Rozprawy Wydziału Filologicznego AU”, t. 9, Kraków.
- Małecki A., 1879, *Gramatyka historyczno-porównawcza języka polskiego*, Lwów.
- Nowowiejski B., 1999, *Język polski Białostoczczyzny - odmiana polszczyzny kresowej?*, [w:] *Polshczyzna północno-wschodnia II*, Białystok.
- Nitsch K., 1934, *Z zagadnień języka Mickiewicza*, „Język Polski” XIX.
- Pihan-Kijasowa A., 1999, *Literacka polszczyzna kresów północno-wschodnich XVII wieku. Fonetyka*, Poznań.
- Polshczyzna, 2002, *Polshczyzna XVII wieku. Stan i przeobrażenia*, red. D. Ostaszewska, Katowice.
- Rieger J., 2014, *Słownictwo polshczyzny ludowej na Braśławszczyźnie*, Warszawa.
- Safarewiczowa H., 1958, „*Maria Kuncewiczowa, Leśnik*”, „Język Polski” XXXVIII.
- Safarewiczowa H., 1964, *Oboczność ja imieju i u mienia jest w języku rosyjskim dziś i dawniej*, Wrocław.
- Sawaniewska-Mochowa Z., 2002, *Ze studiów nad socjolektem drobnej szlachty kowieńskiej, XIX wieku*, Bydgoszcz.
- SJAM – *Słownik Języka Adama Mickiewicza*, 1962-1983, pod red. K. Górskiego, S. Hrabca, Wrocław-Warszawa-Kraków.
- SDor - 1958-1969, *Słownik języka polskiego*, pod red. W. Doroszewskiego, Warszawa.
- Stankiewicz S., 1936, *Pierwiastki białoruskie w polskiej poezji romantycznej*, Wilno.
- Trypućko J., 1955, *Język Władysława Syrokomli (Ludwika Kondratowicza). Przyczynek do dziejów polskiego języka literackiego w wieku XIX*, t. I, Uppsala.
- Trypućko J., 1957, *Język Władysława Syrokomli (Ludwika Kondratowicza). Przyczynek do dziejów polskiego języka literackiego w wieku XIX*, t. II, Uppsala.
- Turska H., 1930, *Język Jana Chodźki. Przyczynek do historii języka polskiego na obszarze północno-wschodnim Rzeczypospolitej*, Wilno.

- Turska H., 1970, *Leksykalne pożyczki białoruskie w języku polskim (doba staropolska)*, „Sprawozdania z prac naukowych Wydziału Nauk Społecznych PAN”, z. 2, s. 77-91.
- Turska H., 1982, *O powstaniu polskich obszarów językowych na Wileńszczyźnie. Studia nad polszczyzną kresową*, t. I, s. 19-121.
- Walicki A., 1861, *Błędy nasze w mowie i piśmie*, Wilno.
- Waniakowa J., 2006, *Nazwy niezapominajki (Myostis) w gwarach polskich jako przykład ekspansji słownictwa literackiego*, [w:] *Studia dialektologiczne*, III, red. J. Okoniowa, Kraków;
- Zalewski J., 1969, *Język Aleksandra Fredry, cz. I. Fonetyka*, Wrocław.
- Zaleski J., 1975, *Język Aleksandra Fredry, cz. II. Fleksja, składnia, słowotwórstwo, słownictwo*, Wrocław.
- Zdancewicz T., 1966, *Wpływy białoruskie w polskich gwarach pod Sejnami*, Poznań.

*

Mariusz Leńczuk (IJP PAN), *Granica obszaru ziemskiego oraz sposoby jej oznaczania w leksyce staropolskiej (od XIII do końca XV w.)*

Jednym z najstarszych terminów prawnych, który często pojawia się w średniowiecznych dokumentach jest termin *granica* poświadczony już w 1205 r. Tematem mojego wystąpienia będą staropolskie leksemy nazywające granicę, leksyka związana ze sposobami oznaczania granicy oraz pojęcia pośrednio powiązane z wytyczaniem oraz zacieraniem granic.

Notowane w łacińskich rękopisach polskie rzeczowniki: *granica, grań, koniec, miedza, miedzuch, pasmuk*, odpowiadające łacińskim *limes, limitatio, finis*, to wyrazy odnoszące się bezpośrednio do linii odgraniczającej określone obszary wyznaczające posiadłości ziemskie, jednak o wiele częściej w aktach ziemskich i księgach sądowych pojawiają się leksyka nazywająca specjalne znaki graniczne wyznaczające przebieg granicy, np.: *cios, kopiec, nacios, narożnica, osada, pionik, rozjazd, ściana, toporzysko, ujezdźnica, węgielnica, zajazd, zakop*. Do oznaczania punktów granicznych używano również charakterystycznych elementów geograficznych, co znalazło również swoje odzwierciedlenie w używanych przez sądy określeniach, np.: *graniczna droga, rzeka, kamień czy dąb*.

Prawne i kulturowe uwarunkowania funkcjonowania granic w średniowieczu znajdują odzwierciedlenie w leksyce, która wskazuje zarówno na osoby odpowiedzialne za sądenie w sprawach granicznych, osoby świadczące o przebiegu granic czy mieszkańców terenów przygranicznych, jak i określa czynności związane z procesami wyznaczania, weryfikowania i zacierania granic.

W referacie przybliżę staropolską leksykę związaną z wyżej wymienionymi zagadnieniami oraz wskażę niewyekscerpowane i oczekujące opracowania średniowieczne źródła dostępne w bibliotekach cyfrowych, w których zapisano polskie glosy związane z granicą.

Słowa kluczowe: granica, znaki_graniczne, średniowieczna leksyka polska

Bibliografia:

1. Geremek B., 1997, *Poczucie przestrzeni i świadomość geograficzna*, [w:] *Kultura Polski średniowiecznej XIV-XV w.*, red. J. Banaszkiewicz, B. Geremek, s. 628-668, Warszawa.
2. Kiersnowski R., 1960, *Znaki graniczne w Polsce średniowiecznej*, „*Archeologia Polski*” t. 5, z. 2, s. 257-289.

3. Słownik staropolski, red. S. Urbańczyk, 1953-2002, t. I-XI, Wrocław-Kraków.
4. Tyszka P., 1995, Postrzeganie granicy w średniowieczu, „Kultura i Społeczeństwo”, t. 39, s. 105-117.

*

Tadeusz Lewaszekiewicz (UAM), *Użytkownicy słowiańskich mikrojęzyków literackich a problem dwu-i wielojęzyczności*

Na początku referatu poinformuję zwięźle o istnieniu około 30 słowiańskich mikrojęzyków literackich, o ich geograficznym rozmieszczeniu, statusie prawnym, zaawansowaniu kodyfikacji i poliwalencyjności. Najwięcej miejsca poświęcę problematyce języka kaszubskiego i „języka śląskiego”.

Każdy mikrojęzyk słowiański funkcjonuje w obrębie odpowiedniego makrojęzyka słowiańskiego, np. kaszubski i „śląski” w obrębie języka polskiego, prekmurski i rezjański w obrębie słoweńskiego, czakawski w obrębie chorwackiego, rusiński w obrębie serbskiego, karpato-rusiński w obrębie ukraińskiego. Niektóre mikrojęzyki słowiańskie kontaktują się z dwoma makrojęzykami słowiańskimi, np. wicki z polskim i rosyjskim, holszański z białoruskim i rosyjskim. Oprócz tego mikrojęzyk słowiański może kontaktować się z jednym makrojęzykiem słowiańskim i językiem niesłowiańskim, np. rezjański również z friulijskim, rusiński również z węgierskim. Część nosicieli mikrojęzyków wickiego i holszańskiego (kontaktujących się z dwoma makrojęzykami słowiańskimi) zna także czynnie w różnym stopniu język litewski.

Wobec tego funkcjonowanie mikrojęzyków słowiańskich odbywa się w sytuacji dwujęzyczności i czasem wielojęzyczności (najczęściej trójjęzyczności). Przedstawię pokrótce wynikające z tego problemy. Referat zakończę subiektywnymi przemyśleniami o miejscu nauki/znajomości języka angielskiego w tej swoistej wielojęzyczności.

Słowa kluczowe: *słowiańskie mikrojęzyki literackie, dwujęzyczność i wielojęzyczność, znajomość angielskiego a słowiańskie mikrojęzyki literackie*

Bibliografia:

- Дуличенко А. Д., 1981, *Славянские литературные микроязыки. формирования (Вопросы и развития)*, Таллин-Валгус.
- Дуличенко А. Д., 2003-2004, *Славянские литературные микроязыки. Образцы текстов*, I–II, Тарту.
- Lewaszekiewicz T., 2017, *Przekłady biblijne na słowiańskie mikrojęzyki literackie*, „Język. Religia. Tożsamość” nr 1 (15), s. 145-162.
- Lewaszekiewicz T., 2023, *Status prawny słowiańskich mikrojęzyków literackich (ze szczególnym uwzględnieniem kaszubskiego i śląskiego w Polsce, języków łużyckich w Niemczech oraz rusińskiego w Serbii)* (w druku).
- Lubaś W., 2000, *Europejski językowy globalizm i etnonacjonalny separatyzm*, [w:] Kultura, język, edukacja, t. 3, red. M. Mrózek, Katowice, s. 87-103.

*

Dorota Maslej (UAM), *Niewidzialne granice w najdawniejszych tekstach staropolskich. Między zapożyczeniem a przelączeniem kodu*

Zapożyczenia są przedmiotem zainteresowań wielu językoznawców. W ujęciu historycznojęzykowym stanowią świadectwo kontaktów między językami, a co za tym

idzie, także między różnymi kulturami. W odniesieniu do staropolszczyzny zagadnienie to było już wielokrotnie opracowywane w ujęciu statycznym (bibliografię dotyczącą najdawniejszych zapożyczeń łacińskich i greckich (oraz, częściowo, czeskich) i nowe podejście prezentuje np. German 2022; opracowania dotyczące zapożyczeń niemieckich w części wstępnej zbiera np. Nowowiejski 2010).

W referacie interesować mnie będzie nie tyle zbiór wyrazów uznanych za pożyczki leksykalne i ich pochodzenie, ale sam proces wchodzenia danych elementów językowych do najdawniejszej polszczyzny w kontekście średniowiecznej wielojęzyczności. Zgadzam się bowiem z przekonaniem wyrażonym przez Artura Rejtera, że „Historia języka [...] umożliwia wzbogacenie refleksji nad leksyką o aspekt dynamiczny, skupiony na problemie przeobrażeń jednostek słownika, ich przekształceń znaczeniowych, stylistycznych i funkcjonalnych w czasie” (Rejter 2006: 26).

Takie podejście reprezentuje wielu lingwistów europejskich, zajmujących się najdawniejszą dwujęzycznością łacińsko-wernakularną i podejmujących problem przynależności językowej danych elementów. Zwraca się w tych badaniach uwagę na istnienie wyrazów „neutralnych językowo” (ter Horst, Stam 2018: 223) lub też na istnienie „szarej strefy” czy też „strefy przejściowej” na styku języków w średniowiecznym tekście (zob. Schendl 1996, Pahta, Staffari, Wright 2018). Badacze podkreślają, że zasadniczym problemem jest odróżnianie jednowyrazowych przełączeń kodu od zapożyczeń, gdyż oba te zjawiska są efektem kontaktu językowego, a różnica między nimi leży przede wszystkim w stopniu integracji danego elementu w języku docelowym.

Ta tytułowa „niewidzialna granica” między językami oraz możliwości rozpoznawania przynależności językowej poszczególnych wyrazów zostaną zaprezentowane w referacie na wybranych przykładach pochodzących z polskich tekstów średniowiecznych.

Słowa kluczowe: *język staropolski (średniowieczny), kontakty językowe, zapożyczenia, przełączenie kodu*

Bibliografia (wybrana):

- German Jan, 2022, Czy (i jak) warto jeszcze badać staropolskie latynizmy i greczyzmy, „LingVaria”, nr 1 (33), s. 307–317, <https://doi.org/10.12797/LV.17.2022.33.18>.
- ter Horst Tom, Stam Nike, 2018, Visual diamorphs: The importance of language neutrality in code-switching from medieval Ireland, w: *Multilingual Practices in Language History. English and Beyond*, red. Päivi Pahta, Janne Skaffari and Laura Wright, Berlin/Boston.
- Nowowiejski Bogusław, W sprawie wpływów języka niemieckiego na polszczyznę, 2010, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza”, t. 17, s. 113-129.
- Rejter Artur, 2006, *Leksyka ekspresywna w historii języka polskiego. Kulturowo-komunikacyjne konteksty potoczności*, Katowice.
- Schendl Herbert, 1996, Text types and code-switching in medieval and Early Modern English, “Vienna English Working Papers”, nr 5, s. 50–62.
- Pahta Päivi, Skaffari Janne, Wright Laura, 2018, From historical code-switching to multilingual practices in the past, w: *Multilingual Practices in Language History. English and Beyond*, red. Päivi Pahta, Janne Skaffari, Laura Wright, Berlin/Boston, s. 3-17.

Katarzyna Mazur-Włodarczyk, Małgorzata Haładewicz-Grzelak, Elżbieta Karaś, Joanna Kolańska-Pluska, Przemysław Misiurski (PO), Edusemiotyczna analiza pojęcia ‘wenming’ [文明] - na pograniczu tego, co „nasze” (Grupa badawcza projektu *Rola ucywilizowania (wenming) w chińskiej kulturze gospodarczej*; Delta - grant rektora Politechniki Opolskiej) pod kierownictwem dr inż. Katarzyny Mazur-Włodarczyk [CC])

Termin „edusemiotyka” został ułożony przez Marcela Danesiego w 2010 roku jako amalgamat kilku epistemologii: semiotyki będącej nauką o znakach i teorii uczenia się - edukacji, którą określa jako „filozofię połączoną z praktyczną sztuką/nauką uczenia jednostek, jak interpretować i rozumieć znaki” (Danesi 2010: VII). Motywacją do takiego posunięcia był fakt, że semiotyka, jako nauka o znakach, jest samoistnie odpowiednim narzędziem do badania sposobu uczenia się znaków (Danesi 2010: vii). **Dodatkowym punktem osadzenia rozważań jest pogranicze postrzegania kategorii tego co „nasze”, szczególnie istotnej dla kultur kolektywistycznych.**

W prezentacji zamierzamy pokazać epistemologiczną siłę styku dwóch perspektyw: połączenia nauki o znakach z nauką o tym, jak się uczymy, na przykładzie analizy chińskiego pojęcia *wenming* (ucywilizowania). Zatem odniesienie do tematyki Zjazdu będzie się realizowało na poziomie epistemologicznym: styku/pogranicza dwóch paradygmatów. W analizie skupimy się na tym, jak koncepcja *wenming* łączy dwie ścieżki: i) edukacji, w szczególności z naciskiem na Bildung, i ii) znaczącego doświadczenia poprzez działanie z hermeneutycznym ugruntowaniem. **Analiza będzie opierała się na przeglądzie plakatów społecznych zlokalizowanych w przestrzeniach wspólnych (w parkach, na skwerach i ulicach miast chińskich), poza obszarem prywatnym („moim”), a w ramach obszaru wspólnego („naszego”).** Chińskie pojęcie cywilizacji – *wenming* [文明] można przetłumaczyć na język polski jako: 1) natura, zjawisko naturalne; 2. kultura [skojarzenie z postacią 文 stanowiące wyraz *wenming*]; 3) coś nowego, nowoczesnego, a nawet „zachodniego” (używane w tym kontekście w czasach dynastii Quing i wczesnej Republiki Chińskiej); 4) cywilizacja, osiągnięcie określonego poziomu zaawansowania społecznego oraz suma bogactwa materialnego i niematerialnego osiągniętego przez dane społeczeństwo; 5) (...) – awans cywilizacyjny, osiągnięcie wyższego poziomu kultury, ucywilizowanie – nabycie dobrych obyczajów; 6) dobre maniery, grzeczność; 7) kultura osobista, dobre wychowanie, kultura osobista lub tworzenie i szerzenie kultury. W prezentacji w szczególności ocenimy koncepcję *wenming* jako strategię „ekologizacji” współczesnego chińskiego społeczeństwa. **i zacieranie się granicy między indywidualnym dobrem a dobrem społecznym. ?** Bazę danych do analizy stanowi zgromadzony korpus dokumentacji cyfrowej wszystkich typów tekstów wizualnych i werbalnych związanych z propagowaniem tej koncepcji, zebrany w latach 2010-2021 w miastach Chińskiej Republiki Ludowej. Wyróżnionymi przez nas cechami określającymi semiotyczną doniosłość pojęcia były: nawiązania do natury przy jednoczesnym całkowitym braku odniesień do techny, procesualny charakter, dośrodkowa, spójna dynamika (ku centrum), – co oczywiście wiąże się również z faktem, że Chiny są określane jako kraj środka – przy braku dynamiki odśrodkowej. *Wenming* obejmuje aspekt semiotycznego usiłowania, i hermeneutyczną fuzję horyzontów. *Wenming* został więc wyizolowany jako nadrzędny znacznik edusemiotyczny o charakterze hermeneutycznym, scalającym, kluczowy w tworzeniu ekosystemu o kulturowym znaczeniu. **Funkcjonuje on również jako obiekt graniczny: wyznaczający granic między tym, co akceptowalne i tym, czego nie należy akceptować**

Ryc. 1 Przykład z naszego korpusu analitycznego (fot. Katarzyna Mazur-Włodarczyk : na talerzu 俭 – oszczędnie 文明餐桌 – ucywilizowany stół; 厉行节约 - praktyka ścisłej oszczędności (stosowanie środków oszczędnościowych)).

Słowa kluczowe: *semiotyka, ekologia, wenming, Chińska kultura ekonomiczna, hermeneutyka*

Przykładowa bibliografia:

- Chang I-Shin, Wang Wenqi, Wu Jing, (2019). To Strengthen the Practice of Ecological Civilization in China, *Sustainability*, 11, 4661; pages (no pagination DOI, <https://doi.org/10.3390/su11174661>)
- Cunningham, Donald J. (1987). "Outline of an education semiotics". *American Journal of Semiotics*, 5, 201–216.
- Dranseika V., Berniūnas R., Silius V., (2018), Immorality and Bu Daode, Unculturedness and Bu Wenming, *Journal of Cultural Cognitive Science*, 2, 71–84, <http://dx.doi.org/10.1007/S41809-018-0013-Y>.
- Danesi, Marcel. (2010). "Foreword". In: Inna Semetsky (ed.), *Semiotics education experience* (*Educational futures: Rethinking theory and practice* Vol. 43. Rotterdam: Sense. vii–xi.
- Schönfeld Martin, Chen Xia (2019). "Daoism and the Project of an Ecological Civilization or
- Shengtai Wenming 生态文明, *Religions*, 10(11), 630, <http://dx.doi.org/10.3390/rel10110630> [no pagination]
- Semetsky, Inna Andrew Stables, Sébastien Pesce (2016) "Editorial". *Semiotica* 212: 1–5.
- Wulf, Christoph (2003). *Educational science: Hermeneutics, empirical research, critical theory*. Münster: Waxmann.

**Dorota Mika, Krzysztof Nowak, Wojciech Łukasik (IJP PAN),
„Cyfrowa infrastruktura badawcza dla humanistyki i nauk o sztuce
DARIAH-PL” – zasoby do badań nad standardowym językiem polskim,
gwarami i językiem pogranicza**

Słowniki naukowe języka polskiego tworzone tak w obrębie jednej, jak i wielu instytucji są silnie rozproszone. Dla większości zasobów nie wdrożono formalnego systemu identyfikacji i powiązania haseł słowników oraz elementów opisu metaleksykograficznego. Sprawia to, że nie sposób wspólnie odpytywać czy generować na ich podstawie wiedzy o rozwoju czy zróżnicowaniu języka.

W referacie przedstawimy możliwości powstającej w ramach infrastruktury Dariah.lab platformy dla danych leksykograficznych. Jest to rozwiązanie przygotowane dla zbiorów leksyki dokumentujących język polski zarówno w rozwoju historycznym, jak i regionalnym, z uwzględnieniem odmian języka polskiego, w tym także gwar polskich poza granicami kraju i gwar przesiedleńców.

Jednym z celów projektu „Cyfrowa infrastruktura badawcza dla humanistyki i nauk o sztuce DARIAH-PL” jest modelowanie zasobów leksykograficznych dla języka polskiego jako powiązanych ze sobą otwartych danych. W ramach tego projektu powstaje środowisko, w którym drukowane słowniki historycznojęzykowe, onomastyczne i gwarowe przekształcane są do wersji cyfrowej, następnie wypracowywany jest model danych dla poszczególnych zasobów i wdrażane metody automatycznego i półautomatycznego powiązania haseł pomiędzy słownikami. Opracowane rozwiązania w zakresie integracji zasobów leksykograficznych mogą być z powodzeniem wykorzystane do badania języka polskiego, jego zróżnicowania regionalnego, w tym także do badań leksyki regionów pogranicznych. W ramach projektu DARIAH.lab opracowywane są zasoby gwarowe, w tym *Słownik gwar polskich PAN oraz Słownictwo gwarowe przesiedleńców z Ukrainy. Słownik porównawczy kilku wsi w Tarnopolskiem* (2007) oraz *we Lwowskiem* (2015).

Słowniki różnią się między sobą pod względem metod opisu leksykograficznego, układu, tematyki, informacji gramatycznej, zasięgu terytorialnego i chronologicznego. Informacje geograficzne w słownikach naukowych mają różnoraki charakter (informacje są podawane w formie skrótów lub w formie opisowej), różnią się także granularnością opisu mogą wskazywać na kraj, region, teren pogranicza, powiat, gminę, miejscowość lub część miejscowości. W przypadku informacji geograficznej należy również wziąć pod uwagę różnice wynikające ze zmian podziałów administracyjnych dokonywanych na przestrzeni lat. Integracja danych wymaga ich uprzedniej harmonizacji.

W referacie przybliżymy, w jaki sposób dane z tradycyjnych drukowanych słowników naukowych przekształcane są do wersji cyfrowej, a następnie włączane do infrastruktury powiązanych danych, mających możliwość tworzenia powiązań na poziomie znaczeń wyrazów, a także obecnej w słownikach informacji gramatycznej, geograficznej oraz bibliograficznej. Pokażemy możliwości wykorzystania tej zintegrowanej sieci danych leksykograficznych. Zaprezentujemy wstępne wyniki naszych prac, wskazując zarówno na perspektywy, jak i na ograniczenia automatycznej analizy słowników przetwarzanych jako linked open data.

Słowa kluczowe: *leksykografia, integracja zasobów leksykograficznych, linked open data*

Bibliografia:

Słownik gwar polskich, t. 1–10, oprac. przez Zakład Dialektologii Polskiej IJP PAN, Wrocław – Kraków 1979–2021.

Słownictwo gwarowe przesiedleńców z Ukrainy – słownik porównawczy kilku wsi w Tarnopolskiem, opracowany z materiałów zebranych pod kierunkiem Władysława Paryła przez Katarzynę Czarnecką, Dorotę Kowalską, Elżbietę Rudolf-Ziółkowską pod kierunkiem Janusza Riegera, Kraków 2007.

Słownictwo gwarowe przesiedleńców z Ukrainy. Słownik porównawczy kilku wsi we Lwowskiem, z materiałów zebranych pod kierunkiem Władysława Paryła opracowany przez Katarzynę Czarnecką, Dorotę Kowalską i Elżbietę Rudolf-Ziółkowską, pod red. Katarzyny Czarneckiej i Doroty A. Kowalskiej, Kraków 2015, 283 ss.

H. Karaś, *Polska leksykografia gwarowa*, Wydawnictwa Wydziału Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2011, ss. 432.

Atkins, B. T. S., and Michael Rundell. *The Oxford guide to practical lexicography*. Oxford; New York: Oxford University Press, 2008.

SKOS, 2009, *SKOS Simple Knowledge Organization System Reference*.

*

Tomasz Mika (UAM), *Języki na pograniczach i ich ślady w rękopisach polskiego średniowiecza*

Badacz języka polskiego średniowiecza zwykle dysponuje bardzo niewielką (na szerokim europejskim tle porównawczym) liczbą rękopisów, a także zazwyczaj bardzo ograniczoną wiedzą na temat losu badanego rękopisu. Nie chodzi tu tylko o anonimowość autora (pisarza, kopisty), która jest niemal regułą, ale także o jego miejsce powstania i przemieszczanie się w przestrzeni i czasie.

Dlatego o pograniczach wnioskować musi wnioskować na podstawie samego języka, rozpoznając w nim ślady dwujęzyczności, cechy dialektalne i, co najciekawsze, kolejne nawarstwienia tych cech. Dwujęzyczność zaobserwować teoretycznie najłatwiej – obserwuje się różne formy mieszania języków i przełączania kodów. Trudniejsze są wpływy ukryte: np. gdy polskie zdanie pokazuje nawyki łacińskie. Jeszcze trudniejsze przypadki, gdy typową dla badań mediewistycznych perspektywę polonocentryczną przychodzi, pod wpływem analizy języka, zastąpić myśleniem o obecności w średniowieczu języka mieszanego (na przykład czesko-polskiego).

Wpływy dialektalne badano zwykle w ten sposób, że sporządzano rejestr obecnych w rękopisie cech i na jego podstawie formułowano zdanie: zabytek wykazuje małopolskie (**albo** wielkopolskie, mazowieckie etc.) cechy językowe. Równolegle jednak zmienił się paradygmat myślenia o średniowiecznych tekstach – dostrzeżono ich wielowarstwowość genetyczną, a co za tym idzie, dopuszczono sytuację, w której w jednym tekście mogą wystąpić cechy dialektalne typowe dla więcej niż jednego regionu. Jest to również możliwe, gdy dany manuskrypt miał wielu autorów.

Tym dwóm zagadnieniom: „trudnej” dwujęzyczności oraz wielodialektalności średniowiecznych tekstów zostanie poświęcony referat, w zamierzeniu przeglądowy, będący propozycją mapy problemów.

*

Piotr A. Owsiański (UJ), *Język i języki na pograniczu państw i regionów w świetle analizy tekstologiczno-kodykologicznej polskorosyjskich adnotacji w buskiej Księdze Zmarłych z drugiej połowy XIX w.*

Referat stanowi próbę tekstologiczno-kodykologicznej analizy makrostruktury tekstu i prezentacji charakterystycznych cech polskiego i rosyjskiego języka urzędowego

w adnotacjach parafialnej, metrykalnej księgi zmarłych z Buska-Zdroju XIX-go wieku. Celem eksploracji jest próba odpowiedzi na pytanie, czy analizowane wpisy w księgach mogą być postrzegane jako schemat noty w parafialnej księdze metrykalnej, a zatem jako typ tekstu. Autor koncentruje uwagę na strukturze i cechach charakterystycznych poszczególnych adnotacji. Tłem tak zdefiniowanego obszaru badawczego jest natomiast zarys struktury i funkcji parafialnej księgi metrykalnej oraz jej wpisów.

Słowa kluczowe: *Księga parafialna, tekst, makrostruktura*

Bibliografia

- Beaugrande Robert-Alain, de; Dressler Wolfgang Ulrich (1981): Eine Einführung in die Textlinguistik. Tübingen.
- Bilut Zofia (1990): Der literarische Text in funktional-kommunikativer Sicht. W: Aktuelle Fragen der funktionalen Sprachbetrachtung. Wissenschaftliche Konferenz 3. und 4. Oktober 1989, Protokollband. Leipzig, 92-94.
- Bilut Zofia (1993a): Zu ausgewählten Fragen der linguistischen Textbeschreibung (dargestellt am Beispiel literarischer Texte). W: Darski Józef, Vetulani Zygmunt (red.): Sprache-Kommunikation-Informatik. Akten des 26. Linguistischen Kolloquiums Poznań 1991, t. 2. Tübingen, 735-739.
- Bilut Zofia (1993b): Zur Textkomposition in der deutschsprachigen Kurzprosa bei Brecht, Kafka, Kunert und Polgar. W: Germanistische Dissertationen in Kurzfassung. Jahrbuch für Internationale Germanistik. Seria B, Tom 12. Frankfurt/Main, 219-225.
- Bilut-Homplewicz Zofia (2009): Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech – próba bilansu. W: Bilut-Homplewicz Zofia, Czachur Waldemar, Smykała, Marta (red.): Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy. Wrocław, 325-341.
- Czachur Waldemar (2008): Die Analyse der Vereinssatzungen des 19. Jahrhunderts vor dem Hintergrund der pragmatisch und kognitiv orientierten Sprachgeschichte. W: Czachur Waldemar, Czyżewska Marta (red.): Vom Wort zum Text. Studien zur deutschen Sprache und Kultur. Festschrift für Józef Wiktorowicz zum 65. Geburtstag. Warszawa, 461-474.
- Czachur Waldemar, Zimmer Agnieszka (2018): Das Testament als eine Textsorte. Eine linguistische Analyse des Testaments des galizischen Adligen Herman de Brunicki aus dem Jahre 1835. *Studia Germanica Posnaniensia* 39, 35-51.
- Göpferich Susanne (1995): Textsorten in Naturwissenschaften und Technik. Pragmatische Typologie, Kontrastierung, Translation. Tübingen.
- Grucza Sambor (2003): Badania z zakresu tekstu specjalistycznego w Polsce. W: Kielar Barbara, Grucza Sambor (red.): Języki specjalistyczne 3. Lingwistyczna identyfikacja tekstów specjalistycznych. Warszawa, 35-55.
- Grucza Sambor (2004): Od lingwistyki tekstu do lingwistyki tekstu specjalistycznego. Warszawa.
- Grucza Sambor (2006): Zu den Forschungsgegenständen und den Forschungszielen der Fachtextlinguistik. W: Grucza Franciszek et al. (red.): Texte – Gegenstände germanistischer Forschung und Lehre. Materialien der Jahrestagung des Verbandes Polnischer Germanisten, 12.-14. Mai 2006, Toruń. Warszawa, 101-122.
- Grucza Sambor (2009): Lingwistyka tekstu – jej przedmiot i cele częściowe badań. W: Bilut-Homplewicz Zofia, Czachur Waldemar, Smykała, Marta (red.): Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy. Wrocław, 95-107.
- Hrynicky Wojciech M. (2016): Organizacja rejestracji stanu cywilnego w Polsce w ujęciu historycznym. *Ius Novum* 4, 358-374,

- https://iusnovum.lazarski.pl/fileadmin/user_upload/oficyna/Ius_Novum_4-16_24W.Hrynicky.pdf (15.10.2020).
- Kaczmarkowski Michał (1987): Lingwistyka tekstu. Geneza, rozwój, stan obecny. Roczniki humanistyczne, t. XXXV, z. 3, 105-125.
- Labocha Janina (2009): Lingwistyka tekstu w Polsce. W: Bilut-Homplewicz Zofia, Czachur Waldemar, Smykała Marta (red.): Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy. Wrocław, 45-56.
- Pałuszyńska Edyta (2010): Analiza tekstu jako zdarzenia komunikacyjnego. Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców 17, 157-165.
- Rzeszutko-Iwan Małgorzata (2009): Pojęcie tekstu w badaniach tekstologicznych. W: Bilut-Homplewicz Zofia, Czachur Waldemar, Smykała Marta (red.): Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy. Wrocław, 57-68.
- Schwarz-Friesel Monika, Consten Manfred (2014): Einführung in die Textlinguistik. Darmstadt.
- Simmler Franz (2002): Textsorte "Diatessaron" und seine Traditionen: Kontinuitäten und Neuansätze vom 9. bis 15. Jahrhundert. W: Simmler Franz (red.): Textsorten deutscher Prosa vom 12./13. bis 18. Jahrhundert. Akten zum Internationalen Kongress in Berlin 20. bis 22. September 1999. Bern, 289-367.
- Wiktorowicz Józef (2009): Niemieckojęzyczne badania nad historycznymi gatunkami tekstu. W: Bilut-Homplewicz Zofia, Czachur Waldemar, Smykała, Marta (red.): Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy. Wrocław, 265-273.
- Wiktorowicz Józef (2011): Die Textsorte ‚Testament‘ in der Krakauer Kanzleisprache. W: Wiktorowicz Józef (red.) Krakauer Kanzleisprache. Forschungsperspektiven und Analysemethoden. Warszawa, 155-164.
- Wiktorowicz Józef (2019): Zur Entstehung und zu den konstitutiven Merkmalen der Textsorte Gebet. W: Wiktorowicz Józef, Just Anna, Owsiniński Piotr A. (red.): Facetten der Sprachwissenschaft: Bausteine zur diachronen und synchronen Linguistik. Berlin, 215-225.
- Wilkoń Aleksander (2002): Spójność i struktura tekstu. Kraków.
- Wojtak Maria (2004) Gatunki urzędowe na tle innych typów piśmiennictwa użytkowego – zarys problematyki. W: Malinowska Ewa (red.): Język – prawo – społeczeństwo. Opole, 131-141.
- Żmudzki Jerzy (2019): Zur Ontologie des Textes. W: Wiktorowicz Józef, Just Anna, Owsiniński Piotr A. (red.): Facetten der Sprachwissenschaft: Bausteine zur diachronen und synchronen Linguistik. Berlin, 227-241.

*

Adam Pawłowski (UWr), *Czy wielojęzyczność jest korzystna? Badania korelacji liczby języków urzędowych i wielojęzyczności z poziomem dobrobytu w państwach świata*

Wielojęzyczność traktowana jest na ogół jako katalizator kariery i atut całych społeczeństw konkurujących na płaszczyźnie ekonomicznej. Może też być wyznacznikiem prestiżu społecznego i warunkiem uzyskania dobrej pracy. Taki obraz jest jednak uproszczeniem. Większość wielojęzycznych i wielokulturowych społeczeństw na świecie nie jest tak zamożna jak mieszkańcy Luksemburga czy Szwajcarii, a wielojęzyczna Jugosławia czy Rwanda raczej ucierpiały z powodu wielokulturowości. Pierwsza gospodarka świata (USA) jest praktycznie jednojęzyczna, druga zaś bardzo zróżnicowana językowo (Chiny), ale podporządkowana dominującemu standardowi mandaryńskiemu.

Języki dawnych metropolii w krajach postkolonialnych są czasem atutem i cenioną umiejętnością (angielski w Indiach), ale też niepożądanym bagażem politycznym (rosyjski w krajach bałtyckich). Tak naprawdę wielojęzyczność jest zjawiskiem złożonym, które może dotyczyć różnych rodzajów i poziomów kompetencji (np. rozumienia, mówienia, pisania, komunikowania się), a także języków różniących się siłą ekonomiczną i kulturową.

W pierwszej części referatu omawiam podstawowe pojęcia (język, wielojęzyczność, ekonomia języka), następnie formułuję dwie hipotezy badawcze, które testuję, podając źródła danych. Hipoteza H1 dotyczy związku między różnorodnością językową a dobrobytem, hipoteza H2 odnosi się do związku między poziomem języka angielskiego w społeczeństwie a dobrobytem. Jako miarę zróżnicowania językowego wykorzystano wskaźnik LDI Greenberga oraz liczbę języków urzędowych w danym kraju, a jako miarę dobrobytu - wartość PKB per capita. Analiza wykazała, że w skali globalnej nie ma zależności między wielojęzycznością społeczną a dobrobytem kraju, natomiast korelacja między poziomem języka angielskiego a wartością PKB per capita jest dodatnia i istotna.

Słowa kluczowe: *wielojęzyczność, ekonomia językowa*

*

Emil Popławski (IJP PAN), Na Nowy Rok przybywa dnia na kurzy krok, a na Trzy Króle na owczy skok. Nazwy miar wydłużającego się dnia utrwalone w przysłowiaach polskich

W przysłowiaach kalendarzowych notowanych w polszczyźnie literackiej i dialektalnej, odnoszących się do dni po przesileniu zimowym (po 22 grudnia), pojawiają się charakterystyczne nazwy miar czasu dotyczące wydłużającego się dnia. Są wśród nich: *barani/owczy/wilczy/zajęczy skok, kura pianie/zapianie, kurza stopa/stopka, kurzy krok czy wołowe zależenie*. Wskazują one na dość krótkie odcinki czasu, mieszczące się w przedziale między kilkoma a kilkunastoma minutami. W części z nich pobrzmiewają echa prastarych wierzeń. Ze względu na to, że funkcjonują one osobno, w przysłowiaach związanych z kilkoma dniami okresu świąteczno-noworocznego (głównie Nowym Rokiem i świętem Trzech Króli), zasługują na zaprezentowanie w jednym miejscu i kompleksowy opis. W analizie skupiam się na badaniu motywacji tych nazw, opierając się przede wszystkim na informacjach zawartych w źródłach przysłów. Weryfikuję pojawiające się w nich uwagi i interpretacje. Uwzględniam też komentarze historyczne i etnograficzne (czy antropologiczne). Wskazane nazwy staram się ukazać na szerszym tle kulturowym.

Te miary odnoszą się do pewnej granicy czasowej, wyznaczonej przez najkrótszy dzień w roku. Analizując ich dwuwyrzowe nazwy, możemy obserwować przejawy językowego obrazowania w wyrażaniu różnic w długości dnia, następujących po jednym z punktów granicznych – przesileniu zimowym.

Słowa kluczowe: *przysłowia kalendarzowe, język polski, nazwy miar czasu*

Bibliografia (podstawowa):

- Czachorowska M., 2022, *Czas i inne określenia temporalne w przysłowiaach polskich*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, sectio FF, t. 40, s. 187–204.
- Popławski E., 2022, *Przysłowia związane z Nowym Rokiem / nowym rokiem w polszczyźnie*, [w:] *Aktuelle Trends in der phraseologischen und parömiologischen Forschung weltweit*, vol. I, red. A. Gondek, A. Jurasz, P. Staniewski, J. Szczęk, Hamburg, s. 123–141.

Popławski E., Koło Trzech Króli każdy się w kozuch tuli. *Formuły słowne związane ze świętem Objawienia Pańskiego w polszczyźnie* [artykuł przygotowany do druku] Stomma L., 1981, *Słońce rodzi się 13 grudnia*, Warszawa.

Podstawowe źródła:

Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich, red. J. Krzyżanowski, t. I–III, Warszawa 1969–1972; t. IV: *Wstęp, bibliografia, słownik wyrazów staropolskich, gwarowych i obcych, indeks haseł pomocniczych*, oprac. S. Świrko przy współudziale D. Świerczyńskiej i S. Świrko, Warszawa 1978.

SGP – *Słownik gwar polskich, Źródła* i t. I, red. M. Karaś, J. Reichan, t. II–V, red. J. Reichan, S. Urbańczyk, t. VI, red. J. Okoniowa, J. Reichan, t. VII–IX, z. 1, red. J. Okoniowa, J. Reichan, B. Grabka, t. IX, z. 2, red. B. Grabka, R. Kucharzyk, J. Okoniowa, J. Reichan, od t. IX, z. 3, red. B. Grabka, R. Kucharzyk, z. 1, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk, od z. 2 Łódź, t. III, Wrocław–Warszawa–Kraków, od t. IV–Kraków, 1977–.

kartoteka *Słownika gwar polskich*, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków; online: <https://rcin.org.pl/dlibra/publication/37156>.

*

Wiktor Pskit (UŁ), *Pogranicze językowo-obrzędowe w mszale Ordynariatów dla byłych anglikanów*

Referat dotyczy kształtu językowego tekstów liturgicznych Ordynariatów Personalnych dla byłych anglikanów. Mszał Ordynariatów (*Divine Worship: The Missal* (2015)) jest jedną z najnowszych ksiąg obrzędowych zatwierdzonych przez Stolicę Apostolską i stanowi owoc wysiłków ekumenicznych, które doprowadziły do powołania w roku 2009 Ordynariatów Personalnych dla anglikanów dokonujących zbiorowych konwersji na katolicyzm. Księga ta pozwala zachować konwertytom z anglikanizmu wiele elementów należących do anglikańskiej tradycji obrzędowej, w tym tych o charakterze językowym. Choć prymarnym źródłem mszału *Divine Worship* jest anglikański *Modlitewnik Powszechny*, to zarówno pod względem obrzędowym, tekstualnym, jak i językowym, zawartość tej książki jest wynikiem splotu wpływów anglikańskich oraz katolickich z różnych etapów rozwoju tych tradycji liturgicznych. Można zatem uznać, że teksty tej książki „wyrastają” na anglikańsko-katolickim pograniczu językowo-obrzędowym, co postaramy się wykazać w wystąpieniu. Szczególną uwagę poświęcimy leksykalnym i morfo-składniowym wykładnikom języka sakralnego (hieratycznego) w mszale *Divine Worship*.

Słowa kluczowe: *język sakralny, hieratyczność, anglikanizm, katolicyzm*

Bibliografia:

- Beyga, P. 2018. *Tradycja anglikańska w mszale Ordynariatów Personalnych byłych anglikanów*. Opole: Redakcja Wydawnictw Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego.
- Brand, C.A. 2015. Very Members Incorporate: Reflections on the Sacral Language of Divine Worship. *Antiphon* 19-2: 132-154.
- Burnham, A. 2017. Divine Worship: The Missal and ‘the Liturgical Books Proper to the Anglican Tradition’, w: U.M. Lang (red.), *Authentic Liturgical Renewal in Contemporary Perspective*. London: Bloomsbury.
- Rowland, T. (red.) 2021. *The Anglican Patrimony in Catholic Communion: The Gift of the Ordinariates*. London and New York: T&T Clark.

Dorota Rojszczak-Robińska (UAM), *Orient w polszczyźnie. Jak staropolski tłumacz Historia Trium Regum Jana z Hildesheimu radził sobie z obcymi realiami?*

Historia trium regum (HTR) autorstwa Jana z Hildesheim (1310/1320–1375) powstała prawdopodobnie w latach 1364–1375 (Kaliszuk 2005: 16) i szybko zyskała dużą popularność. Liczbę zachowanych rękopisów szacuje się na ok. 100–150 egzemplarzy (Kaliszuk 2005: 70). Na redakcji dłuższej oparte są też późniejsze wydania drukowane. Jednak w dobie renesansu i reformacji HTR została zupełnie zapomniana.

W polskich bibliotekach znajdują się obecnie 22 rękopisy HTR (wymienia je i opisuje Kaliszuk 2005: 71–106) i 7 inkunabułów (Kaliszuk 2005: 112–13).

Polski przekład HTR, tj. *Historiję Trzech Kroli* (HTK), wpisano na kartach 153r-260r w kodeksie Wawrzyńca z Łaska wraz z dwoma innymi polskojęzycznymi utworami. Tekst polski jest z całą pewnością kopią starszego dzieła, a na tle innych apokryfów staropolskich tłumaczenie w wielu miejscach jest wyjątkowo nieudolne, niezręczne. Zauważalne są liczne kalki łacińskich konstrukcji składniowych czy przejawy niezrozumienia tekstu źródłowego (zupełnie inaczej niż w pozostałych apokryfach staropolskich, które zazwyczaj świadomie traktowały łacińskie konstrukcje, zob. np. Siwińska 2014). Z drugiej strony – jak zauważa Zofia Bryłka – w wielu miejscach da się zauważyć celowe działania tłumacza, zmierzające do nasycenia tekstu treścią teologiczną (Bryłka 2023).

Celem referatu jest analiza tych miejsc utworu, w których tłumacz musiał sobie radzić z obcą, orientalną, rzeczywistością, np. opisami geograficznymi obcych krain, opisami orientalnych zwyczajów, nazwami przedmiotów nieznanymi w średniowiecznej Polsce. Zapytam, jak sobie z nimi poradził, czy wypracował określone strategie tłumaczenia takich miejsc. Innym jeszcze problemem, częściowo już badanym (Nowak-Pasterska, Zalejarz 2023), jest przekład orientalnych nazw własnych.

Słowa kluczowe: *apokryf, przekład, orientalizmy, strategie tłumaczenia, łacina, staropolszczyzna*

Bibliografia:

- Historija Trzech Kroli* (BN sygn. 3040 III) – transliteracja i transkrypcja ze strony *Staropolskie Apokryfy Nowego Testamentu* (apocrypha.amu.edu.pl)
- Historia Trium Regum* Jana z Hildesheim (2 Inc. C.a. 629 Bawarska Biblioteka Narodowa) – transkrypcja źródła ze strony *Staropolskie Apokryfy Nowego Testamentu* (apocrypha.amu.edu.pl)
- Adamczyk Maria, 1994, „*Historia Trzech Króli*” w kręgu narracyjnej literatury apokryficznej, w: Zdzisława Krążyńska, Marian Kucała (red.), *Studia Historycznojęzykowe I*, Kraków, s.141–149.
- Bryłka Zofia, 2023, *Między tłumaczeniem a teologią. Historija trzech kroli*, w: *Język staropolskich apokryfów. Pytania, problemy, perspektywy*, red. D. Rojszczak-Robińska, A. Deskur, W. Stelmach, Poznań.
- Horstmann Carl, 1886, *The Three Kings of Cologne. An Early English Translation of the „Historia trium regum” by John of Hildesheim*, London.
- Kaliszuk Jerzy, 2005, *Mędracy ze Wschodu. Legenda i kult Trzech Króli w średniowiecznej Polsce*, Warszawa.
- Kaliszuk Jerzy, 2006, *The Three Kings in Popular Piety in Poland in the late Middle Ages*, w: Thomas Wunsch (hrsg.), *Religion und Magie in Ostmitteleuropa. Spielräume*

- theologischer Normierungsprozesse in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*, Berlin, s. 239–255 (Religions- und Kulturgeschichte in Ostmittel- und Südeuropa, Bd. 8).
- Nowak-Pasterska Ewa, Zalejarz Kinga, 2023, *Nazwy miejscowe w Historii trzech kroli. Wstępne rozpoznania*, w: *Język staropolskich apokryfów. Pytania, problemy, perspektywy*, red. D. Rojszczak-Robińska, A. Deskur, W. Stelmach, Poznań.
- Siwińska Marta, 2015, „*Rozmyślanie przemyskie*” a „*Vita rhythmica*”. *Korzystanie z łacińskich konstrukcji gramatycznych*, w: Karolina Borowiec, Dorota Masłej, Olga Ziółkowska (red.), *Juwenalia historycznojęzykowe*, Poznań, s. 113–132.

*

Jerzy Sierociuk (UAM), *Pogranicze języków i gwar*

Lokalizacja języka polskiego między dwoma kompleksami językowymi – ze wschodu z językami wschodniosłowiańskimi, z zachodu z językiem niemieckim – stwarza doskonałą okazję do przyjrzenia się zjawiskom lingwistycznym funkcjonującym na ich pograniczu. Kontakty między gwarami tychże kompleksów językowych przez długi czas umożliwiały były przy braku istotnych w tych uwarunkowaniach granic politycznych. Użytkownicy gwar mieli tym samym kontakt w sąsiedziami mówiącymi innym językiem lub gwarą.

Powyższe uwarunkowania pozostawiły wyraźny ślad w polskich gwarach kresowych – wschodnich i zachodnich.

Szczegółowa eksploracja terenowa pozwala też obserwować zjawiska lokalizowane na pograniczu rodzimych dialektów lub kompleksów konkretnych gwar.

Podstawą opracowania są obfite materiały terenowe pozyskiwane w latach 1980-1995 na wschodzie Polski (tu szczególnie kontakty polsko-ukraińskie w gwarach Lubelszczyzny) oraz w latach 2000-2022 na terenie Wielkopolski.

Uzupełnieniem powyższych analiz będą obserwacje zjawisk zawartych na mapach licznych atlasów dialektalnych.

Słowa kluczowe: *pogranicze gwar polsko ukraińskie, pogranicze-gwar polsko niemieckie, pogranicze dialektów rodzimych*

Bibliografia (wybór):

Atlas języka i kultury ludowej Wielkopolski, red. Z.Sobierajski i J.Burszta, t. 1-12 .

1. Sierociuk J., *Formanty wschodniopolskie w gwarach Wielkopolski?* /w:/ "Poznańskie Spotkania Językoznawcze", t. V, cz. 2, pod red. Z.Krażyńskiej i Z.Zagórskiego, Poznań 1999, s. 73-79;
2. Sierociuk J., *Z problemów badania słowotwórstwa na terenach pogranicznych*, /w:/ Slovenasko-pol-ské vzťahy v reláciách interkultúrnej komunikácie, red. J.Dudášová, Filozofická fakulta PU, Prešov 2000, s. 208-214.
3. Sierociuk J., *Procesy słowotwórcze na pograniczu dialektalnym*, /w:/ Studia Dialektologiczne II, pod red. J.Okoniowej i B.Dunaja, Kraków 2002, s. 119-129.
4. Sierociuk J., *Wpływ czynnika geograficznego na semantykę gwarowego formantu*, [w:] Slavische Wortbildung: Semantik und Kombinatorik, pod red. S.Mengel, LIT Verlag, Münster-Hamburg-London 2002, s.461-469.
5. Sierociuk J., *Географический компонент в семантической структуре диалектного форманта*, [w:] Proceedings of the Third International Congress of Dialectologists and Geolinguists, vol.II, ed. S.Warchoł, Lublin 2003, s. 289-297.
6. Sierociuk J., *Specyfika gwarowego słowotwórstwa w świetle badań atlasowych*, [w:] Діалектологічні студії. 6. Лінгвістичний атлас – від створення до

- інтерпретації. Відповідальні редактори: Павло Гриценко, Наталя Хобзей, Львів 2006, s. 135-143;
7. Sierociuk J., *Z problematyki zapożyczeń na polsko-ukraińskim pograniczu językowym*, [w:] Запозичення та інтерференція Діалектологічні студії. 9. Відповідальні редактори: Павло Гриценко, Наталя Хобзей, Львів 2010, s. 7-18.
 8. Sierociuk J., *Słowotwórcze gwarowe nawiązania wielkopolsko-wschodniosłowiańskie*, [w:] Осмь десять. Сборник научных статей к юбилею И.С.Улуханова. Ответственный редактор М.А.Малыгина, Москва 2015, s. 195-200.
 9. Sierociuk J., [Е. Серочук] *Говор — речь устного сообщества*, [w:] *Исследования по славянской диалектологии. Выпуск 23. Памяти Людмилы Эдуардовны Калнынь. М.: Ин-т славяноведения РАН, Москва 2021. – 272 с. (отв. ред. Серии А.Ф. Журавлев, отв. ред. Выпуска М.М. Алексева, М.Н. Толстая) ISSN 2618-8589, (с. 37-52) [DOI: 10.31168/2618-8589.2021.23.03]*
 10. Sierociuk J., *Specyfika słowotwórstwa gwarowego – uwagi nie tylko metodologiczne*, *Жужнословенски филолог*, кь. LXXIX, Београд 2023 (w druku),
 11. Sierociuk J., *Oralność gwar i ich leksyka*, „Poradnik Językowy” 2/2023, s. 7–19 (w druku)

*

Urszula Sokólska (UwB), *Pogranicze językowe jako element świata przedstawionego w literaturze polskiej XX i XXI wieku*

Wystąpienie dotyczyć będzie kresowych elementów językowych, za pomocą których M. Wańkowicz, E. Redliński i K. Gedroyć kształtują świat przedstawiony w swoich dziełach. W kręgu zainteresowania znajdzie się zjawisko kreacyjnego wykorzystania walorów gwary jako istotnego czynnika stylizacyjnego podnoszącego w znaczący sposób ekspresywność wypowiedzi literackiej. Przedmiotem bardziej szczegółowej uwagi będą zastosowane przez „artystów pióra” środki fonetyczne, leksykalne, morfologiczne, składniowe i frazeologiczne, świadczące o przynależności terytorialno-etniczno-językowej nie tylko bohaterów literackich, ale w dużym stopniu również autorów-narratorów, którzy, zarówno pośrednio, jak i wprost, mogą ujawniać swoje północnokresowe korzenie. Omówione zostaną również przykłady gier i zabawnych nieporozumień językowych, wynikających ze zderzenia polszczyzny ogólnej z polszczyzną północnokresową, powstałą w wyniku nakładania się na siebie kilku kultur: polskiej, litewskiej i ruskiej. Nie bez znaczenia dla powyższych rozważań pozostanie także wielokrotnie eksponowany w analizowanych dziełach problem świadomości językowej mieszkańców pogranicza, a także różnorodnie budowana zależność między warstwą dialogową a warstwą narracyjną oraz heterogeniczna relacja między autorskim „ja” a narratorem.

Słowa kluczowe: *polshczyzna kresowa, kresy, kresowość, pogranicze, substrat białorusko-litewski, stylizacja językowa*

Bibliografia:

- Antologia polskiej literatury kresowej XX wieku. Wybór tekstów*, 1995, wstęp i objaśnienia Bolesław Hadaczek, Szczecin .
- Dubisz S., 1986, *Stylizacja gwarowa w polskiej prozie trzydziestolecia powojennego: (nurt ludowy w latach 1945-1975)*, Wrocław.
- Historia i współczesność języka polskiego na Kresach wschodnich*, 1997, pod red. I.Grek-

-Pabisowej, Warszawa.

Karaś H., 2002, *Gwary polskie na Kowieńszczyźnie*, Warszawa-Puńsk.

Kresy - pojęcie i rzeczywistość : zbiór studiów, 1997, pod red. K. Handke, Warszawa.

Kurzowa Z., 1975, *Elementy kresowe w języku powieści powojennej*, Warszawa.

Kurzowa Z., *Język polski Wileńszczyzny i kresów północno-wschodnich XVI XX w.*
Warszawa-Kraków 1993.

Pogranicza języków. Pogranicza kultur. Studia ofiarowane Elżbiecie Smułkowej, 2003,
pod red. A. Engelking i R. Huszczy, Warszawa.

Sokólska U., 2000, *Elementy kresowe w języku „Szczenięcych lat” Melchiora Wańkowicza*, [w:] *Wilno i Ziemia Mickiewiczowskiej Pamięci*, Materiały III Międzynarodowej Konferencji w Białymstoku, 9-12 IX 1998 r., t. III: *W kręgu języka*, pod red. E. Feliksiak i B. Nowowiejskiego, Białystok, s.45-75.

Sokólska U., 2014, „*Piwonia, niemowa, glosy*” *Krzysztofa Gedroycia – językowa kreacja Białegostoku lat pięćdziesiątych XX wieku*, [w:] *Miasto. przestrzeń zróżnicowana językowo, kulturowo i społecznie*, pod red. M. Świącickiej i M. Peplińskiej-Narloch, Bydgoszcz, s. 401-418.

Sokólska U., 2021, *Język jako przejaw tożsamości kulturowej w ujęciu Krzysztofa Gedroycia*, „*Próby. Nieregularnik Filologiczny*”, nr 6, Białystok, s. 19-42.

*

Kazimierz A. Sroka (UG), *Określoność słaba (obecność adimków) w przekładach Biblii: bułgarskim i szwedzkim – na tle porównawczym.*

Wszelki przekład, w tym szczególnie przekład Biblii, jest zetknięciem różnych języków, jak też różnych kultur przez te języki reprezentowanych. Stąd też przekłady, w tym przekłady Biblii, stanowią ważny materiał m.in. dla językoznawczych badań porównawczych. W dotychczasowych wypowiedziach autor zajmował się m.in. zagadnieniem kategorii gramatycznej, zwanej określonością (ang. *determination*), a szczególnie jednym z jej typów, objawiającym się występowaniem adimków, nazywając ten typ określonością słabą (ang. *definiteness*). Badając teksty Biblii w aspekcie określoności, autor brał jednak pod uwagę w zakresie języków charakteryzujących się określonością słabą tylko takie, w których adimki (określony, nieokreślony) występują jako przedimki, czyli jako elementy wolne, wprowadzające grupy (frazy) nominalne, np. ang. przedimek określony *the* w *the horse* ‘(ten) koń’, *the white horse* ‘(ten) biały koń’. W proponowanym referacie autor zajmie się określonością słabą w przekładach Biblii na wybrane języki, w których adimek określony (w przeciwieństwie do nieokreślonego) jest przyrostkiem, a więc nie jest wolnym elementem wprowadzającym, lecz końcowym elementem związanym z nazwą lub jej przydawką (przymiotnikowym rozszerzeniem). Będą to języki: bułgarski, reprezentujący rodzinę słowiańską, i szwedzki, reprezentujący rodzinę germańską. W referacie zostanie krótko przedstawiona gramatyka adimka określonego jako przyrostka w wymienionych językach, a następnie jej realizacja w przekładach Biblii w ujęciu szczegółowo-opisowym i porównawczym.

Jednym z analizowanych fragmentów Biblii (Nowego Testamentu) będzie Mateusz 12: 35, gdzie m.in. jest grupa nominalna: gr. *ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος* (z przedimkiem określonym), łac. *bonus homo* (bez adimka), ang. *a good man* (z przedimkiem nieokreślonym), węg. *a jó ember* (z przedimkiem określonym), pol. *dobry człowiek* (bez adimka), bułg. *добрият човек* (z adimkiem przyrostkowym *-ят*, tu połączonym z przydawką), szw. *en god människa* (z przedimkiem nieokreślonym), niem. *ein guter*

Mensch (z przedimkiem nieokreślonym), franc. *l'homme bon* (z przedimkiem określonym). Celem analizy będzie ustalenie źródeł zachodzących tu i im podobnych różnicowań.

Temat proponowanego referatu a tematyka Zjazdu. – Wychodząc od sformułowania „język i języki na pograniczach” z „pograniczem” rozumianym geograficznie, można zdaniem autor referatu, stosując uogólnienie, przejść do czegoś bardziej podstawowego, a mianowicie do kontaktu językowego lub, szerzej, językowo-kulturowego, w tym jego istoty, miejsca, rodzajów, uwarunkowań i skutków. W przypadku kontaktu językowo-kulturowego zachodzi konfrontacja pomiędzy różnymi systemami językowymi i kodowanymi w tych systemach elementami różnych kultur charakteryzujących dane społeczności. Proces tłumaczenia (którego rezultatem jest przekład) jest jedną z sytuacji (sytuacji „pogranicza”), w której zachodzi kontakt językowy, na co autor referatu zwracał już uwagę we wcześniejszych wypowiedziach (zob. m.in. Sroka 2019). W poszczególnych przypadkach miejscem tego kontaktu jest kompetencja tłumacza w zakresie języków: wyjściowego i docelowego i jego znajomość realiów kulturowych społeczności używających tych języków. Jako rezultat kontaktu językowo-kulturowego mogą również być rozpatrywane przekłady Biblii. Oryginalne teksty Biblii i ich przekłady są przedmiotem prowadzonych przez autora badań językowych, których fragment, dotyczący realizacji gramatycznej kategorii określoności słabej (związanej z występowaniem adimek), zostanie przedstawiony w proponowanym referacie.

Słowa kluczowe: *przekłady Biblii, określoność słaba, adimek, bułgarski, szwedzki*

Bibliografia:

Teksty Biblii

[*Bulgarian Holy Bible*] *Българска Библия*. – Wersja internetowa: wordproject.org/bibles/Nya Testamentet 1981. Bibelkommissionens översättning. Psaltaren.Ordspråksboken.Svenska Bibelsällskapetets varsamma språkliga revision av 1917 års översättning. – Örebro: Gideoniterna. Printed in Scotland by Charles Letts 1996.

Teksty Biblii w innych językach zostaną podane w rozdawce (ang. *handout*).

Opracowania

Lindberg, Nils-Herman (1950): *Lehrbuch der schwedischen Sprache*. Fünfte, umgearbeitete, erweiterte Auflage. – Göteborg: Elanders Boktryckeri Aktiebolag.

Radewa, Sabina (1984): *Говорите ли български? Zwięzły kurs języka bułgarskiego*. – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Wiedza Powszechna.

Sroka, Kazimierz A. (2000): Problems in Bible translation. – [w:] Kubiński, Wojciech / Kubińska, Olga / Wolański, Tadeusz Z. (red.), *Przekładając nieprzekładalne. Materiały z I Międzynarodowej Konferencji Translatorycznej*. Gdańsk – Elbląg, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 249–282.

Sroka, Kazimierz A. (2019): Kontakt językowy w tłumaczeniu. Początkowy etap rozwoju przedimka określonego w świetle gockiego przekładu Biblii. – *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 75: 141–163.

Sroka, Kazimierz A. (oddany do druku): *Językoznawstwo a teksty Biblii*. Referat wygłoszony na 79. Zjeździe PTJ, Warszawa 2022.

Stanulewicz, Danuta (2021): Biblia i jej przekłady na kaszubski i inne języki w badaniach Profesora Kazimierza A. Sroki. – *Biuletyn Radzëznë Kaszëbsczégò Jãzëka / Biuletyn Rady Języka Kaszubskiego* 15: 239–253.

*

Piotr Stalmaszczyk (UŁ), *Język angielski na pograniczu celtyckim: przypadek Kornwalii*

Język angielski w czasie swojego historycznego rozwoju na Wyspach Brytyjskich wielokrotnie wchodził w kontakt z różnymi językami celtyckimi. W czasach nowożytnych kontakty te dotyczyły przede wszystkim terytorium Irlandii, Szkocji i Walii, ale także mniejszych zakresowo obszarów Kumbrii, Wyspy Man oraz Kornwalii. Najwyraźniejsze wpływy substratu celtyckiego (na poziomie fonetyki, słownictwa, gramatyki, semantyki) wykazuje irlandzka odmiana języka angielskiego, mimo że do intensywnych kontaktów pomiędzy irlandzkim a angielskim doszło dopiero w okresie anglo-normańskim.

Celem referatu jest omówienie historii języka angielskiego na pograniczu anglo-celtyckim w Kornwalii, najbardziej na zachód wysuniętym hrabstwie Anglii. Przedstawię rozwój kornickiej odmiany języka angielskiego (koncentrując się na słownictwie, głównie związanym z górnictwem i rybołówstwem), a także przeanalizuję historię języka kornickiego, zwłaszcza w wymiarze społecznym, wspomnę też o dyskusjach prowadzonych w związku z współczesnymi próbami wskrzeszenia tego języka.

Słowa kluczowe: *Kornwalia, język kornicki, kornicka odmiana języka angielskiego, kontakty językowe*

Wybrana literatura:

- Ash, L. [2020] 2022. *Skryte, jasne, słone. Rybackie miasteczko w Kornwalii* (tł. K. Gucio), Wydawnictwo Czarne.
- Bednarczuk, L. 1988. 'Języki celtyckie', w: L. Bednarczuk (red.), *Języki indoeuropejskie. Tom II*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe. 645-731.
- Brown, W. 1993. *A Grammar of Modern Cornish*, Cornish Language Board
- Ellis, P. B. 1974. *The Cornish Language and its Literature*, Routledge & Kegan Paul.
- Hornsby, M. 2015. *Revitalizing Minority Languages*, Palgrave Macmillan.
- Jackson, K. H. [1953] 1994. *Language and History in Early Britain*, Four Courts Press.
- Kent, A. 2000. *The Literature of Cornwall. Continuity Identity Difference, 1000-2000*, Redcliffe.
- Murdoch, B. 1993. *Cornish Literature*, D.S. Brewer.
- Phillipps, K. C. 1993. *A Glossary of the Cornish Dialect*, Tabb House.
- Price, G. 1984. *The Languages of Britain*, Edward Arnold.
- Wakelin, M. F. 1975. *Language and History in Cornwall*, Leicester University Press.

*

Anetta Bogusława Strawińska (UwB), *Zapożyczenia z języków obcych w polszczyźnie północnokresowej przelomu XIX i XX wieku jako egzemplifikacja indywidualnej świadomości językowej mieszkańców pogranicza*

Materiał źródłowy będący przedmiotem rozważań na temat indywidualnej świadomości językowej przelomu XIX i XX wieku został wyekscerpowany z dwóch

tekstów o charakterze poprawnościowym, to znaczy z *Błędów naszych w mowie i piśmie ku szkodzie języka polskiego popełnionych oraz prowincjonalizmów* Aleksandra Walickiego (wyd. III Warszawa-Kraków 1886) oraz *Błędów naszych. Rzeczy o czystości języka polskiego na Litwie* Aleksandra Łętowskiego (Wilno 1915). Przedmiot opisu stanowią zapożyczenia z języków: niemieckiego, czeskiego, francuskiego, włoskiego, węgierskiego, jidysz, orientalizmy, pożyczki greckie, latynizmy i anglicyzmy. Prezentowana analiza ma charakter ilościowy i jakościowy. Pożyczki obce stanowią 75,4% ogółu materiału odnotowanego w obu poradnikach (tj. 721 na 957 haseł). Wyekscerpowane przez A. Walickiego i A. Łętowskiego jednostki pochodzą z różnorodnych kręgów tematycznych. Reprezentują takie dziedziny, jak chociażby: obyczajowość, gospodarka, nauka, sztuka czy religia.

Słowa kluczowe: *świadomość językowa, zapożyczenia, polszczyzna północnokresowa*

Bibliografia:

Literatura podmiotu:

Łętowski A., 1915, *Błędy nasze. Rzecz o czystości języka polskiego na Litwie*, Wilno.
Walicki A., 1886, *Błędy nasze w mowie i piśmie ku szkodzie języka polskiego popełnione oraz prowincjonalizmy*, Warszawa–Kraków (wyd. III).

Literatura przedmiotu (w wyborze):

Grek-Pabisowa I., Maryniakowa I., 1993, *Język kresowy w świadomości Polaków*, [w:] *Region, regionalizm – pojęcia i rzeczywistość*, pod red. K. Handke, Warszawa, s. 161–173.
Kurzowa Z., 1988, *Świadomość językowa i poglądy współczesnych Polaków litewskich na ich język*, „Przegląd Polonijny”, z. 1, s. 75–96.
Maćkowiak K., 2011, *U źródeł polskiej świadomości językowej (X-XV wiek)*, Poznań.
Rybicka H., 1976, *Losy wyrazów obcych w języku polskim*, Warszawa.
Sękowska E. (red.), 1996, *Świadomość językowa – kompetencja – dydaktyka*, Warszawa.
Walczak B., 1987, *Między snobizmem i modą a potrzebami języka: czyli o wyrazach obcego pochodzenia w polszczyźnie*, Poznań.

*

Ida Stria (UW), *Między lingua franca a wspólnotą językową. Jak kształtuje się tożsamość użytkowników języka esperanto*

Jako międzynarodowy język planowy esperanto wydaje się być wyłącznie prostym narzędziem służącym do komunikacji; powstał bowiem jako alternatywna *lingua franca*. Analizy językoznawcze i socjologiczne wskazują jednak, że jest to język w pełni rozwinięty, spełniający oprócz swojej pierwotnej funkcji także funkcję integracyjną i tożsamościową, nie tylko jako język używany w rodzinie, ale także jako język obcy (Caligaris 2016; Fiedler i Brosch 2022; Raśić 1994; Stria 2015, 2021).

Funkcjonowanie esperanta charakteryzuje się przy tym na wielu płaszczyznach pewną dwoistością. To przede wszystkim język międzynarodowy, pomostowy, służący jako *lingua franca*, narzędzie komunikacyjne. Motywacją do nauki jest niejednokrotnie chęć poznania nowych osób czy nauczenia się ciekawego języka (Caligaris 2016; Galor i Pietiläinen 2015; Stria 2017). W jego powstanie są także niejako „wpisane” takie wartości jak sprawiedliwość, równość, otwartość i tolerancja, które ujawniają się jako spójny obraz

świata. Dzięki temu esperanto funkcjonuje jako język wspólnotowy, dający poczucie przynależności; inkorporowane jest jako część tożsamości (Stria 2022a).

Również wartości związane z posługiwaniem się tym międzynarodowym językiem pomocniczym ściągają się ze sobą: wspólnota co do zasady jest otwarta i równościowa, co pozwala nowym użytkownikom szybko się zintegrować (ujawnia się chęć porozumienia ponad podziałami), ale jednocześnie pojawia się silna potrzeba ochrony swojej tożsamości poprzez nacisk na posługiwanie się poprawnym i zaawansowanym językiem (Fiedler i Brosch 2022; Stria 2022b).

Badania wskazują, że esperanto może być traktowane przez użytkowników jako język kontestowany, mniejszościowy (w opozycji np. do powszechnie używanego angielskiego; Fiedler i Brosch 2022, Stria 2022b), a tym samym ważna część własnej osoby. Na poziomie tożsamości narodowej z kolei użytkownicy esperanta pozycjonują się niejednokrotnie jako osoby bez narodowości lub ich tożsamość esperantysty staje się dodatkową, kosmopolityczną warstwą (Gobbo 2021).

W wystąpieniu zaprezentowany zostanie przegląd badań dotyczących esperanta. Autorka przedstawi ponadto niepublikowane dotąd badania własne na podstawie 16 biografii językowych w postaci wywiadów, w których uczestnicy swobodnie konstruowali swoje narracje językowe obejmujące głównie początki nauki esperanta.

Słowa kluczowe: *esperanto, tożsamość, lingua franca, język międzynarodowy, wspólnota językowa, mniejszość*

Bibliografia:

- CALIGARIS, Irene (2016): *Una lingua per tutti, una lingua di nessun paese: una ricerca sul campo sulle identità esperantiste*. – Ariccia: Aracne Editrice.
- FIEDLER, Sabine i BROSCHE, Cyril Robert (2022): *Esperanto – Lingua Franca and Language Community*. – Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- GALOR, Zbigniew i PIETILÄINEN, Jukka (2015): *UEA en konscio de esperantistoj*. – Dobrichovice (Praha): Kava-Pech.
- GOBBO, Federico (2021): Does Esperanto family use foster Europeanization? A pilot study. – [w:] Ilona KOUTNY, Ida STRIA et al. (red.): *The Intercultural Role of Esperanto / Interkultura rolo de Esperanto / Międzykulturowa rola esperanta*. – Poznań: Wydawnictwo Rys, 135–146.
- RAŠIĆ, Nikola (1994): *La rondo familia: sociologiaj esploroj en Esperantio*. – Edistudio.
- STRIA, Ida (2015): Esperanto as a Natural Language. – *Język, Komunikacja, Informacja* 10, 32–42.
- STRIA, Ida (2017): Language attitudes among Esperanto speakers. – *Język, Komunikacja, Informacja* 12, 146–158.
- STRIA, Ida (2021): Legitimacy in a multilingual community: how identity studies can benefit from experiences of the Esperanto community. – [w:] Ilona KOUTNY, Ida STRIA et al. (red.): *Interkultura rolo de Esperanto / Intercultural role of Esperanto / Międzykulturowa rola esperanta*. – Poznań: Rys.
- STRIA, Ida (2022a): Tożsamość w języku esperanto a językowy obraz świata pojęć SPRAWIEDLIWOŚĆ, RÓWNOŚĆ oraz TOLERANCJA. – [w:] *I Międzynarodowy Kongres Etnolingwistyczny. T. 3. Pamięć - tożsamość - kategorie językowo-kulturowe*. – Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 81–93.
- STRIA, Ida (2022b): Esperantlingva komunumo kaj ĝia identeco. – [w:] Ilona KOUTNY (red.): *Esperanta kulturo*. – Poznań: Rys, 125–136.

Leszek Szymański (UZ), *Pogranicze transatlantyckie? Szkocki odcisk na gramatyce teksańskiego angielskiego*

Termin „pogranicze”, zwłaszcza w rozumieniu geograficznym, kojarzy się z terytorium położonym przy granicy oddzielającej dwa państwa. W historii Stanów Zjednoczonych, „amerykańskim pograniczem” (ang. „American Frontier”) nazywano tereny słabo zaludnione przez białych osadników, którzy zaczęli je kolonizować z początkiem XVII wieku. Miejsce to znane jest w Polsce jako „Dziki Zachód”, na którego południowym obszarze znajduje się dzisiejszy stan Teksas.

W proponowanym wystąpieniu planuję przybliżyć ważny komponent kultury amerykańskiego pogranicza, jakim jest używany w Teksasie dialekt języka angielskiego. Zamierzam przedstawić wybrane elementy pilotażowego badania występujących w nim konstrukcji orzeczeń z dwoma czasownikami modalnymi, których podręczniki do języka angielskiego nie uwzględniają bądź traktują jako błędne.

W literaturze odnotowano, że wypowiedzi zawierające orzeczenia z dwoma czasownikami modalnymi pojawiły się na południu Stanów Zjednoczonych wraz z przybyciem osadników szkockich (Montgomery i Nagle 1993). Występują one również w wywodzącym się z dialektów północnoangielskich współczesnym języku Scots (Bergs 2005). Stąd metaforycznie można zasugerować „transatlantyckie pogranicze szkocko-teksańskie”.

Do badania wykorzystano unikatowy korpus danych językowych, tj. *The Digital Archive of Texas English*, opracowany w ramach Texas English Linguistics Lab na Uniwersytecie Tekszańskim w Austin. Korpus ten nie jest dostępny publicznie. Zawiera ponad tysiąc wywiadów socjolingwistycznych zbieranych od lat trzydziestych XX wieku. Został utworzony w celach archiwizacji danych językowych oraz analiz przede wszystkim wymowy dialektalnej (np. Hinrichs i in. 2013). Uczestnicy badania zostali, poproszeni m.in. o odczytanie list wyrazów. Poza tym zarejestrowano w nim wypowiedzi respondentów zawierające słownictwo i gramatykę charakterystyczną dla teksańskiego angielskiego, w tym zdania z dwoma posiłkowymi czasownikami modalnymi. W wystąpieniu przyjrę się ich budowie semantyczno-składniowej, a także zestawie je z orzeczeniami z jednym czasownikiem modalnym posiłkowym wynotowanymi z korpusu. Archiwum zawiera również wypowiedzi, w których rodzimi użytkownicy teksańskiego angielskiego, niemający przygotowania językoznawczego, oceniają akceptowalność takich niestandardowych wypowiedzi (por. Di Paolo 1986).

Analiza wymienionych wyżej typów danych, jak również samego kwestionariusza wywiadu socjolingwistycznego ma na celu wskazanie możliwych sposobów pozyskiwania wypowiedzi z dwoma czasownikami modalnymi. Może się także przyczynić do sformułowania dalszych pytań badawczych.

Słowa kluczowe: *amerykańskie pogranicze, orzeczenie modalne, teksański angielski, dialekty południowoamerykańskie*

Bibliografia:

- Bergs, Alexander. 2005. *Modern Scots* (2 edycja). München/Newcastle: Lincom Europa.
- Di Paolo, Marianna. 1986. *A study of double modals in Texas English*. Ph.D. Thesis. Austin: University of Texas, Austin, TX.
- Hinrichs, Lars, Bohmann, Axel i Kyle Gorman. 2013. Real-time trends in the Texas English vowel system: F2 trajectory in GOOSE as an index of a variety's ongoing delocalization. *Rice Working Papers in Linguistics* 4(1), 1–19.
- Michael B. Montgomery, Michael B. i Stephen J. Nagle. 1993. Double modals in Scotland and the southern United States: Trans-Atlantic inheritance or independent development?. *Folia Linguistica Historica*, 14 (1-2), 91–108.

*

Mariola Szymczak-Rozlach, Sylwia Sojda (UŚ), *Język czeski i słowacki w obecnej perspektywie. Bliskie czy obce języki?*

Przedmiotem wystąpienia będą relacje między językami czeskim i słowackim, z uwzględnieniem obecnego statusu języka słowackiego w Czechach (język regionalny czy język mniejszości) po rozpadzie Czechosłowacji i utworzeniu dwóch odrębnych republik. Refleksje na temat bliskopokrewnych języków będą dotyczyły również sytuacji społeczno-politycznej Czechosłowacji. Przeświadczenie o jednolitej i w miarę spójnej grupie czesko-słowackiej było wsparte faktem istnienia wspólnego państwa Czechosłowackiego i niemal zamiennie używanych nazw własnych: *Czech/Czechosłowak* w odróżnieniu od etnonimu *Słowak*, zarezerwowanego tylko dla narodowości słowackiej. W Czechosłowacji mieliśmy do czynienia z funkcjonowaniem jednego tworu politycznego, z wyraźną dominacją społeczności czeskiej. Ponadto w latach 20-tych i 30-tych pojawiła się koncepcja utworzenia tzw. „wspólnego języka czeskosłowackiego”, która również odzwierciedlała panujące relacje.

Celem referatu będzie wykazanie, że mimo bliskości obu języków i funkcjonowania w jednej czesko-słowackiej grupie językowej między wymienionymi językami były wyraźne dysproporcje, a wzajemne relacje nierówne. Współcześnie możemy mówić o znaczącym przełomie i równym traktowaniu obu języków.

Słowa kluczowe: *język czeski, język słowacki, relacje, status języków*

Bibliografia:

- M. Nábělková: *Slovenčina a čeština v kontakte. Pokračovanie príbehu*. Bratislava-Praha 2008.
- A. Habovštiak: *Zo slovensko-slovanských lexikálnych vzťahov (so zreteľom na lingvistickú geografiu)*. Bratislava: VEDA 1993.
- Języki słowiańskie w procesie przemian*. Red. G. Olchowa i M. Balowski. Banská Bystrica 2015.
- Najnowsze dzieje języków słowiańskich: język czeski, język słowacki*: Red. J. Korenský, J. Bosák. Bratislava-Praha 1998.

*

Katarzyna Wojan (UG), *W granicach i na pograniczach czterech państw – saamskie kontinuum etnolektalne*

Celem wystąpienia będzie nakreślenie ogólnej problematyki dotyczącej lingwo geograficznego opisu saamskiego kontinuum etnolektalnego. Należy zaznaczyć, że jest to jedyne tego typu kontinuum językowe w Europie. Kontinuum etnolektalne saamskie determinowane jest zasięgami regionalnymi i międzyregionalnymi różnych języków/dialektów saamskich (lapońskich), użytkowanych przez ich rdzennych nosicieli – Saamów (Lapończyków) na obszarze czterech państw (Finlandii, Szwecji, Norwegii, Rosji (Płw. Kolski)). Warto pamiętać, że Saamowie uznawani są za jedyny lud autochtoniczny na terenie Unii Europejskiej. Poza Rosją języki saamskie posiadają status regionalnych języków urzędowych. W zachodnioeuropejskiej literaturze językoznawczej języki saamskie (lapońskie) traktowane są jako L-complex, czyli „wzajemnie niezrozumiałe dialekty jednego języka” (termin wprowadzony przez Charlesa F. Hocketta – za Majewicz 1989: 15). Etnolekty saamskie są przedmiotem zainteresowania fińskiej dialektologii diachronicznej.

Języki saamskie wywodzą się z rodziny uralskiej; sytuowane są na podgałęzi fińsko-saamskiej gałęzi językowej fińskiej (ang. *Finnic language*) drzewa filogenetycznego. Z wczesnej praformy fińskiej (fiń. *varhaiskantasuomi*), którą synonimicznie określa się również praformą fińsko-saamską (fiń. *suomalais-saamelainen välikantakieli*, ang. *Saami-Finnic protolanguage*), wyodrębniły się etnolekty: bałtyckofiński (fiń. *itämerensuomi*) i saamski (fiń. *saame*), których rozwój był niezależny.

Trwają jednak spory naukowe co do samej etnogenezy ludu określanego jako Saamowie (por. Łoparzy) (zob. np. Piasecki 2021).

Saamskie (lapońskie) kontinuum dialektalne/językowe (fiń. *saamelaiskielet*) kształtowane jest przez klastry (odrębne zespoły) 13 odmiennych, wyraźnie zróżnicowanych języków regionalnych (narzeczy) saamskich (saam. *sámegiella*), tj. 1) **języki saamskie wschodnie**: a) inari (saam. *anarâškielâ*), b) kildin (saam. *gielddasámegiella*, saam. ros. *кӱлӧ*), c) skolt (kolтта) (saam. *nuortalašgiella*, *sää' m'kiöll*), d) obumierający ter (saam. *ter*); obumarłe: e) akkala (saam. *áhkkilsámegiella*), f) kemi (saam. *giemasámegiella*), g) kainuu; 2) **języki saamskie zachodnie**: a) lule (saam. *julevsámegiella*), b) północnosaański (saamski północny) (saam. *davvisámegiella*, *sámegiella*): a. dialekt tornio (saam. *Durdnosa suopmanat*), b. dialekt ruija (finmark) (saam. *Finnmárkku suopmanat*), c. dialekt nadmorski (saam. *mearrasámegiella*), c) pite (saam. *bihtánsámegiella*, *biđonsámegiella*), d) ume (saam. *ubmisámegiella*), e) południwosaamski (saam. *lullisámegiella*) (o tym zob. Wojan 2016).

W referacie podniesione zostaną m.in. takie kwestie, jak: zróżnicowanie terytorialne języków/dialektów i stopień wzajemnego zrozumienia; wpływ polityki językowej państw na rozwój etnolektów (stabilność rozwoju czy zachwianie?); kontinuum kulturowe; wspólnotowość czy rozczłonkowanie?; kontinuum językowe czy różne formy językowe?. Uzasadnione zostanie miano „etnolekt”.

Słowa kluczowe: *Saamowie, języki saamskie*

Bibliografia:

- Mikko Korhonen, *Johdatus lapin kielen historiaan*, Helsinki 2012.
Alfred F. Majewicz, *Języki świata i ich klasyfikowanie*, Warszawa 1989.
Karol Piasecki, *Hiperborejczycy czyli ludy cyrkumborealne*, t. 2, Szczecin 2021.
Pekka Sammallahti, *The Saami Languages. An introduction*, Kárášjohka 1998.
Katarzyna Wojan, *Język fiński w teorii i praktyce*, Gdańsk 2016.
Katarzyna Wojan, *O etymologii etnonimiki Saamów/Lapończyków w świetle europejskiej historiografii*, „*Studia Scandinavica*” 2017, nr 1 (21), s. 79-105.

*

Aneta Wysocka (UMCS), Wyjechać w Bieszczady – o związku wyrazowym odzwierciedlającym eskapistyczny mit pogranicza

Referat będzie dotyczył społecznie utrwalonego połączenia wyrazowego (*rzucić wszystko i wyjechać w Bieszczady*). Jest ono dla lingwisty ciekawe z uwagi na obserwowalną dziś w niektórych kontekstach jego użycia nieregularność znaczeniową, która mogłaby świadczyć o frazeologizacji (Lewicki 2003, Pajdzińska 2006). Motywacja tego procesu (jeśli on rzeczywiście zachodzi – rozstrzygnięciu tej kwestii będą służyły analizy materiałowe) miałyby charakter społeczno-kulturowy i wiązałyby się z przewartościowaniem tradycyjnej opozycji CENTRUM-PERYFERIE.

Ze wstępnych obserwacji wynika, że w semantyce interesującego mnie zwrotu odzwierciedliły się utrwalone w zbiorowej wyobraźni alternatywne modele życia: wielkomiejski i eskapistyczny. Ten drugi aktualizuje się w wypowiedziach głównie za

sprawą bogatego w konotacje (Bogdanowicz 2017) toponimu *Bieszczady*, odsyłającego do krainy geograficznej silnie kojarzonej z kategorią POGRANICZA, rozumianego jako peryferia kulturowe i cywilizacyjne.

Utrwalony w zasobach wspólnej wiedzy kulturowej (*cultural common ground*) scenariusz (Mandler 2004; Tokarski 2013) ucieczki na owe peryferia, czyli *wyjechania w Bieszczady*, kształtował się już na przełomie lat 50-tych i 60-tych XX wieku (patrz np. twórczość Hłaski i jej recepcja). Niemniej jednak w wieku XXI zyskał on pewne nowe cechy (np. tym, od czego się ucieka, nierzadko bywa praca w korporacji), a zarazem zasadnicze elementy pozostały w nim niezmiennie: na południowo-wschodnie pogranicze wyrusza się po rozmaicie rozumianą „przygodę” i „urodę życia” (Młynarski). Prześledzenie współczesnych kontekstów występowania zwrotu *wyjechać w Bieszczady* będzie służyło rekonstrukcji owego eskapistycznego scenariusza i jego współczesnych wariantów.

Słowa kluczowe: *konotacje toponimu, frazeologizacja, skrypty językowe, eskapizm, mit pogranicza*

Bibliografia:

- Bogdanowicz Elżbieta, 2017, *Konotacje nazw własnych (na materiale publicystyki prasowej)*, Białystok.
- Lewicki Andrzej M., 2003, *Studia z teorii frazeologii*, Łask.
- Mandler Jean M., 2004, *Opowiadania, skrypty i sceny: aspekty teorii schematów*, przeł. M. Cierpisz, Kraków.
- Pajdzińska Anna, 2006, *Studia frazeologiczne*, Łask.
- Tokarski Ryszard, 2013, *Światy za słowami. Wykłady z semantyki leksykalnej*, Lublin.

*

Włodzimierz Wysoczański (UWr), *Język – pogranicze, języki – pogranicza*

Dążeniem rozważań o charakterze uogólniającym jest naświetlenie ważniejszych współzależności między językiem i pograniczem, ściślej – odnośności wymiaru językowego i wielopłaszczyznowości treściowo-zakresowej i klasyfikacyjnej kategorii pogranicza. Obszar omówień uszczegóławiających zmierza do ukazania korelacyjności (wielojęzykowości z innymi sferami identyfikacyjnymi w oparciu o poświadczenia synkretycznych sprzężeń płaszczyzny językowej m. in. z wymiarem kulturowym, etnicznym, narodowościowym, politycznym, konfesyjnym, liturgicznym, społeczno-jednostkowym, psychologiczno-mentalnościowym, terytorialnym, a ostatecznie – złożoności sytuacji językowej w wieloaspektowych uwarunkowaniach pograniczy, głównie funkcjonalnej wartości języka (bądź jego odmiany) oraz obecności i używania języków w sferze sakralno-liturgicznej. Przedstawienie konkretyzujące sprowadza się do przybliżenia kwestii wyznaczników tożsamościowo-wyróżniających w warunkach (wielojęzykowości – i (wielo)kulturowości, (wielo)wyznaniowości itd. – w strefie pograniczy, przede wszystkim znaków językowo-kulturowych w sferze onimicznej.

Prace własne dotyczące pograniczy językowo-kulturowych:

- Włodzimierz Wysoczański, *Wielojęzykowość i wielokulturowość pograniczy (w kontekście polskim), Język a kultura, Tom 18. Wielokulturowość w języku*, 2006, s. 9–32.
- Włodzimierz Wysoczański, *Pogranicza etnojęzykowe w Polsce w ujęciu typologicznym*, w: *Studia nad językami i kulturami europejskimi. Prace Komisji Kultur Europejskich Oddziału PAN we Wrocławiu*, pod red. A. Furdala, Wrocław 1998, s. 75–83.

- Włodzimierz Wysoczański, Kulturowo-językowe wymiary “swojskości” i “obcości” na obszarach kontaktowych. Dwudzielność etniczno-językowa, stereotypów etnicznych i etnonimów, [w:] Naše a cizí v interetnické a interpersonální jazykové komunikaci, red. I. Bogoczová, Ostrava 2001, s. 201–212.

- Włodzimierz Wysoczański, Znaki językowo-kulturowe. Specyficznojęzykowe wyznaczniki tożsamości etniczno-kulturowej, Rozprawy Komisji Językowej [Wrocławskie Towarzystwo Naukowe], t. . XXVIII, 2002, s. 43–71.

- Włodzimierz Wysoczański, Lingwonimy – wyznaczniki tożsamości w nazwach własnego i obcego etnolektu, [w:] Chrześcijańskie dziedzictwo duchowe narodów słowiańskich, red. nauk. Z. Abramowicz, Białystok 2003, 469–482.

- Włodzimierz Wysoczański, Odniesienia międzyjęzykowe w świetle nazw miejscowych pogranicza polsko-ruskiego, Acta Polono-Ruthenica XI, 2006, s. 307-329.

*

Marcin Zabawa (UŚ), *Polski język informatyki jako językowe pogranicze polsko-angielskie*

Polszczyzna pozostaje obecnie pod silnym wpływem angielszczyzny. O ile jednak wpływy angielskie na polszczyznę ogólną zostały już dość dobrze opisane (por. np. prace E. Mańczak-Wohlfeld 2006, Witalisz 2007, 2015, 2016, aby ograniczyć się tylko do monografii), o tyle wpływ angielszczyzny na poszczególne odmiany lub rejestry polszczyzny albo na określone odmiany specjalistyczne został zbadany tylko częściowo, por. monografie dotyczące zapożyczeń angielskich w spontanicznym języku mówionym (Otwinowska-Kasztelaniec 2000, Zabawa 2012), języku blogów (Wiśniewska-Białas 2011), języku korporacji (Cierpich 2019) czy języku prasy kobiecej (Surendra 2019). Prace te nie stanowią jednak pełnego przeglądu zapożyczeń we wszystkich odmianach specjalistycznych; wiele z takich odmian nadal czeka na szczegółowe zbadanie. A to właśnie w odmianach specjalistycznych, takich jak związane z polem semantycznych komputerów i Internetu, wpływ angielszczyzny zaznacza się najsilniej.

Celem wystąpienia jest częściowe wypełnienie opisywanej luki. Referat skupia się na analizie polskiego języka informatyki w odmianie potocznej pod kątem wpływów angielskich. Podstawą badań jest samodzielnie zebrany przez autora korpus badawczy składający się z krótkich wpisów (postów) zebranych z 32 wybranych polskojęzycznych forów internetowych związanych tematycznie z komputerami i Internetem. Łączna wielkość korpusu to ponad 1.500.000 słów.

Referat będzie poświęcony najbardziej widocznym przejawom wpływu angielszczyzny na polszczyznę informatyczną, a zatem anglicyzmom właściwym (np. *adblocker, benchmark, bluescreen, malware, memory, multiroom, next-gen, noob, overclocker, patch, perk, provider, reboot, repeater, sandbox, shooter, sniffer, socket, speaker, tab, trial, warn, whitelist, worklog*). Łącznie w korpusie zidentyfikowano 583 zapożyczenia angielskie (typy), które wystąpiły łącznie 45.239 razy. W referacie zostaną szczegółowo omówione takie aspekty anglicyzmów, jak ich częstotliwość pojawiania się w korpusie, asymilacja na poziomie ortografii i morfologii (wraz ze szczegółowymi danymi liczbowymi), a także istnienie (bądź nie) potencjalnych odpowiedników rodzimych, neosemantyzmów lub kalk (np. *latka, niebieski ekran, pamięć, piaskownica, strzelanka, głośnik, karta, biała karta*). Szczególna uwaga będzie poświęcona zapożyczeniom najnowszym, nieodnotowanym do tej pory w literaturze przedmiotu ani w słownikach języka polskiego.

Dodatkowo w referacie zostaną omówione problemy teoretyczne i metodologiczne związane z ekscerpcją i analizą anglicyzmów, takie jak np. błędny zapis anglicyzmu w

korpusie, niepoprawna forma zapożyczenia, rozróżnianie pomiędzy zapożyczeniem a zjawiskiem przełączania kodu czy – nawiązując do problemów ogólniejszej natury – kontrowersje związane z zakreślaniem granic danego pola semantycznego.

Słowa kluczowe: *Zapożyczenia właściwe, anglicyzmy, asymilacja zapożyczeń, językoznawstwo korpusowe, język informatyki*

Bibliografia:

- Cierpich, A. 2019. *Zapożyczenia angielskie w polszczyźnie korporacyjnej*. Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie.
- Mańczak-Wohlfeld, E. 2006. *Angielsko-polskie kontakty językowe*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Otwinowska-Kasztelanic, A. 2000. *A study of the lexico-semantic and grammatical influence of English on the Polish of the younger generation of Poles (19-35 years of age)*. Wydawnictwo Akademickie Dialog.
- Surendra, A. 2019. *Moda językowa na zapożyczenia angielskie w prasie kobiecej*. Wydawnictwo Naukowe Silva Rerum.
- Wiśniewska-Białas, H. 2011. *Wpływ języka angielskiego na polszczyznę blogów*. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Witalisz, A. 2007. *Anglosemantyzy w języku polskim – ze słownikiem*. Kraków: Tertium.
- Witalisz, A. 2015. *English loan translations in Polish: Word-formation patterns, lexicalization, idiomaticity and institutionalization*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Witalisz, A. 2016. *Przewodnik po anglicyzmach w języku polskim*. Kraków: Wydawnictwo JAK.
- Zabawa, M. 2012. *English lexical and semantic loans in informal spoken Polish*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

*

Agnieszka Zatorska (UŁ), *Językowe sygnały wielokulturowości i egzotyki na pograniczach w Trylogii Sienkiewicza i jej słoweńskich przekładach*

Referat dotyczy ekwiwalentów tłumaczeniowych w zakresie słownictwa realiów związanych z pograniczami, na których toczy się akcja powieści historycznych Henryka Sienkiewicza. Materiał do badań wyekscerpowano z „Pana Wołodyjowskiego”, w mniejszym zakresie z „Ogniem i mieczem”. Dane z tekstów oryginalnych skonfrontowano następnie ze słoweńskimi przekładami uwzględnionych utworów. Rozpatrywano nazwy realiów, które w literaturze przedmiotu są określane jako zapożyczenia kresowe. Analizą objęto m. in. etnonimy, takie jak *Lipek, Tatar, Turek*. Uwzględniono leksemy użyte przez pisarza do kreacji świata dawnych Kresów i legendy Dzikich Pól, jak np. *hultajstwo, ordyńcy*. Pytanie badawcze dotyczy tego, czy i w stosunku do jakich nazw następuje w przekładzie neutralizacja bądź utrata funkcji egzotyzującej? Poświadczono tego typu zmianę na przykład przez zastosowanie słoweńskiego ekwiwalentu *vojak* wobec źródłowych leksemów *Kozak, semen*. Zamiarem autorki referatu jest udokumentowanie tego zjawiska na szerszym materiale i odpowiedź na pytanie, na ile jest ono notowane w badanych translacjach. Utracie znamion wielokulturowości i egzotyki pogranicza towarzyszy w translacji często transformacja semantyczna o charakterze generalizacji. Zaobserwowano to na przykład w odniesieniu do nazwy rasy końskiej *bachmat* tłumaczonej jako słoweń. *konj*, względnie *turški konj*. Zamierzono także pokazanie zachowania lub neutralizacji nacechowania wartościującego i stylistycznego wybranych leksemów. Zastąpienie nacechowanego pod względem stylistycznym i

aksjologicznym leksemu *bisurmanin/bisurman* przez słowen. *musliman* dowodzi zmniejszenia tego nacechowania w przekładzie. Badaniem objęto leksykalne sygnały egzotyki i orientalizmy w nazwach uzbrojenia, np. *handzar, jatagan, kindżał* i ich ekwiwalenty w słoweńskiej wersji językowej. Odnotowano trudności z przekładem nazw realiów geograficznych, jak wybór nazwy innej rzeki jako ekwiwalentu, np. *widzieli brzeg Dniestrowy* PW s. 178 – *V daljavi so zagledali tuje obrežje Dnepra* MV s. 190, choć w innym zdaniu słoweńskiej translacji pojawia się słoweński odpowiednik hydronimu *Dniestr*, por. *Dniestr počął świecić* PW s. 181 – *Dnester se je svetil v daljavi* MV s. 192. Zauważono opuszczenia pewnych fragmentów czy leksemów w translacji, por. w wersji językowej oryginału: *w haremie, kupiec bakalij* PW 389. Problematyczna dla autorów translacji okazała się obecność fraz, które powieściopisarz kwalifikował jako podane w języku małopolskim, a które w przekładzie zostały przetłumaczone na język docelowy. Celem badania obejmującego różne kręgi tematyczne nazw sygnalizujących wielokulturowość i egzotykę opisywanych przez pisarza dawnych terenów pogranicznych jest odpowiedź na pytanie, w jakim stopniu słoweńskie translacje zachowują ten koloryt, a w jakim stopniu go tracą, na przykład przez bezekwiwalentność uwzględnianej leksyki.

Słowa kluczowe: *zapożyczenia kresowe, powieści historyczne, nazwy realiów, translatoryka, język polski, język słoweński*

Źródła:

- Sienkiewicz H., 1989. *Ogniem i mieczem*, PIW, Warszawa
Sienkiewicz H., 1974, *Z ognjem in mečem*, przełożył Janko Moder, Državna založba Slovenije, Ljubljana.
Sienkiewicz H., 1989. *Pan Wołodyjowski*, PIW, Warszawa – PW
Sienkiewicz H., 1974, *Mali vitez*, prev. M. A., Državna založba Slovenije, Ljubljana – MV

Bibliografia:

- Bogucki Ł., Dybiec-Gajer J., Piotrowska M., Tomaszewicz T., 2019, *Słownik polskiej terminologii przekładoznawczej*, Wydawnictwo Księgarnia Akademicka, Kraków.
Brzozowska Z. A., 2022, „*Mój bachmacie biegać umiesz...*” – *Zagadkowy orientalizm odzwierciedlony w nazwie rasy końskiej w piśmiennictwie staroruskim i staropolskim*, „*Slavia Orientalis*”, LXXI, nr1, s. 207–217, DOI: 10.24425/slo.2022.141155.
Bujnicki T., 2014, *Na pograniczach, kresach i poza granicami. Studia*, M. Siedlecki i Ł. Zabielski (oprac. i red.), Książnica Podlaska w Białymstoku, Białystok.
Kielar B., 1988, *Tłumaczenie i koncepcje translatoryczne*. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
Kowalska D., Pietrzak M., 2021, *Publicystyka Henryka Sienkiewicza. Język – styl – gatunek*. Wyd. UŁ, Łódź.
Lewicki R., 2017, *Zagadnienia lingwistyki przekładu*. Wydawnictwo UMCS, Lublin.
Mariak Leonarda, 2019, *Językowa kreacja Dniepru w „Ogniem i mieczem”*, w: *Leksykalno-stylistyczne zjawiska w Trylogii i Krzyżakach Henryka Sienkiewicza*, seria: „Rozprawy i Studia” T. (MCLXXVIII) 1104, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin, s. 37–44.
Mariak Leonarda, 2019, *Językowy obraz Kozaka w „Ogniem i mieczem”*. *Sposoby prezentacji przedstawicieli społeczności kozackiej*, w: *Leksykalno-stylistyczne zjawiska w Trylogii i Krzyżakach Henryka Sienkiewicza*, seria: „Rozprawy i Studia” T. (MCLXXVIII) 1104, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego: Szczecin, s. 45–63.

- Mariak Leonarda, 2019, *Językowe środki opisu konia w Trylogii*, w: *Leksykalno-stylistyczne zjawiska w Trylogii i Krzyżakach Henryka Sienkiewicza*, seria: „Rozprawy i Studia” T. (MCLXXVIII) 1104, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego: Szczecin, s. 11–27.
- Ostromięcka-Frączak B., 1996, *Polskie realia w słoweńskich tłumaczeniach*, w: T. Drewnowski, Z. Libera, E. Steczek-Czerniawska (red.): *Księga Kaliska. W stulecie urodzin Marii Dąbrowskiej*. Kaliskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Kalisz, s. 174–181.
- Pietrzak M., 2004, *Językowe środki kreowania postaci w twórczości historycznej Henryka Sienkiewicza*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Wilkoń A., 2019, *O języku i stylu „Ogniem i mieczem” Henryka Sienkiewicza. Studia nad tekstem*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, wyd. 2. poprawione.
- Wiśniewska H., 1996, *Zapóżyczenia kresowe w „Ogniem i mieczem” na tle ich występowania w utworach z epoki*, „Język Artystyczny” 10, s. 88–105.
- Zatorska A., 2019, *Z lingwistycznych zagadnień słoweńskiego przekładu „Pana Wołodyjowskiego” Henryka Sienkiewicza*, w: M. Pietrzak i A. Zalewska (red.). *Henryk Sienkiewicz. Język – Semantyka*. seria: Sienkiewicz — nowe odczytania 9, J. Axer i T. Bujnicki, (red. serii) Wydawnictwo DiG, Wydział Artes Liberales UW, Warszawa, s. 315–338.
- Zatorska A., 2020, *Połanieccy po słoweńsku – wśród przyrody i we wnętrzach. Semantyka i stylistyka w przekładzie*, „Rozprawy Komisji Językowej ŁTN”, tom LXVIII, (2020), s. 175–197.
- Zatorska A., 2021, *O stylistyce i leksyce słów kilka. „Potop” Henryka Sienkiewicza i słoweński przekład Rudolfa Molè*, „Roczniki Humanistyczne” t. LXIX, z. 6 (2021), s. 189–201.
- Zatorska A., 2022, *Pregled raziskovalne problematike pri analizi slovenskih prevodov poljskih klasičnih romanov*, przeł. na j. słoweński D. Krvina, v: G. Nikolovski, N. Ulčnik (red.), *Slavistična prepletanja 2*, Univerza v Mariboru, Maribor, s. 81–96.

*

Magdalena Zawrotna (UJ), *Rodzaje słów-wyzwalaczy (trigger words) w arabsko-angielskim przełączaniu kodów językowych*

Wystąpienie będzie miało na celu przedstawienie wyników badania przeprowadzonego wśród egipskiej diaspory w Londynie. Projekt, którego część terenowa zaplanowana jest na lipiec 2023, ma posłużyć doprecyzowaniu terminu „słowo-wyzwalacz” (*trigger word, lexical trigger*) w przełączaniu kodów, z uwzględnieniem jego zakresu pojęciowego i kierunku działania.

Projekt oparty jest o hipotezę „słów-wyzwalaczy” (*triggering hypothesis*) skonstruowaną i rozwiniętą przez Clyne’a (1967, 1972, 1977, 1980, 2003). Zaobserwował on, że wyrazy pokrewne, zapóżyczenia i nazwy własne zwiększają prawdopodobieństwo wystąpienia przełączania kodów w obrębie analizowanej wypowiedzi osób dwujęzycznych. Jako główny warunek wskazuje się (przynajmniej częściową) tożsamość tych wyrazów w obydwu językach pod względem formy i znaczenia (Broersma i de Bot 2006:4). Opisany przez Clyne’a efekt (*triggering effect*) był wielokrotnie testowany empirycznie, a hipoteza modyfikowana pod względem teoretycznym, np. z uwzględnieniem psycholingwistycznych modeli produkcji mowy. Przeformułowana w 2006 roku (Broersma & de Bot) hipoteza oparta na dwujęzycznym modelu produkcji mowy (de Bot 1992), będącym rozwinięciem modelu Levelta (1989), zakłada, że wybór języka dla danego fragmentu wypowiedzi dokonuje się na poziomie konceptualnym, skąd

pod wpływem „słów – wyzwalaczy” rozpoczyna się aktywacja języka niebędącego aktualnie językiem komunikacji (Broersma & de Bot 2006:9). Użycie wyrazów pokrewnych prowadzi do zwiększonej aktywacji obydwu języków dostępnych osobie mówiącej (Kroll i in. 2014).

Wiele z mechanizmów zaangażowanych w ten proces pozostaje niejasnych, począwszy od zakładanego warunku tożsamości formy i znaczenia w obydwu językach. Część badań pokazuje na przykład, że tzw. *false friends*, a więc wyrazy o zbliżonej formie, ale odmiennym znaczeniu, wykazują taki sam potencjał wyzwalający przełączanie kodów (Broersma i in. 2009).

Inny problem, obserwowany przez tych samych autorów (*ibid.*), to fakt, że poziom integracji fonetycznej zapożyczeń lub wyrazów pokrewnych nie wpływa znacząco na zmniejszenie ich potencjału wyzwalającego przełączanie kodów. Analizowane przez autorów pary wyrazów (*tematiceskij, nacionalistka vs. thematic, nationalist*) klasyfikowane w trójstopniowej skali „przejrzystości” w niemal jednakowym stopniu wiązały się z możliwością wystąpienia w ich otoczeniu zjawiska przełączania kodów. Nie jest więc jasne, gdzie dokładnie przebiega granica integracji fonetycznej i morfologicznej tego rodzaju wyrazów. Przy obecnej wiedzy o procesach psycholingwistycznych istotnym zagadnieniem wydaje się znalezienie odpowiednich kryteriów kwalifikacji wyrazu jako „słowa-wyzwalacza”.

Kolejne pytania dotyczą potencjału wyzwalającego transferów leksykalnych i zapożyczeń *ad hoc*, tworzonych na potrzeby pojedynczej konwersacji. I wreszcie, czy wszystkie wyrazy pokrewne mają ten sam status? Czy słowa pokrewne (lub inne „słowa-wyzwalacze”) działają dwukierunkowo? Potencjalnie, niektóre wyrazy ułatwiają przełączenie jednego kodu na inny, ale nie na odwrót. Może tak być w przypadku arabskiego słowa *bass* „ale”, które, biorąc pod uwagę jego fonetyczne podobieństwo do angielskiego odpowiednika *but*, wydaje się stanowić impuls do zmiany kodu z angielskiego na arabski, ale nie z arabskiego na angielski.

Słowa kluczowe: *przełączanie_kodów_językowych, dwujęzyczność, słowa_wyzwalacze*

Cytowane prace:

- Clyne, M. (1967) *Transference and Triggering: Observations on the Language Assimilation of Post-war German-Speaking Migrants in Australia*. The Hague: Martinus Nijhoff.
- Clyne, M. (1972) *Perspectives on Language Contact: Based on a Study of German in Australia*. Melbourne: Hawthorn.
- Clyne, M. (1977) Nieuw-Hollands or Double Dutch. *Dutch Studies* 3, 1–20.
- Clyne, M. (1980) Triggering and language processing. *Canadian Journal of Psychology* 34, 400–406.
- Clyne, M. 2003. *Dynamics of Language Contact: English and Immigrant Languages*. Cambridge: CUP.
- Broersma, M., & De Bot, K. (2006) Triggered codeswitching: A corpus-based evaluation of the original triggering hypothesis and a new alternative. *Bilingualism: Language and Cognition* 9, 1–13.
- Levelt, W. J. M. (1989) *Speaking: From intention to articulation*. Cambridge: MIT.
- De Bot, K. (1992) A bilingual production model: Levelt’s ‘Speaking’ model adapted. *Applied Linguistics* 13, 1–24.
- Kroll, J. F., Bobb, S. C., & Hoshino, N. (2014) Two Languages in Mind: Bilingualism as a Tool to Investigate Language, Cognition, and the Brain. *Current Directions in Psychological Science*, 23(3).

Broersma M, Isurin L, Bultena S and De Bot K (2009) Triggered code switching: Evidence from Dutch-English and Russian-English bilinguals. [w:] Isurin L, Winford D and De Bot K (red.), *Multidisciplinary approaches to code switching*. Amsterdam: John Benjamins.

*

Anna Zielińska (IS PAN), Anotacja socjolingwistyczna w korpusie mówionym bilingwizmu polsko-niemieckiego LangGener jako wyzwanie metodologiczne

Korpus bilingwizmu polsko-niemieckiego LangGener jest efektem polsko-niemieckiego grantu „Pokoleniowe zróżnicowanie języka: zmiany morfosyntaktyczne wywołane przez polsko-niemiecki kontakt językowy w mowie osób dwujęzycznych” finansowanego przez NCN i DFG. Celem projektu jest zintegrowany opis niemiecko-polskiego/polsko-niemieckiego bilingwizmu w Polsce i w Niemczech, uwzględniający aspekty lingwistyczne, jak i socjolingwistyczne. Pytanie badawcze projektu brzmi: Czy zmiany morfosyntaktyczne wywołane przez polsko-niemiecki/niemiecko-polski kontakt językowy w mowie osób dwujęzycznych są zróżnicowane pokoleniowo? Korpus jest narzędziem, które powinno pomóc odpowiedzieć na to pytanie. Wyzwaniem metodologicznym dla zespołu było łączenie danych językowych i socjolingwistycznych. Została przeprowadzona nowa dla lingwistyki korpusowej anotacja socjolingwistyczna. Umożliwia to wyszukiwanie i sortowanie fragmentów tekstów odnoszących się do biografii językowych. W referacie zaprezentuję tę nowatorską anotację.

Słowa kluczowe: językoznawstwo korpusowe, polsko-niemieckie kontakty językowe, socjolingwistyka, wielojęzyczność, biografie językowe

Bibliografia:

Björn Hansen, Anna Zielińska (red.), 2022, *Soziolinguistik trifft Korpuslinguistik Deutsch-polnische und deutsch-tschechische Zweisprachigkeit*, Heidelberg.
LangGener Spoken Corpus: <https://langgener.ijp.pan.pl/#!/info/pl/publications> (tam też lista publikacji związanych z projektem).

*

Olga Ziółkowska (UAM), O „trzech Indyjach” w Historiji Trzech Kroli. Między polszczyzną a łaciną

W referacie proponuję namysł nad pierwszym w historii całościowym wydaniem transliteracji i transkrypcji HTK, które zostało przygotowane przez zespół badawczy pod kierunkiem D. Rojszczak-Robińskiej w ramach grantu NCN i udostępnione w narzędziu na stronie internetowej [Staropolskie Apokryfy Nowego Testamentu \(amu.edu.pl\)](http://StaropolskieApokryfyNowegoTestamentu.amu.edu.pl). Zestawione zostały w sposób symultaniczny łacińskie źródła (tu *Historia Trium Regum* Jana z Hildesheim) oraz inne wydania fragmentów transkrypcji. Użytkownik może nawigować po tekście według miejsc paralelnych oraz wątków, a także przeszukiwać tekst dzięki wyszukiwarkom leksykalnej i gramatycznej.

Zespół badawczy przygotowujący transkrypcję HTK (do którego należałam) niejednokrotnie stawał przed koniecznością podejmowania decyzji – czy „naprawiać” tekst polskojęzyczny, który zawierał błędy rzeczowe i nieścisłości gramatyczne, wzorując się na łacińskim tekście, czy zostawić te niedociągnięcia, szanując autonomię tekstu wernakularnego. A jeśli zostawić – w jakim zakresie i w jaki sposób informować o nich odbiorcę tekstu, użytkownika narzędzia.

Szczegółowe problemy, z którymi musieli zmierzyć się wydawcy, zostaną zaprezentowane na przykładach z obszernego fragmentu HTK poświęconego opisowi „trzech Idyji”, z których – według przekazu – pochodzili Kacper, Melchior i Baltazar.

Słowa kluczowe: *apokryf, źródła, edycja, historyja trzech kroi, błąd*

Bibliografia:

Wydania:

Historyja Trzech Kroi, w: apocrypha.amu.edu.pl [dostęp: 5.03.2023]

Rzepka Wojciech Ryszard, Wydra Wiesław (wyd.), Adamczyk Maria (wstęp), 1996, *Cały świat nie pomieściłby ksiąg. Staropolskie opowieści i przekazy apokryficzne*, Warszawa–Poznań.

Wydra Wiesław, 2019, *Kodeks Wawrzyńca z Łaska 1544. Faksymile*, Poznań.

Opracowania:

Adamczyk Maria, 1980, *Biblijno-apokryficzne narracje w literaturze staropolskiej do końca XVI wieku*, Poznań.

Adamczyk Maria, 1994, „*Historia Trzech Króli*” w kręgu narracyjnej literatury apokryficznej, w: Zdzisława Krążyńska, Marian Kucala (red.), *Studia Historycznojęzykowe I*, Kraków, s.141–149.

Brückner Aleksander, 1904, *Literatura religijna w Polsce*, t. 3, Warszawa.

Crombach Hermann, 1654, *Primitiae gentium sive Historia et Encomium S.S. Trium Regum Evangelicorum*, Colonie Agrippinae.

Floss Joseph, 1864, *Dreikönigenbuch. Die Uebertragung der hh. Dreikönige von Mailand nach Köln*, Bonn.

Harris Sylvia, 1959, *The Historia trium regum and the Medieval Legend of the Magi in Germany*, „*Medium Aevum*”, XXVIII, 1, s. 23–30.

Horstmann Carl, 1886, *The Three Kings of Cologne. An Early English Translation of the „Historia trium regum” by John of Hildesheim*, London.

Kalina Antoni, 1879, *Anecdota palaeoponica*, „*Archiv für Slavische Philologie*”, t. 3, s. 1–66.

Kaliszuk Jerzy, 1999, *Kult Trzech Króli w Polsce późnego średniowiecza*, „*Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*”, t. 72, s. 445–460.

Kaliszuk J., 2002a, *Kult Trzech Króli w miastach Królestwa Polskiego w XV wieku*, w: Halina Manikowska, Hanna Zaremska (red.), *Ecclesia et civitas. Kościół i życie religijne w mieście średniowiecznym*, Warszawa, s. 433–438 (*Colloquia Mediaevalia Varsoviensia III*).

Kaliszuk Jerzy, 2002b, *Trzej Królowie a ideologia władzy w średniowieczu – wybrane problemy*, w: Jerzy Pysiak, Aneta Pieniądz-Skrzypczak, Marcin Rafał Pauk (red.), *Monarchia w średniowieczu: władza nad ludźmi, władza nad terytorium. Studia ofiarowane Profesorowi Henrykowi Samsonowi*, Warszawa–Kraków, s. 351–372.

Kaliszuk Jerzy, 2005, *Mędracy ze Wschodu. Legenda i kult Trzech Króli w średniowiecznej Polsce*, Warszawa.

Kaliszuk Jerzy, 2006, *The Three Kings in Popular Piety in Poland in the late Middle Ages*, w: Thomas Wünsch (hrsg.), *Religion und Magie in Ostmitteleuropa. Spielräume theologischer Normierungsprozesse in Spätmittelalter und Früher Neuzeit*, Berlin, s. 239–255 (*Religions- und Kulturgeschichte in Ostmittel- und Südeuropa*, Bd. 8).

- Kaliszuk Jerzy, 2017, *Święci kolońscy w kulcie Kościoła polskiego w XI–XII w.*, w: Jan Tyszkiewicz, Krzysztof Łukawski (red.), *Pierwsze wieki chrześcijaństwa w Polsce: do roku 1200*, Pułtusk, s. 87–95.
- Katalog rękopisów Biblioteki Narodowej, 1980, seria 2, t. 2: *Rękopisy z Biblioteki Załuskich i innych zbiorów polskich zwrócone z Leningradu w latach 1923-1934: sygnatury 3006-3300*, Krystyna Muszyńska, Bogumił Stanisław Kupść (oprac.), Warszawa.
- Kehrer Hugo, 1908, *Die Heiligen Drei Könige in Literatur und Kunst*, Leipzig.
- Korpanty Józef (red.), 2001, *Słownik łacińsko-polski*, Warszawa.
- Kowalewicz H., 1973, „*Historia Trium Regum*” Jana z Hildesheimu, w: J. Babicz (red.), *Studia z dziejów geografii i kartografii*, Wrocław, s. 289–294.
- Łosowska Anna, 2009, *Średniowieczne zabytki literackie w przemyskiej kolekcji liber legum*, „Rocznik Przemyski”, R. XLV, z. 3, s. 6–11.
- Maslej Dorota, 2021, Konstrukcja objaśniająca *rozumiej* w staropolskich tekstach z kodeksu Wawrzyńca z Łaska, „LingVaria”, nr 1, s. 111–122.
- Monneret de Villarda Ugo, 1952, *Le leggende orientali sui Magi evangelici*, Città del Vaticano.
- Piacentini Marcello, 1997, *Z Kolonii do Moskwy: o pewnej wędrówce Trzech Króli między XIV a XVI wiekiem*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza”, t. 32, s. 19–35.
- Wydra Wiesław, 2019, *Wstęp*, w: tegoż, *Kodeks Wawrzyńca z Łaska 1544. Faksymile*, Poznań, s. VII–XII.
- Zaleski Wincenty, 1964, *Pokłon Magów*, w: Eugeniusz Dąbrowski (wstęp i oprac.), *Jezus Chrystus*, Poznań, s. 189.

*

Iwona Żuraszek-Ryś (UZ), *Przeobrażenia nazewnictwa na pograniczu polsko-niemieckim (na przykładzie nazw miejscowych z okolic Zielonej Góry)*

Przedmiotem omówienia w referacie będą przeobrażenia nazw miejscowych z okolic Zielonej Góry, zaświadczone burzliwą przeszłością historyczną obszaru. Zmiany jego przynależności politycznej, a w tym wypadku także tożsamości etnicznej, kulturowej mieszkańców odcisnęły piętno na postaci językowej różnych rodzajów nazw własnych (w tym ojkonimów). Nazwy miejscowe z okolic Zielonej Góry należy zatem traktować jako świadectwo polonizacji, germanizacji czy repolonizacji i towarzyszących tym procesom sposobów adaptacji onimów do obowiązującego w danym okresie systemu nazewniczego.

Słowa kluczowe: *ojkonimy, pogranicze polsko-niemieckie, adaptacja nazw miejscowych*

Bibliografia:

- Choroś M., Jarczak Ł., *Przejęciowe nazwy miejscowe na Śląsku w latach 1945–1948 (na przykładzie Opolszczyzny)*, [w:] *Najnowsze przemiany nazewnictwa*, red. E. Jakus-Borkowa, K. Nowik, Warszawa 1998, s. 165-174.
- Czopek-Kopciuch B., *Adaptacje niemieckich nazw miejscowych w języku polskim*, Kraków 1995.
- Duma J., *Pogranicze zachodnie*, [w:] *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa – Kraków 1998, s. 401-425.

- Nazwa dokumentem przeszłości regionu. Tom poświęcony Wielkiemu Profesorowi Stanisławowi Rospondowi*, red. J. Nowosielska-Sobel, G. Strauchold, W. Kucharski, Wrocław 2010.
- Rymut K., *Działalność powojennej Komisji Ustalania Nazw Miejscowości z perspektywy kilkudziesięciu lat*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze” 10, Gdańsk 1984, s. 87–91.
- Sochacka S., Zmiany nazw miejscowych na Śląsku Opolskim po 1945 r., „Rocznik Ziemi Zachodnich” 2017, t. 1, s. 341-359.
- Szmyt A., *Historia polonizacji nazw miejscowych na tzw. ziemiach odzyskanych po 1945 roku (na przykładzie Warmii i Mazur)*, [w:] *Nazwy własne w języku i społeczeństwie*, red. M. Rutkowski, Hącia A., Olsztyn 2021, s. 121-136.
- Urbańczyk S., *Początki działalności Głównej Komisji Ustalania Nazw Miejscowości na Śląsku i Ziemi Lubuskiej*, [w:] *Gwary i nazewnictwo na Ziemiach Zachodnich i Północnych*, red. E. Homa, Zielona Góra 1998, s. 23-30.
- Utracki D., *Problematyka nazewnicza na Ziemiach Zachodnich. Proces repolonizacji i polonizacji nazw po II wojnie światowej*, [w:] *Letnia Szkoła Historii Najnowszej 2011. Referaty*, red. P. Gasztold-Seń i Ł. Kamiński, Warszawa 2012, s. 109-118.
- Wagińska-Marzec M., *Ustalanie nazw miejscowości na Ziemiach Zachodnich i Północnych*, [w:] *Wokół niemieckiego dziedzictwa kulturowego na Ziemiach Zachodnich i Północnych*, red. Z. Mazur, Poznań 1997, s. 369–416.

*

Aleksandra Żurek-Huszcz (UW), *Imiona Żydów Warszawy w latach 1826–1866 (na podstawie akt urodzeń)*

Wystąpienie poświęcone zostanie imionom nadawanym dzieciom żydowskim w Warszawie w latach 1826–1866; materiał badawczy wyekscerpowany został z ksiąg urodzeń dla wyznania mojżeszowego.

Celem wystąpienia jest przedstawienie struktury kwantytatywnej nadawanych imion, w tym częstości imion poszczególnych typów; imiona nadawane żydowskim dzieciom podzielone zostały na biblijne (w tym: występujące tylko w tradycji żydowskiej, tylko w tradycji chrześcijańskiej i wspólne dla obu tradycji), pobiblijne imiona hebrajskie, imiona jidyszowe oraz imiona chrześcijańskich świętych.

Szczególne uwagi poświęcone zostaną obecnym w antroponimii Żydów imionom należącym do tradycji chrześcijańskiej; są to imiona starotestamentowe występujące tylko w tradycji chrześcijańskiej, imiona nowotestamentowe oraz imiona chrześcijańskich świętych. Głównym pytaniem badawczym jest zakres przenikania się obu systemów imienniczych, żydowskiego i chrześcijańskiego, na swoistym pograniczu językowo-kulturowym, w którym żyli warszawscy Żydzi w XIX wieku. W omówieniu uwzględniona zostanie także próba odpowiedzi na pytanie, czy w imionach nadawanych dzieciom znajdowały już odzwierciedlenie – pod koniec analizowanego okresu – szerzone przez tzw. asymilatorów idee akulturacji, zgodnie z którymi zbliżenie ze społecznością chrześcijańską było nie tylko nieuniknione, ale także pożądane.

Słowa kluczowe: *antroponimia, imiona, Żydzi, Warszawa, XIX wiek*

Bibliografia (wybrane pozycje):

1. Abramowicz Z., *Antroponimia Żydów białostockich*, Białystok 2010.
2. Beider, A., *A Dictionary of Ashkenazic Given Names: Their Origin, Structure, Pronunciations, and Migrations*, Bergenfield, NJ, 2001.

3. Cohn R.I., *Yiddish Given Names: a Lexicon*, Lanham, Maryland; Toronto; Plymouth, UK, 2008.
4. Feldstein M., *Spis imion żydowskich*, Warszawa 1928, online: <http://rcin.org.pl/dlibra/doccontent?id=23231> (dostęp: 17.08.2018).
5. Rothwand, J., *Imiona przez Żydów polskich używane*, Warszawa 1866, online: <https://polona.pl/item/imiona-przez-zydow-polskich-uzywane,ODE5MzUxNTQ/> (dostęp: 17.08.2018).